

ISSN 2217-2017
UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година XIV Број 33

јул – децембар 2023

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Милутин Ђуричковић

Милица Јефимијевић

Лилић

КОРИЦЕ

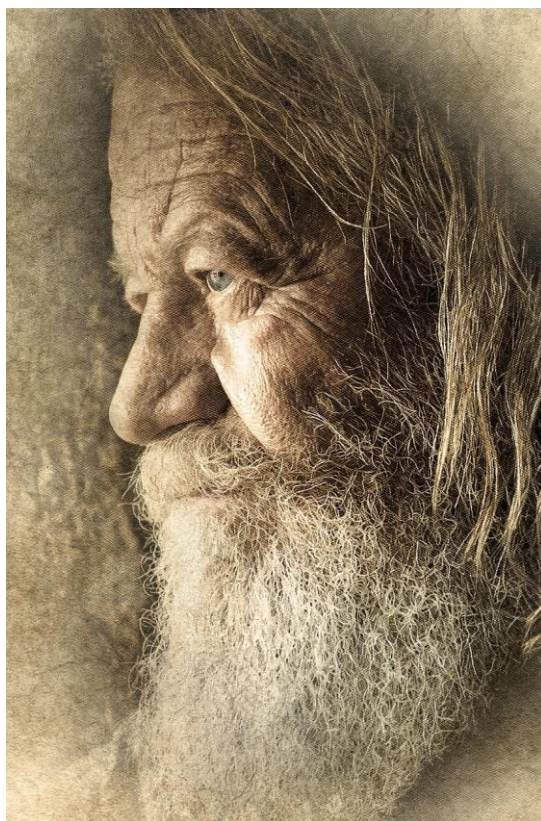
Дејана Јовановић

ИЛУСТРАЦИЈА

Бригит Вернер

ШТАМПА

„Алма“, Београд

Бригит Вернер

Књижевни преглед излази два пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2024. годину (за штампано издање): 1.700 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

О КЊИГАМА

Иво Мијо Андрић: ЗАБИЉЕШКЕ ИЗ СТВАРНОГ ЖИВОТА (<i>Осми Округ Господњи, Даниел Левенте Пал</i>)	6
Станимир Трифуновић: ПРОСТОР У АНТИПСИХИЈАТРИЈИ (<i>Мека прича у праштини, Снежана Алексић</i>)	11
Иво Мијо Андрић: ПИТАЊА БЕЗ ОДГОВОРА (<i>Паклена тишина, Шандор Халмоши</i>)	13
Милован Гочманац: ПЕСНИЧКИ ЈЕЗИКА КАО... (<i>Пречица додира, Ђурђија Ђука Перуничкић</i>)	16
Милица Јефтимјевић Лилић: ИСКОНСКА ГЛАД ЗА ЉУБАВЉУ И ПРИПАДАЊЕМ (<i>Камена Сфинга, Клаудија Пићино</i>)	22
Милица Јефтимјевић Лилић: УЗВИШЕНА ТУГОВАНКА ЗА РАЗОРЕНОМ ЗАЈЕДНИЧКОМ ЗЕМЉОМ (<i>Еј другови је л' вам жао, Радмила Карлаш</i>)	26
Иво Мијо Андрић: ЦРНО НА БИЈЕЛО ЈЕ И РУЖИЧАСТО (<i>Ружичасти црњак, Златко Томић</i>)	31
Слободан Симић: БОРЦИ И САБОРЦИ (<i>Ружичасти црњак, Златко Томић</i>)	37
Иво Мијо Андрић: ПРОЧИТАНО ИЗМЕЂУ РЕДАКА (<i>Талија и ја, Данко Ившиновић</i>)	39
Иво Мијо Андрић: ГЛАВА ПУНА ПРАЗНИХ ОБЕЋАЊА (<i>Изабрани афоризми, Дејан Тофчевић</i>)	42

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Милијан Деспотовић: Субјел – школа угледници и академици	46
Растко Васић: Осамнаести бриммер Жана Бонапарте	48
Весна Крекић Илић, Вук Илић: Наша прича без краја : Књига 2	50
Данко Стојнић: Синопис за роман о човеку без порекла	52
Милева Лела Алексић: Са огњишта постојбине	54
Милорад Бибин: Траг у времену 3	57
Предраг Крајиновић: Дебло	58
Драгица Миленковић: Ако ти кажу : приче	62

Родика Мариан: <i>Ренесанса огледала : поезија</i>	64
Тијана Нишпалић: <i>Путовање душе</i>	66
Лара Петровић: <i>Она, поново</i>	68

ИЗ РУКОПИСА

Рини Асих Сасарни: <i>Merah Semu Biru itu Kebaya Ibu</i>	71
Жељка Аврић: <i>Сан</i>	72
Гордана Јеремић: <i>Имаш ти среће што сам сиротиња</i>	74
Јарослав Комбиљ: <i>Претпорођајне муке</i>	77
Динко Османчевић: <i>Пловећи низ ријеку</i>	78
Радосав Стојановић: <i>Хватање мува</i>	82
Данко Стојнић: <i>Два клозета</i>	84

НОВИ ГЛАСОВИ

Вања Ковачић: <i>Дехидрирано цвеће</i>	87
Сара Ђокић: <i>Поклањам ти јутро</i>	88

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Јордан Ђорчев: <i>Агресивност</i> (Превео Васил Толевски)	92
Тибор Залан: <i>Ципеле</i> (Превео Данко Стојнић)	95
Нурие Емрулаи: <i>Моја туга</i> (Превео Сашо Огненовски)	106
Ихор Пављук: <i>Под сивим власима</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	108
Халина Хевкив: <i>Опрости</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	110
Ћула Ходоши: <i>Црвена јабука</i> (Превела Јоланка Ковач)	112
Џонка Христова: <i>Хаику</i> (Превео Милан С. Димитријевић)	114

О КЊИГАМА

Елианор Смит: „Фигура“

Иво Мијо Андрић

ЗАБИЉЕШКЕ ИЗ СТВАРНОГ ЖИВОТА

(Daniel Levente Pal, *Osmi Okrug Gospodnji*, Beograd: Alma, 2022)

Књига проза „Осми круг Господњи“, мађарског писца Даниела Левенте Пала (1982) није класични роман нити збирка прича. Прије би се могло рећи да је то једна врста дневничке наративне прозе или кратких записа и биљешки о људима, простору, времену и догађајима везаним уз пишчеву младост до средњих година живота у којима се данас налази. Мјесто радње је Јожефварош, осми округ Будимпеште. Периферија као и многе друге у великим градовима у којој су настањени старосједиоци Мађари, Роми или Цигани, како сами себе често називају, досељени Кинези, Вијетнамци, Арапи, Африканци, страни студенти и градска сиротиња. Сви

су они ту због мањих станарина и нешто нижих трошкова живота који им омогућавају да вежу крај с крајем од првог до првог у мјесецу кад пристижу плате, пензије, стипендије и други зарађени приходи и приноси од рада, државне милости или других легалних и илегалних зарада.

Списатељ Даниал Левенте Пал рођен је и одрастао у таквом миљеу и носи га као особни печат и знак, дијелећи судбину са свима себи сличнима и несличнима. Његов животни пут друкчији је од животних путева људи о којима пише, за онолико степеница за колико је као пјесник, прозаист, преводилац и драматург Циркуса Будимпеште, надишао обичне суграђане са којима дијели исто вријеме и простор живљења. Али, у свему другом он је дио њих јер се ни по чему, осим по списатељском послу, не издваја из средине којој припада и тијелом и душом. Такви су многи писци и умјетници који стварају на периферијама градова, гдје проналазе инспирацију за своја нова књижевна, сликарска, кипарска и друга дјела.

Књига је подијељена на осам тематских поглавља која прате људски живот од дјечјег до старачког доба. Могло би се рећи да је и писац растао и развијао се истим слиједом како су се развијали ликови које је сусретао свакодневно, или у одређеним временским размацама. На то упућује и мото књиге у коме аутор открива разлоге због којих је писана на овакав начин: „Ако постоје истинитости у овој књизи, то нису истинитости белетристике, већ округа“. А те истинитости изнесене су у више од сто двадесет краћих или дужих записа, цртица, инсерата, прича и причица које сликовито и рјечито приказују животну стварност на периферији Будимпеште, у округу који веже средиште града са његовом природном околицом и сеоским амбијентом. Такви су готово сви европски градови у којима богатији и средње имућни грађани живе у средишту града, а сви остали у прстену који га окружује и штити од свега што релативном тишином угрожава живост и градску прометну буку.

У првом поглављу под насловом „Деца“ писац открива атмосферу породичних односа који почивају на блискости мајки са дјецом и периферној улози оца у њиховом одгоју и одрастању. Дјеца у многочланим породицама често су препуштена сама себи и улици јер мајке не стижу бити уз њих од кућних и других послова, а очеви су забављени обавезама да зараде новце за породичне и своје потребе. У таквом озрачју посебно су лошем утицају изложене ромске дјевојчице које се у раној доби одају проституцији и пороку прошења на уличним раскршћима. Друштво, школа и родитељска строга тај проблем донекле ублажавају, али га не рјешавају све док дјеца не израсту и не створе властите породице. Писац наводи бројне примјере посртања младих пред изазовима савременог начина живота, описујући појединачне случајеве које је видио на улици, у аутобусу, трговини и на другим јавним мјестима. Његове кратке биљешке, репортажни записи и други литерарни урадци јасан су и упозоравајући сигнал друштву и држави да се морају подузети ефикасније мјере како би се наведене и друге сличне негативне појаве свеле на мању мјеру, ако се већ не могу трајно уклонити.

Друго поглавље, „Дечаци“, открива нам сличне проблеме у развоју мушке дјеце која су изложена штетним утицајима културе са запада. Она се преноси филмовима, интернетом и другим средствима јавне комуникације, лако доступним младима. Ту је, прије свега, ријеч о насиљу међу вршњацима, криминалу разних врста, алкохолизму, дрогирању и другим штетним појавама које угрожавају миран живот људи и укупан друштвени напредак. Наводећи бројне негативне примјере у причама и записима са лица мјеста, писац у улози свједока открива праве размјере њихове штетно-

сти, позивајући притом друштво и надлежне институције да се укључе у борбу за изградњу индивидуалне и друштвене свијести која ће донијети бољитак свима. Настави ли се та појама копирања америчког стила и начина живота, и Европу ће ускоро заплуснути вал масовних убистава на улици, у школама, продајним центрима, кино дворана и на другим јавним мјестима.

И у следећа три поглавља под насловима „Девојке“, „Жене“ и „Мушкарци“ Даниел Левенте Пал, у улози писца-репортера, биљежи догађаје с којима се сусретао у аутобусима, трамвајима, тролејбусима, кафанама, трговинама, парковима и другим мјестима гдје се људи крећу, раде и проводе. Главни ликови његових биљешки, прича и записа су девојке које продају своју љепоту и тијело за новце да би преживјеле или направиле успјешну каријеру. Улична ријеч 'пушење' толико се удомаћила у Осмом округу, да се врло често спомиње на страницама књиге, не само као литерарни израз, већ и као начин живота жена у том крају. У тој поплави амстердамског уличног шаренила и љубавног стила сазријевања, тешко је разлучити ко је заправо жртва те трговачке љубави. Јесу ли то жене које се продају, или мушкарци коју тјелесну љубав купују да би задовољили властиту похоту? И мушку потребу, ако се та појава мало шире гледа. Поглавље о мушкарцима посвећено је већим дијелом Ромима који просе на улици, краду и препродају бакар, жељезо и друге вриједне метале и ствари. Они су ликови циркуског живота са окусом разврата, криминала и социјалне збиље с друге стране пожељнога свијета. Блиски су писцу у мјери којом он прати збивања у својој животној средини.

Шести дио књиге бави се животињама и њиховим начинима борбе за опстанак у данашњем свијету. У првом плану су, наравно, пси као човјекови најбољи пријатељи. Они су дружбеници дјеци, кућни љубимци младим и старим дамама и чувари кућа сиромашним и имућним власницима станова и кућа. Пас је данас симбол господства како је некад био симболом сиромаштва. Заштитник имовине, бранитељ од свакојаким нападача и љубимац који спава у газдином или газдаричином кревету. Времена се мијењају и пролазе, али љубав човјека и пса остаје иста или је још јача. Након пса, мачка је друга по важности кућна љубимица. У прошлом времену, а и данас на селу, мачке су биле и јесу ловци на мишеве. Ту своју дужност обављају ноћу изван куће кад људи спавају. У градским становима, мачке су сустанари дјеци, докониим женама и усамљеним старицама. Оне им дођу као чланови породице и уживају сва права каква имају дјеца и унучад. У пишчевом дјетињству и младости једна је мачка имала важну кућанску улогу. Играла је улогу покојног прадједа Тихомира који је, након рањавања у рату, био напрасит и тежак човјек, ограничене покретљивости. По њему је доби-

ла име, јер је под старе дане била троме и лијена у сваком погледу. Ништа је се није тицало, а све јој је сметало откад је на свиреп начин изгубила четири своја мачја насљедника. У тој свирепости ликвидацији мачјега рода судјеловао је и писац на мајчин наговор, и та му се сцена усјекла у памћење као нешто ружно и огавно. Од тада је постао заговорником заштите животиња и бринуо се о мачки Тихомиру више него што су се укућани бринули о по којном праједу.

У седмом поглављу писац промишља властити и људски однос према Богу и божанствима која су произведена у протеклих двије хиљаде година. За вјернике Бог је све свја. За атеисте он је плод људске маште чије се границе крију у космосу. Вјеру људи носе у души и мислима. Мисле о Богу док раде, док се возе у трамвају или тролејбусу, док пију пивом или ракију у кафани, док се моле у црквама или кућама. С вјером се иде у сан и буди из сна. С вјером се рађа, живи и умире. Како ко, како кад и како гдје. Свако на свој начин и у складу са својим увјерењима. Старица Гизела из кратке приче „Гизика“, све вјерске реликвије одвози на отпад, лишавајући се тако дијела своје прошлости. Друга старица у тролејбусу изјављује пред свима да нема Бога јер „двије хиљаде година не борави у црквама“. Бескућницима је Бог кров над главом и топла постеља. Гласачима на изборима мали бог је на изборним листама. Заљубљенима је Бог у љубавима. И све тако докле траје живот. А кад се он угаси, гаси се и вјера. У Бога и људе. И у све остало.

Посљедње, осмо поглавље, „Вјештице и духови“, бави се наднаравним стварима и надрилекарством у најширем смислу. Како оном менталном, тако и физичком. Лексички тон и слику том поглављу даје најдужа прича у књизи под насловом „Света вјештица“. Ту аутор елаборира свој однос спрам гатања, гледања у длан и шољу, лијечења источним методама и киропрактикарским вјештинама у отклањању боли. Неком све то помаже у мањој или већој мјери, а неком односи и вријеме и новац. Живот је лијеп док се лијепо осјећамо, а ружан и тужан када нам је тешко и кад смо болесни.

На крају књиге налази се кратка прича „Странац“, која је нека врста посланице средини у којој живи, а у којој се још увијек осјећа као страно биће. Заправо, осјећа се као странац како се осјећају сви странци који су ту дошли из других дијелова свијета. Сви се ми, заправо, понекад осјећамо као странци у кући, селу, граду или држави у којој живимо. Није то ствар само нашег тренутног расположења, већ сплет околности и односа у које улазимо и којима смо изложени, неријетко без своје воље и намјере. Правила живљења намећу сви; од државе, локалне и вјерске заједнице, родите-

ља, старатеља, па до моћника који се за све питају и који о свему одлучују. У наше име и често на нашу штету.

О свему томе Даниел Левенте Пал пише отворено, јасно и искрено, без тражења оправдања за виђено стање и за људске поступке који су понекад на самој граници ума и закона. Зато је књига „Осми Округ Господњи“ с једне стране свједочанство о људима и времену у њој описаном, а са друге позив на мијењање свега што није добро и што подједнако штети човјеку и друштву. То јој даје легитимитет и снагу литерарног документа трајније вриједности кога је пожељно више пут читати. Не ради пуког памћења, већ ради мијењања свега што није блиско и прилично људскости. А тога у стварном животу има за бацање, као што има старе робе коју, кад нам смета, носимо на отпад или у градска рециклажна складишта.

Оно што књигу чини блиском читачу, јесте њезин лако разумљив језик, краткоћа исказа и анегдотално блиц преношење теме у већини записа, цртица и прича. Писац не користи метафоре, алегорије и друге стилске фигуре и језичке бравуре, већ на једноставан начин препричава догађаје, описује људе и слика простор у коме се крећу, раде и рјешавају своје животне проблеме. Његове поруке су кратке и разумљиве свима који се у њима препознају, јер су и одаслане с циљем да их најприје схвате и прихвате они на које се изравно односе. С том намјером је написана ова занимљива и поучна књига, за коју аутор заслужује читалачка и друштвена признања, а преводитељица Јоланка Ковач сваку похвалу и захвалу љубитеља књиге.

Станимир Трифуновић

ПРОСТОР У АНТИПСИХИЈАТРИЈИ

(Снежана Алексић, *Мека прича у прашини*. Београд: Алма, 2023)

Има перцепција које се противе чињеницама и формалној логици, а ипак опстају и својим истрајавањем не само да противурече Русоовој тези да је „човек рођен слободан, а ипак свугде у ланцима“, већ напротив, болно сведоче да је целокупни живот процес индивидуалног ослобађања од негви унутрашњих страсти и спољашњег надзора. Ето, отуд, лаког и једноставног начина читав живот претворити у психијатријски проблем који треба третирати доктринама медицинске науке, јер, сложићемо се, нема безболног начина којим би се могло стићи на крај таквог пута и при томе, не остати идентификован, и напослетку, класификован.

Рукопис пред нама је усамљени покушај да се на циљ приспе упркос свим претњама конформизма и владајућих идеологија, са јавне, и моралним искушењима са интимне стране. У том смислу, у свом екстремном тематском распону и исповедном наративу, смештен је у проказаном, и готово забрањеном простору антипсихијатрије. Ауторка му, на техничко-стилском нивоу, складно свом образовању, учитава аспекте кинематографске перспективе, прецизније, својих стручних интерпретација, те се повремено може стећи утисак да је реч о интимном поетском омнибусу. Не ради се овде само о закључку или пукој фрази, већ о нечему истински дискретно-индискретно исповедном, што превазилази слутњу и залази у идиосинкратичну непосредност доживљаја, готово по правилу, болно самоспознајног. Но, има ли инспирације изван патње. Списатељско-технички, што читаоца свакако мора да обрадује у поплави филозофирантски опширних и/или вулгарно банализованих манускрипата, ауторка негује једноставност израза која продубљује мистичност борбе етичких вредности које заступа спрам

униформних и строгих модалитета друштвеног надзора. Руковођена личним мотивима, неке приче пише у трећем, а неке у првом лицу, неке контемплативно своди на три реда док поједине елаборира на пар страна, и (не)свесно одбијајући да прави компромис са стандардима књижевно-стваралачких начела, те понекад треба уложити додатни напор да се успостави сазнајна резонанца са поруком коју шаље читаоцу, или барем са доживљајем сваке појединачне приче коју треба апсолвирати. И зато, неће те бити усамљени ако вам се поетска нота са хаику призвуком понекад наметне као примарна асоцијација. Оно што јединственом, у извесној мери узнемирујућем углу посматрања даје нарочиту посебност, јесу боје и валере које на пркосан начин из њих исијавају. Докучити нијансу која дискриминише линију узрастања и личне, субјективне победе над мноштвом, коју читалац препознаје и себи самом поставља као изазов, није лако, а можда ни могуће. Она је дубоко поринута у индивидуалност појединца (посматрача, читача) и надасве детерминисана (не)успостављеном суптилном равнотежом између постигнуте личне аутономије, са једне стране, и „бриге“ коју „одговорне“ институције државних апарата савремене цивилизације покушавају да спроведу над појединцем, са друге стране. „...ИЗА унутрашње стрна зида“, како закључи ауторка у причи. Или, „ИСПРЕД унутрашње стране зида“, како претпостави апсолутно форматирани, друштвено прилагођени појединац, тј. моја маленкост. Разлика је веома важна. Она је – суштинска.

Хансуан Фабрегас: „Незнанац на прозору“

Иво Мијо Андрић

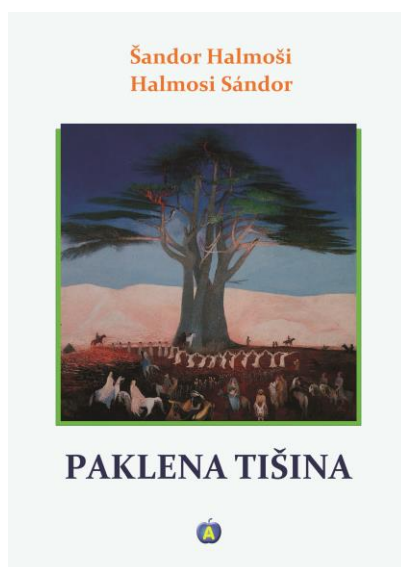
ПИТАЊА БЕЗ ОДГОВОРА

(Šandor Halmoši, *Paklena tišina*, Prevela s mađarskog Jolanka Kovač.
Beograd; Alma, 2022)

Откад се бавим приказивањем књи-га, увијек ми је било лакше написати при-каз након првог читања, док су ме још др-жалe импресије о прочитаном. Протеком времена и другим читањем импресије се почињу мијешати са експресијама и дожи-вљај се разводњава некад до мјере која озбиљно угрожава почетне сјајне дојмове. Зато се добро препустити и трећем читању, које уноси пријекo потребну објективност и пружа могућност за отклањање потенцијал-ног размимоилажења са самим собом. Управо тако сам поступио у случају збирке поезије *Паклена тишина*, познатог мађар-ског пјесника средње генерације Шандора Халмошија.

Након првог читања импресије су биле узавреле и темељиле су се на доживљају циклуса *Неретва* који је топографски везан уз просторе моје родне земље Босне и Херцеговине. Кад год се сусретнем с тим фактом, у мени се пробуди локал-патриотизам који је, мање-више, сличан код свих људи. Иако је у овој збирци ријека Неретва само овлаш дотакнута уз бли-ско јој Међугорје и удаљени Палић, спомињање мостарског моста пробу-дило је у мени емоције и свјежа сјећања на то здање које је доживјело ру-пилачку калварију за вријеме прошлога рата. Мост је, на срећу, изграђен на истом мјесту, Међугорје је доживјело вјерски препород, а Неретва се и даље улијева у Јадранско море, доносећи му исконску изворску бистрину и добродошлу планинску свјежину.

Поновно читање Халмошијеве збирке усмјерило је моју пажњу на друге пјесме и метафоричне описе свијета у коме живимо и коме, више ти-

јелом него духом, припадамо. У кратком раздобљу од неколико мјесеци између три читања, уз већ једно ратно украјинско зло, јавило се ново, палестинско кога су сулудо зачели једни, а крвнички и осветнички прихватили и наставили други који су проживјели пакао Другог свјетског рата, а сада такав пакао сију око себе. Свега тога има у Пакленој тишини извезеној нитима пјесникових мисли и ријечи што свједоче о једном времену расапа и туге, које се често понавља и никако да ишчезне са земних простора.

Пјесник Шандор Халмоши рођен је 1971. у Сатмарнемети у Румуњској. Од 1989. до 2006. живио је, образовао се и радио у Њемачкој. Ту је написао своје прве књиге које виде свијет у озрачју с краја бурног прошлог и почетка овог, немирног стољећа.

На планету Земља мало је раздобља без рата. Па и када су се јавила, кратко су трајала. Људска врста тако је криво насађена да свако мало изазива сукобе у којима убија до тада рођене, и разара оно што је саграђено. Тако ни пјесницима не оставља лијепе бескрајне могућност да пишу о љубави и срећи, већ им сервира теме које често нису поетичне. Види се то по садржају књига које се објављују у посљедње вријеме. И по пјесмама се види, сличним овој под насловом *Народ воли*.

Народ воли лепу беседу, лепу одећу.

Приче о Риму, лепу пропаст.

Ружно од лепог. Кржаве олупине.

Ту народну наваду, која се понавља стољећима и миленијима, пјесник је записао фрагментарно. Рекло би се онако успут, кроки стилем. У неколико редака и између њих. Не зна се гдје се крије дубљи смисао написаног; у словима или изван њих. Таква је већина Халмошијевих пјесама. Кратко-словна, кратко-рјечива, готово као слика, цртеж или мисао казана погледом. Или као чланска књижица у пјесми *Оснивачи*:

Чланска књижица оверава све.

Свако одликовање, свако погубљење.

Сваки човек је једна партија.

Потицквa сваких десет села.

Народски речено: И вјера и невјера. И Бог, и враг. И добро и зло. Све у једном и све на једном. У животу постоје писани и неписани закони. Писани се крше као и неписани. Нема битне разлике. Или, ако је и има, не зна се на чијој је страни. На страни правде, или на страни неправде. Правду често кроје неправедни, док праведни испаштају гријех неправде. У краткој пјесми под насловом *Не кажем*, пјесник то овако појашњава:

*Не кажем да не тражим, јер тражим.
Не кажем да не чекам, јер чекам.
Али превише је већ сукоба у свету.
И док стигне, душа ће се избледети из тканине.*

Изгубит ће боју људска душа. Остат ће без тона. Тишина је одвајкада била оличење мира у души, времену и простору. Отворена књига коју свако чита и разумије њезине поруке. Баш за то је сви волимо и прижељкујемо. Тежимо јој и кад је недостижна на бојиштима гдје смрт хара, а пакао влада. У времену кад сила Бога не моли, мирнодопске ријечи имају малу тежину. Специфичну и сваку другу. Изговарају се, али се не чују у ушима глухих и глупих државника. Тобожњих вјерника, а стварних насилника. Кад топови говоре, музе зашуте. Давно је то нетко рекао и записао. А Шандор Халмош додао ... *И оно је песма...*

*Да ли се померамо у том правцу, не знам.
Осећам и ја да ме гурају, и унутрашњи отпор.
Пејзаж је и то испод чега није изгужвано.
И оно је песма, коју треба носити.*

На крају свега остаје нам нада, као подсјећање на све пропуштено. Могли смо, а нисмо. Хтјели смо, а нисмо знали. Они који су знали, нису хтјели. Њима је било свеједно. Преобукли су се у невидљиве и чекали крај. Наш крај су чекали, јер иза њега стоји једно велико и на далеко видљиво *Ништа*. Описано као у пјесми истог наслова.

*Превести све на ону једну ријеч.
И живети, кроз цео живот. Писати, гравирати.
Накапати у инфузију.*

Кратко казано, а све речено. Сажето у једва петнаест ријечи. Као животни мурал потписан словима која се читају са слике. Крупна слова чита на бојама које су исцијеђене из живота и угравиране на зид без стакла и врата. А и шта ће му стакло и врата, кад стакло лако пуца, а врата нуде излаз. У људском животу нема излаза. Он иде до зида и ту заувјек стаје. Заправо, ту се претвара из јасно неодређеног нешто, у сасвим одређено *Ништа*.

Прошетао сам Пакленом тишином као знатижељан путник и зауставио се на многим мјестима која дотичу њезину суштину. И дубину омеђену обалама Неретве и мора из прошлог и садашњег времена. Видио сам успут многе симболе, топосе и мотиве који сликају живот онаквим какав јест и људе у њему, какви би требали бити. А зашто то неки нису, питање је на кога паметни траже одговор. Луђацима у људским редовима слична питања ионако никада нису *ништа* значила.

Милован Гочманац

ПЕСНИЧКИ ЈЕЗИК КАО СРЕДСТВО И УТОЧИШТЕ ФИЛОЗОФИЈЕ ТРЕНУТКА

(Ђурђија Ђука Перуничих, *Пречица додира*. Пожега: Свитац, 2023)

Ђурђија Перуничих је написала и збирку песама „Пречица додира“,¹ од деведесет четири песме, сврстане у одељцима: *Идући мостом умља, Лет ка речима, Нека траје песма*.

Први одељак је сачињен од само једне песме. Под насловом „Филозофија“, песма од три катрена идентификује филозофију, „пријатеља мудрости“, са суштинским појмовима и мотивима који су, као „тишина“ и „мисао“, постављени у претходним збиркама. Поетеса спаја језик поезије са говором и мишљењем мудрости. Суштински појам људског бића као општу и основну законитост мудрости и истинитости, претпоставља једној од могућих дефиниција филозофије, по којој је, „у изворном значењу сазнање фундаменталних принципа бића (онога што јесте), деловања (у моралној, уметничкој и политичкој сфери), сазнања у ужем смислу (науке и вештине).“²

*Посматрај, дозови тишину,
Прати мисао,
Сачекај оно што желиш,
Врати се.*

*Посматрај даљину,
Учини да она бива све ближе,
Нађи пут којим се
До ње стиже.*

*Пролазе дани,
Мостом умља иду пробрани,
Филозофији одани.
У њиховој души дубина сија.*

У песничком језику се издваја „умље“ од „безумља“, јер су у контрастном значењу. „Умље“ је збирна именица, настала од речи „ум“, којој су синонимне лексеме „разум“, „умност“, „умље“. „Ум“ је основни израз за „правилно расуђивање“, то јест – „човекова способност сазнања и мишљења, стваралачка духовна снага, интелект, памет“.³

Наслов збирке песама Ђурђије Перуничих, „Пречица додира“, постављен је према песми „Пречица“, из циклуса „Лет ка речима“. Песму чине три катрена чији су стихови без риме. Израз „пречица“ је прилог у генитивној метафори „пречица додира“. У симболистичком споју са акварелом и цртежом, то јест са сликарством, у синестезији речи и боје, осим мисаоног сегмета, песма има и филозофски сегмент објективне лирске целине, особине објективне лирике. Символ тишине честа је мотивска тема поезије ове збирке, и поезије Ђурђије Перуничих. Јавља се у замицању дана, у објективном акварелу вечери, који бледилом боји смирењем овладаним тишином, из које, уз смирај дана, израња „нова незнана целина“ општег смисла животних вредности, које подразумевају стваралачке уметничке целине у области поезије и сликарства.

„Додир“ и „додирљивост“, као филозофска компонента, су у тесној повезаности са „тишином“, која се додирује смирајем и шапатом пред акварелом тихе вечери. Мешавина боја, звука и речи, поред симболистичке, добија и описну компоненту, у филозофској животној слици наизменичке плиме и осеке, метонимијског одраза симбола наизменичке смене успеха и стваралачке стишаности у уметничком стваралачком успеху и неопходном предаху. Припадност мисаоној лирској врсти, са особинама идиличне поезије акварела природе, објективну лиричност употпуњује припадност симболизму као књижевном правцу, општег значења тишине у људском животу препуном стресном утицају утрке са насилним брзим временским пролажењем. „Пречица“ се, у поенти у трећем катрену, појављује као „преки пут“ до спасења које ствара нове обресе среће „наличјем акварела“, сликарског платна сликаног бојама „из пречице“:

*Лагано замиче и овај дан,
Као сан који бледи.
Тишина влада смирењем,
Новом незнаном целином.*

*Делом који губи снагу,
Или јој предах чини.
Све је плима, осека,
Све је додирљиво.*

*Срећа је ту попут цртежа,
Нови сликар ствара
Наличје акварела,
Узима боје из пречице.*

„Тишина“ уметничке истине у поезији Ђурђије Перуничкић, је уметничка истина као „додир тајне“ у поезији збирке песама „Додир тајне“ (1999), Милунике Митровић (1950), или „тајна“ „тишине“ уметничке песничке истине, из чувене збирке песама „Говори тихо“ (1961), Десанке Максимовић (1898–1993).

Песмом „Нада нас храбри у чува“ поетеса Ђурђија Перуничкић објашњава „често заборављени тренутак“, као мотив и тематику претходних збирки песама, док у песми „Циљ“ објашњава наслов збирке народном изреком „Преко прече, наоколо ближе“:

*Свака чежња нас води,
Користећи пречице,
Нема се довољно времена
За чекање.*

*Пречица има пут близине,
А циљу се жури,
Ако се шта не догоди
Што је журби сметња.*

*Не каза ли народ:
„Преко прече, наоколо ближе“.*

У истом одељку збирке песама „Пречица додира“ Ђурђије Перуничкић, написана је нова песма, „пречица до душе“, под насловом „Пречица“. Мотивска оријентација песме је „душа“ као стваралац и стваралачка тишина, као уметничка истина, као нада. Из ње се „види насмејани свет“, који песника бодри, бодри и стваралачки поступак, иновантан и инвентиван у односу на савремену поезију данас. Поетеса гради „свет“ који сања, коме се обраћа новим стваралачким поступком контемплативне помешаности филозофске истине о људском животу, песничког језика и природе. У таквом свету „доброта блиста“, реалност се читава у „тачки“ филозофске истине о људима и природи.

Из песме „Тачка“, проистиче стваралачка поента збирке песама: пречицом којом стваралац пролази. „тачка“ је метонимија и симбол, инвентивни термин почетка и краја људског живота, само не и уметничког дела трајне вредности. То је „дубина која ведри“:

*Пречицом којом пролазиш,
Можда кроз дубину која ведри,
Тражећи мир баш у њој
У свему оно што је сведено у тачку.*

*Додирни је и чувај за себе,
Пази као сопствени део.
Живот је велика тачка
Којом се затварају очи.*

У песми „Пречица“, тај пут је „мала пречица до душе“. Ваља је записати одмах, и тако дозвати објективну уметничку истину природе, јер је „дубина касног“ беспомоћна, неповратна:

*Ено је мала пречица до душе,
Из које се види насмејани свет,*

*Свет који сањаш и који градиш,
Песнице неуморни и упорни.*

*Иди тим путем, он те зове,
Одјек тог позива чује се све даље,
Али његов глас се утишава,
Немој закаснити.*

*Дубина касног је беспомоћна.
Траг који дозива пажњу,
Учини видљивим да доброта блиста
Да нас захвати њен талас.*

Овом песмом се доказује и филозофија тренутка, доминантна у песничком стваралаштву Ђурђије Перуничкић. Таква песничка истина и мотивска опредељеност истиче снагу упорности књижевног уметничког поступка, и песма „Природа“. Буколички утисак пастирске поезије, у овој песми се истиче идиличним мотивима природе богате разним врстама цветних ботаничких врста. Припадност идиличној лирској врсти усложњена је

мотивима утицаја одуховљених трансцендентних несазнатљивих појмова, као што је митски и народни лирски симбол и мотив „вилин коњиц“, и мотив из народне усмене епске и лирске поезије, добре, увек младе, виле, која помаже људима. Стихови ове песме, који немају и исти број слогова као метричку вредност, завршавају се, у првом, другом и четвртом катрену, по дистрибуцији парном римом аабб, у трећем катрену испрекиданом римом, абцб. По роду, рима је женска, двосложна, правилна:

*У ливади маслчак жути,
Он као да нешто слуги.
Ту је и плави јоргован што цвета,
Најављује жар лета.*

*Лахор доноси бехар бели,
Који нас све весели,
Боји наш осмех на лицу,
Личи на птицу.*

*Застао је вилин коњиц,
Раширио своја нежна крила,
На високој стабљиви која маме,
Прати га сенка ко зелена вила.*

*Док ветар лагано пири,
Мириш цвећа ливадам се шири,
Свака биљка нешто даје,
У њој се наш осмех препознаје.*

Поезија ове збирке песама, у првом и завршном одељку, објављује по једну песму. У првом одељку, песма „Филозофија“, постављена је улогом уводне песме, пролегомене, или пролога.

У завршном, трећем, одељку, под насловом „Нека траје песма“, објављује се песма онеобиченог наслова „Траје“, као епилог, или завршна, односно, закључна песма. Писана слободним, неримованим, метрички нестегнутим стихом, ова песма има у емоционалној улози значај емпатијске стилске обојености и доживљајне саосећајности са народом коме припада. Писана је под утицајем емфатичне, хиперболисане, еманације поезије вечности и младости, поезије која ће трајати у времену и простору. Ђурђија Перуничкић стваралачки изражава трајност у уметничкој јавности која је

њену поезију прихватила као високи кивалитет иновантног стила и мотивске животности и трајности:

*Бележим како се,
Рађа песма, по песма.*

*Зрнце што клија
Рађа велику биљку,
Тако човек
Узраста из корена.*

*Живот нам је жубор реке,
Први говор,
У коме смо срицали речи
Да реци живота
Вратимо песму.*

Збирка поезије Ђурђије Перуничкић, под насловом „Пречица додира“, стваралачки инспирише синестетични спрег филозофије, песничког језика и сликарског акварела. На тај начин, стваралачким слободарством иновантности и иинвентивности, постиже доминантан успех неосимболистичке најаве иновiranог правца у савременој књижевности, објективне лирике у савременој стилској обради фигуративним и тематским оквирима људи и природе у којој живи. Стваралачки се односећи према новом правцу у књижевности, поставља се према њему у тематским оквирима „пречице додира“, „тачке“, „тишине“, „тренутка“, филозофских оквира и оквира песничког језика и језика сликарске палете, језика иновiranог новим стилским значењима метонимије и симбола, одбацивањем романтичарске сете, а инсистирањем на реалности, објективности и, фигуративно и објективно израженим, чињеницама.

1) Ђурђија Перуничкић, „Пречица додира“, „Свитац“, Пожега, 2023.

2) „Мала енциклопедија Просвета“, 3, Просвета, Београд 1978, 500.

3) „Речник српскохрватскога књижевног језика“, Књига шеста, Матица српска, Нови Сад 1976, 505.

Милица Јефтимљевић Лилић

ИСКОНСКА ГЛАД ЗА ЉУБАВЉУ И ПРИПАДАЊЕМ

(Клаудија Пићино, Камена Сфинга. Београд: Алма, 2023)

Без снажне личности нема ни великог дела, као ни без енергије која покреће и носи биће спремно на изазове и самооткровења. Поезија као свеобухватна духовна творевина у себе укључује све видове постојања, носи одређене синтезе макар и биле израз индивидуалне свести, увек су носиоци истине живота и људских искустава. Стога свака нова књига доноси откровења и сазнања која богате свет и показују ново другачије лице песника које можда већ и знамо, као што је то случај са нама драгом поетесом Клаудијом Пићино, која воли српску културу и преводи српске песнике. Њена поезија и њен укупни културни и духовни ангажман сведоче о нужности личног улагања у свет како би он бар за нијансу постао хуманији јер и она је сличног става као и Јосиф Бродски кад каже:

„Не верујем у политичке покрете, верујем у лични покрет, покрет душе, када се човек загладан у себе толико постиди, да пожели да промени нешто у самом себи, не у спољашњем свету“.

Свест о тривијалности нужних дневних активности уметника гони на подвиг трагања у себи и свету, на побуну против устаљених форми у друштву које иду на уштрб личних слобода и спокоја.

Изван сам разборитости тишине,
изван сваке аутоматизације,
изван ових вратоломија дневне рутине.

Klaudija Pićino

KAMENA SFINGA

Алма

Ја нисам од оних који се хвале
 како обављају дужност
 као да је то једна егзистенцијална мисија.
 Ја сам у књигама које сам прочитала
 и у стиховима које сам написала.

Такава личност је несумњиво, Клаудија Пићино, читаоцима већ позната италијанска песникиња и преводилац, којој је ово трећа књига на српском језику. Наслов је врло упечатљив са снажним метафоричким набојем: Камена сфинга. Пред нама израња импресивна слика, која одводи у далеко време и далеки простор, у мистерију битисања, трајања и развоја цивилизације. И мада је прва асоцијација на снагу, постојаност камена, нама ипак нешто друго пада у очи, а то је слика затворене целине, масивне форме, и где нема приступа у оно што сфинга садржи у себи. Тако је и са поезијом коју ова светски призната поетеса ствара, која је њен штит, њено уточиште из света који гуще слободе, од човека тражи аутоматизацију и гашење емотивности, укалупљивање у пратичност.

Ја сам отуђена.

Купам се у гомили и у карневалу тргова.
 Налазим знакове,
 у виртуелној агори,
 прасак његовог гласа.
 Нисам постављала узнемирујућа питања.
 Научићу се стрпљењу.
 Смејем се јер та самоћа не сија кроз лимб,
 јер чекање не одређује моје расположење.
 Ја се смешим.
 Јер живот се мора узети у прса

Сазрела и прекаљена у борби са светом, са собом, са љубављу која измиче, она изјављује да се живот мора щепати за прса те прокламује борбу а не бекство пред тежином живота. Она слави снагу и виталност, суочавање са нужностима.

У слици сфинге одсликава се њено интровертно биће које се скрива и када се исповеда као што то чини у појединим песмама у којима жудња за љубављу пробије опне затвореног бића жене коју понос штити од озледа у свету што није праведан, у односима који нису искрени, у доминацији људске амбиције и престижа:

Увек сумњам
да хоћеш да умртвиш мој интелект.
Вешта сам и научена
да препознам сличне римоване дистихе.
Није узвишено до месеца
оно што се намеће сунцу.
Не треба се играти са невољношћу љубичица.
И ти си Бруте мој.
Увек сам знала
да сам се само претварала да верујем у то.

Очито је да је мушка доминација у свету, па и умушко-женским односима, врло приситна и у љубави, када се мушкарац поставља у позицију супериорности те допушта себи да на жену гледа с висине, и не знајући њене квалитете, њену способност проникнућа у његово биће. Али често спутана емоцијама и жељом за љубављу жена на то пристаје, прихвата такав однос, правећи се да не примећује, као у овој песми. Но, она се не да преварити и кад први занос прође, она то неће прећутати, откриће му заблуду с којом је живео у сопственој самодовољности и суочити га са њеном интелектуалном снагом на коју он очигледно не рачуна вођен Еросом.

Учинила бих те својим јединим Богом
само да ниси згазио моје снове,
моје достојанство.
Угнездила сам се за твој ратнички ген,
али ти то није било довољно.
Ниси разумео ово моје тврдоглаво срце,
а ја нисам вриснула,
нисам те јурила.

Њен унутарњи свет, богат али и суспрегнут, динамизује конфликт: „ја“ „други“, односно свет у којем се дешавају конфликти и који обилује дехумнизованим односима, ратовима, страдањима и она свесрдно подиже глас против насиља које доминира савременим светом, против угрожености јединке, слабијих.

Држим се за врх тастатуре
јер тајна је важнија од приче
јер увек морамо изгубити нешто
да бисмо открили себе.

И беспотребно чекам климање главом
 одобравање
 осмех
 течно мастило које би ми обећало ново сутра.

Но, њена исконска глад за љубављу и припадањем твори стихове у којима остаје све што је у датим односима прећутала, у њима живи крхко нежно биће које би да се с поверењем препусти жељеном човеку, али путеви и намере се мимоилазе. Стога се њена љубав шири ка свету, ка обичним људима са свих меридијана жељних пријатељског додира и разумевања. На биће које је око ње и животворно пулсира као људско срце, на децу са којима ради и чија чистота је охрабрује. На поезију коју афирмише и у коју улива своје раскошно женско и интелектуално биће. На свет од чијег лудила страхује и упозоправа на нужност емпатије и мира, на вечне вредности оличене у култури и монументалним траговима антике који су надживели људску сујету, илузије моћи и тријумфа тренутних победа.

У финој сразмери емоционалности, мисаоности и дискретног ангажмана, Кладија Пићино доноси још једно зрело остварење у којем се профилише као неподмитљиви сведок савременог света у свим видовима, у лепоти и ужасу егзистенције. У интелектуалним узлетима и креативности која спасава крхко биће жене, али која не узмиче пред налозима свести и интелектуалног поштења свестрано образоване личности која више нема илузија. Ствара и заокружује сопствено биће утапајући се у мит и уздижући над све бесмисленијим формама постојања које доноси технологија и тзв. напредак. Она се и даље држи поезије коју су вековима стварали они који су прозрели површност света и задире у дубине сопственог бића које баштини искуство мита везујући га за савремене феноме. Стога је Орфеј на видику а свет таме не успева да прикрије прелепо лице Еуридике, односно сна о лепоти стварања, вечног тајања љубави, о узвишеној мисији поезије у свим временима, па и у овом дехуманизованом и прозаичном.

Књигу је са италијанског превео Илија Станковић.

Милица Јефtimiјевић Лилић

УЗВИШЕНА ТУГОВАНКА ЗА РАЗОРЕНОМ ЗАЈЕДНИЧКОМ ЗЕМЉОМ

(Радмила Карлаш, *Еј другови је л' вам жао*. Бања Лука: Графид, 2022)

Када нешто дуго зри у човеку, нешто у чему пребива свим бићем, што га дубоко дотиче и што добро познаје, онда то постаје основ за снажну мисаону и стваралачку опсервацију. И из тога нужно мора израсти нешто непоновљиво, јединствено и упечатљиво као што је нови роман Радмиле Карлаш, (1963, Бањалука) искусне и критички настројене новинарке бритког ума и списатељице тананог нерва. Овом наслову претходе и романи: *Четворолисна дјетелина* и *Кад утихну мелези*, као и збирке песама *Погрешан перон* и *Лутак*.

Први утисак над склопљеним корицама имперсивног романа, *Еј другови је л' вам жао* је снага исказа, живот у свој пуноћи трагике и лепоте, мораће да се дело створи. Изнедрено чедо које је можда ношено деценијама колико траје постјугословенска драма са неизмерним трагичним последицама, да би се добило најпиткије литерарно вино које клизи низ грло и стиже до срца, јер је, рекло би се, срцем и стварано. Никла је једна узвишена тугованка за разореном заједничком земљом над којом још нико није овако јекнуо а да то не побуди само језу већ и неку слатку тугу као за најрођенијим. Али и осећање поноса што је то све био заједнички посед, што је то било мноштво разноврсности и што је богатило све и чинило да се сви осећају моћно. Као и што је све то била једна крхка илузија која је резултирала кривим разлазом.

У овој надасве врцавој интелектуалној лирско/ прозној шетњи кроз време и Сарајево, акценат је на хуманим вредностима лепоти, љубави, знању, култури, пријатељству, најдубљој људској солидарности. У покушају да се ваљаним литерарним средствима разјасне узроци и последице распада те заједничке домовине, Југославије, ауторка кроз призму филозофског тумачења процеса какви су градња и разградња, раћање и умирање, смисао љубави и мржње, стицање и губљење, конципира типичне и нетипичне представнике народа у Босни и Херцеговини, то јест у њеном главном граду Сарајеву. У довитљивом извлачењу појединачних судбина да би се дочарала општа трагика свих народа који су били учесници у стварању и раз-

рању те утопије која се звала Југославија, ауторка маркира носиоце идеја за њено настајање и потом уништење. Но, трагику као што ће се испоставити, и у животу и овој врло потресној романескној сторији, углавном подносе тзв. мали обични људи који су искрено волели и живели немогућ сан о свејединству у различитости. И пре и после свега, морамо подвући најдубљи учинак доминантног мотива, рефлектовање љубави на све из чега полазе нарација, поступци ликова, ауторске интенције. А љубав већ сама по себи најчешће бива недоречеана и неодржива у поремећеним околностима, али се од ње никада не одустаје. У грандиозној тужбалици и апелу за лепотом, оригиналношћу и људскошћу, макро и микропланови су изукрштани, временски планови се хотимице преплићу и мењају, магистрални ток романа који се углавном одвија кроз ток свести неколико актера, историјски догађаји се подупиру причама из приватне сфере и тако настаје синеза документаристичког и имагинацијског, факцијског и фикционалног. Међутим, ово је у исто време и узвишена ода стваралаштву, креативности, уметности, духовности и оригиналности која се дочарава кроз приказ орнамената у Мариндвору, Хагаде, јеврејске књиге, и других појединости, изванредна епизода са сликом умируће Јеврејке Естере која се са књигом на грудима и у смрти осмехује: „Гледао је како младић ствара, и премда је био најбољи илуминатор у граду, срце му је заиграло од такве посвећености. Био је задивљен, а и сигуран да су страст и љубав које младић управо претвара у минијатурне облике неуништиви“. Несумњиво је да су страст и љубав и овом делу дали посебну дубину и шарм, као и многим другим делима. Иако је овим речима изречена похвала идеји стварања, заправо видимо да је овде добрим делом и кључ имплицитне поетике Радмиле Крлаш која је кроз детаљ, цртицу, кратку причу, изванредно склопила мозаичну структуру романа као велике антиратне саге која слави живот и афирмише право на љубав, на сопствени избор, на то да се буде свој по сваку цену.

Главна јунакиња Ирис, чије порекло није лако одгонетнути, оличење је свечовека, изузетног људског бића, вилинске прозрачности и доброте, душевности, дубоког сапатништва, крхкости и снаге, луцидности и извесне луцкасте лепршавости и тананости која трага за истинама ма како биле болне, како је ко од поменутих народа прошао кроз пакао деведестих година. Ирис, (*nomen est omen*) саосећа са свима и настоји да проживи драму свих народа тадашње Босне, кроз искуства и сусрете са неким од њих који су свако на свој начин поломљени и не могу се вратити у животни ток који су донеле другачије околности. Но, човек је увек у првом плану и кад је сасвим разбијен, показује да у њему није замрла клица људскости. А, нарочито је то видно у женским ликовима (доња Елвира, Лидија, Невенка), који

сваки на свој начин носи побуну против неслободе због традиције да жена прво припада мушкарцима, оцу, брату, мужу и сл.

Бајковита прича са радне акције и младалачка љубав прераста у дубоку трагичну повест изневерених појединаца који су већ самим тим што су били припадници разних националности увучени у идеолошке и националне конфликте те су и страдали сходно приликама. Сликањем атмосфере са радне акције и љубави која се тамо зачала између Ирис и Кенана, док је све још било могуће, разоткрива се систем у који су сви били укључени и где се знало свачије место, али се и апострофира полет, младалачки ентузијазам за допринос друштву, могућност за љубави. Љубав је везивно ткиво свих појединачних прича које се као и код Шехерезаде нижу како би се избегло суочавање с неминовним. Због ње свешетници из све три вере напуштају своје професије, због ње и ова књига израста у својеврсну химну љубави.

Током читавог романа варира се лајт мотив сусрета договореног у то доба, те Ирис упркос свим збивањима и даље живи ту љубав и трага за несталим јунаком свога срца, као што сви у роману трагају за оним есенцијалним што је чинило њихов смисао, њих саме, и доња Елвира за својом кћери, и бивши оперски певач...

Наслов, у којем свакако има и добре дозе иронијског отклона, несумњиво сажима осећања свих ликова, јер ма како страдали и ма чему сведочили, остају то што јесу, људи које је неко по свом науму увукао у један систем у којем су они давали и узимали једни од других оно најбоље, не губећи свест о томе да су у коначном сви жртве:

„Нова времена траже ако не оштрење ножева а оно бар зуба; рекао јој је неко уочи пута, уз напомену да своје бесмислене емоције (као да емоције могу бити бесмислене) заборави. Какве емоције, питала је реда ради. Идеалистичке. Недостатак мржње постала је опасна морална наказност, гора од некадашњег искључења из Савеза комуниста“.

Овом реченицом успоставља се најдиректнији контекст ове романеске структуре са савременим добом, са застрашујућим разорним струјама мржње које се системски генерирају и продукују на свим нивоима у читавом региону који и даље бије старе битке на остацима бивших утопија, но овај роман даје нешто супротно томе, образац за љубав, за спасоносне споне међу људима. Образац за причу која је лековита, у којој све преживи и због које се често чине многе неочекиване ствари (довољно је само подсетити на причу о изградњи црквице за време Османлија).

Једна успутно изговорена реченица на радној акцији могла би се тумачити као најдоминатнија идеја романа у мноштву оних које се обрађују,

а односи се на целокупан југословенски простор, само што то многи ни тада нису, а изгледа ни данас, не схватају:

„Ми смо ти монета за поткусуривање. На коју год страну да окренемо, осуђени смо на пропаст!“ Има ли веће истине од те ако се погледа период од три деценије које су за нама. Ко је просперирао и стабилизовао се од ова три народа, није ли свако остао заглављен између прошлости и будућности.

„Биће као са мојим покојним дједа стрицем. Отишао и никад се није вратио. Ово је 1986. рекао је, а не нека тамо 1900. Овдје нема будућности за нашу дјецу“. Кад једно дело тако дубоко кореспондира са савременим контекстом, онда је реч о делу велике вредности, а бојимо се да се управо ова реченица већ деценијама често чује у овом поднебљу.

Стога нас све то обавезује да пишемо и разјашњавамо прошлост која је по некимача вјечна садашњост а обавеза уметника је у том смислу посебно важна о чему говори и Берђајев: *Стваралаштво, стваралачки однос према целокупном животу, није човеково право, већ човеков дуг и обавеза. Стваралачки напор је морални императив, и то у свим областима живота. Стваралачки напор у сазнајном и уметничком чину има моралну вредност.*

Ако ми је дато сазнање, онда то сазнање није књига коју сам написао и није научно откриће које сам формулисао за људе, а које улази у круг људске културе. То је, пре свега, моје унутрашње сазнање које је свету још непознато и није изражено за свет, тајанствено је. То је право првородно сазнање, моја права философија, док стојим пред тајном бића.

Радмила Карлаш креирањем ликова и атмосфере из којих исијава нешто недокучиво, нарочито ликови Ирис и Кенана, дочарава управо ту врсту сазнања да је све повезано тајанственим нитима, да постоји нешто што људе спаја по том унутарњем својству и да се тако успостављају ванвремене љубави, пријатељства или сапатништа што је видно у читавом роману.

У поговору Невзата Ђурака, уз бројне вредности романа подвучен је његов историсјки значај: „Роман је иначе прошаран силним пасажима о партизанима, четницима, усташама постратним властодршцима, ткањем језика који успешно повезује фактицитет и фикционалитет. Пажљиви читалац ће уживати у историјским и параклаторијским излетима ауторице у којима сусрећемо невјероватну галерију ликова: од српских ројалиста (...) до тврдокорних догматских комуниста и комунистичких либерала који су неуспјешно настојали превести Југославију у отворену демократију и редукцију апсолутне моћи Савеза комуниста, сви су они стварни, животни, урођени у припадајуће вријеме.“ У том смислу, кроз роман ће продефиловати најкрупније фигуре тог система а биће образложена и њихова улога и

у стварању и у разарању Југославије. Једно је извесно, остаје видан ауторски сентимент спрема главног носиоца тог система који је видно одсутан осим у симплификваном ђачком раду кроз опис епизоде десанта на Дрвар где је био рањен, али само као успутно јер је акценат стављен на пса за којег се тврдило да га је спасао а критика система упућена је посредно кроз догматски приступ учитељице према теми и ученици.

Нас је првенствено закупила гроздаста структура дела у којој се непрекидно смењују приче као микроструктуре стила које се потом савршено уклапају у општи ток романа и значењски и идејно. Постоје паралелизми који се уочавају кад је реч о љубави, прича о брачном односу у Мариндвору, прича о јеврејској јунакињи која само односом према књизи, која је дар несудбоног, пред смрт осмехом исказује прећутано и коначно, прича која носи и динамизује роман о љубави између Кенана и Ирис која открива не свакидашњи спојени свет два бића која се прожимају, надахњују, узимају из окружења вредности које их дограђују у тој љубави која је остала недосањани сан о вечитој блискости коју је рат пресекао.

Такви паралелизми као конструкцијски принцип видни су и у другим темама и ликовима, потрага за оцем, потрага за кћерком, и на крају као општа метафора потрага за несталима. За оним светом који је уништен а имао је толико потенцијала да опстане.

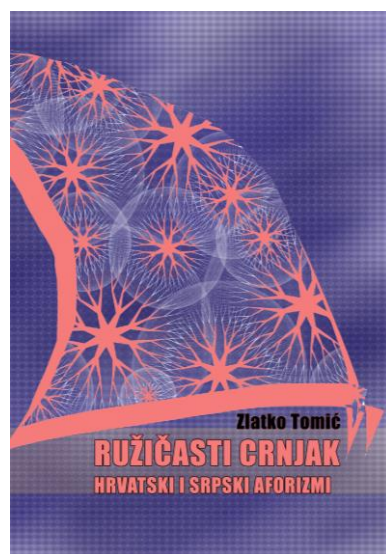
Радмила Карлаш је аутор изузетно снажне имагинације, раскошног стила и језика, узбудљивог стила који читаоца води до истинских озарења. Њене реченице су гномичне, пуне мудрости и духовитости, све је у тексту живо, видљиво, чујно. Изразито пластично су креирани ликови и амбијент у којем бораве и то иде повремено до осећаја мучнине при опису ратом уништених личности (велики оперски певач) или до очаравајућих описа ликова жена (доња Елвира), архитектуре, детаља покућства... Једном речју, роман за трајање и за праву духовну релаксацију.

Иво Мијо Андрић

ЦРНО НА БИЈЕЛО ЈЕ И РУЖИЧАСТО

(Zlatko Tomić, Ružičasti crnjak : Zbirka hrvatskih i srpskih aforizama.
Split: Udruga hrvatskih aforista i humorista, 2023)

Вриједни стваралац и промотор афоризма и кратке хумористичко-сатиричне мисли Златко Томић, након заједничког зборника хрватских и македонских афориста, приредио је и антологијску збирку хрватских и српских афоризама под насловом *Ружичасти црњак*. Збирка је обogaћена надахнутим предговором Слободана Симића, предсједника Београдског афористичког круга, и емотивним поговором приређивача Златка Томића. Посебну боју и тон дали су јој и сликовити описни биобиблиографски подаци о сваком од стотину и двадесет заступљених аутора и ауторица (по шездесет из сваке афористичке удруге односно државе).

Хрватски и српски афоризам у овом је стољећу доживио такав процват и стваралачку експанзију каква није забиљежена у блиској и даљој прошлости. Заслуга је то више десетака врхунских афористичара и хумориста, али и умотворне армије од неколико стотина писаца и записивача кратке духовите мисли која је у овом стољећу изникнула на нашим плодним духовним и књижевним пољима. Неки од њих, попут недавно преминулог хрватског доajена афористичке мисли Томислава Супека те нешто млађих: Александра Чотрића, Александра Баљка, Ђорђа Оташевића, Јосипа Балашка, Јандра Дрмића, Мирослава Средановића, Нинуса Несторовића, Бојана Љубеновића, Данка Ившиновића, Абдурахмана Халиловића Ахила и дру-

гих, сврстали су се у ред понајбољих твораца европске па и свјетске афористичке и хумористичко-сатиричне мисли. О томе најбоље свједоче њихове бројне објављене књиге и награде које су освојили на државним и међународним натјечајима.

Афоризми и мудре хумористичке мисли одлика су и литерарни изрицаји народа којима блиска и даља прошлост није била нimalo наклонена. Осим вишестолетног ропства и потчињености моћним царствима, недавни међусобни сукоби, уз све остало, довели су и до појаве плејаде слободно мислећих људи од бистра ума, оштрог пера и универзалног компјутера, који су без оптерећења локалним национализмима и наметнутом политократском мржњом и штеточинством водећих властодржаца, исписали на десетке и стотине хиљада сатиричних, иронијских, алегоријских, афористичких и других мисли о стању, појавама, појединцима и структурама – виновницима свих неподопштина и зала што су узроковали непотребна страдања тих народа и уништавања њихових радом стечених материјалних добара. Ведрa и духовита мисао одвајкада је била најбољи је лијек за понижене и унесрећене људе који ништа не кошта, а има непроцјењиву вриједност за ментални опоравак од рана и бола нанесеног од оних који су узроковали патње и страдање недужних грађана.

Туторство великих сила и империја које су у минулим временима владале на нашим просторима, уз трагичне ратове, оставили су дубоке трагове у свијести писаца склоних здравом промишљању свега онога што се око њих збивало и догађало. Наслијеђена духовита списатељска традиција какву су баштинили Нушић, Домановић, Матош, Дрвар и други књижевници с наших простора, инспирирала је многе данашње ауторе да својим урадцима дају властити допринос у обогаћивању те традиције и проширењу њених граница до размјера које се не могу ничим омеђити. Либерална демократија и прокламиране грађанске слободе отвориле су широке могућности за јавну критику свега што није у духу и складу с тим вриједностима. Политика и политичари свих нивоа власти нису више 'свете краве' и не уживају законску и државну заштиту за оно што чине на штету грађана и опћедруштвених интереса. Тиме су и афористи и хумористи добили шире могућности за отвореније дјеловање на разобличавању негативних појава и приказивање њихових носитеља и протагониста.

Но, та отвореност, упозорава нас приређивач у свом поговору, има и другу страну медаље која није нимало повољна ни добра за хумор и сатиру и за оне који пишу ту врсту књижевности. Политички властодршци од деведесетих година наовамо, пронашли су нове методе за гушење и обуздавање јавне критике на свој рачун и за потискивање хумора и сатире са друштвене сцене. Преко власника писаних и електроничких медија осигурали су гашење страница дневних и недјељних новина на којима су објављивани хумористичко-сатирични прилози, афоризми, епиграми, козерије, хумореске и други садржаји у којима је критизиран или исмијаван њихов рад и дјеловање усмјерено против интереса државе и њених грађана. Медијима који су финансирани јавним новцем ускраћивана су или умањивана средства из државног прорачуна уколико су објављивали прилоге у којима се критикује рад државних, жупанијских или градских власти. Неки медији су због тога морали бити уташени. Бројни су примјери такве праксе и јавност је с њима од раније упозната.

Ништа боље нису прошли ни писци хумористичко-сатиричних и афористичких књига и њихове удруге. Њима министарства културе, друге државне институције и градски уреди за културу годинама не додјељују потпоре нити откупљују објављена дјела. Врата за ту врсту књижевности потпуно су затворена и до сада није пронађен кључ нити начин како их отворити и постићи минимум равноправности с другим облицима литерарног стваралаштва. Смијешно би било рећи и помислити како министри и други културни посленици који примају високе плаће за рад у сфери националне културе, нису упознати са овим проблемом и како је он плод превида или нечије заборавности. То је једноставно стратешки план носитеља политичке и државне власти да се сузбије и онемогући свака врста духовите, боље рећи хумористичко-сатиричне комуникације између од народа изабраних политичких моћника и самога народа кога у овој сфери књижевности представљају афористи, хумористи, сатиричари и други ведри и весели људи, којима је шала духовна животна награда, а не казна за оно што раде.

Писцу ових редака, као и његовим истомишљеницима, никада није било јасно зашто се моћна политичка елита боји духовитих опаски на рачун свога рада и дјеловања. Кома и како може наштетити је-

дан сатирични афоризам, духовити епиграм, мудра изрека или ведра, макар била и масна шала кад су они измишљени и написани да укажу на проблем, назначе његовог узрочника и насмију оне који их прочитају. Нико ме то неће скинути ни длаку с главе, а камо ли главу с рамена, односно одузети функцију и послове које обнашпају. Шала је шала и она је увијек добродошла, како за оне којима је намијењена тако и за онога коме је посвећена. На више мјеста прочитао сам како је и Броз волио духовите људе и радо је од њих слушао шале на свој рачун. Знам да неки мисле супротно, али то је њихов, а не мој проблем. Могу само додати да афоризме, епиграме и друге духовите мисли пишем и објављујем од 1970. године и да ме никада за то нитко није звао на информативне разговоре, нити ми је ускраћивао право да радим у државним институцијама. А радио сам у њима трећину радног вијека.

Да је томе тако, и да је афоризам и хумористичко-сатирична мисао безазлена и безопасна за политичаре и вршитеље власти, најбоље могу потврдити и посвједочити афоризми једне трећине аутора и ауторица из зборника *Ружичасти црњак*, које по слободном избору преписујем у приказ ове занимљиве и изнимно вриједне књиге хрватских и српских афористичара и афористичарки. Преписивање вршим абecedним редом њихових стваралаца.

Обијајући разне прагове, излизао ми се праг толеранције. /Славица Агић/

Били бисмо ми срећан народ, да се ослободимо усрећитеља. /Добривоје Антонић/

Одлазимо, јер се домовина од неких изнутра мора чувати извана. /Јосип Балашко/

Срби и Хрвати су морали да се разиђу јер два добра не иду заједно. /Александар Баљак/

У демократији свако може да буде диктатор. /Радивоје Бојичић/

Најтеже се посклизнути гдје је све подмазано. /Драго Боснић/

Тко бјежи од себе, оставља празнину ма гдје стигао. /Иван Брадвица

Политичари не говоре истину јер им ионако нитко не би вјеровао. /Јозо Чизмић/

Полиција у стопу прати криминалце, а неке је и претекла. /Александар Чотрић/

Власт контролише медије да се не заразе демократијом. /Милорад Ч. Ћосић/

Проста већина и припроста мањина, па бирај! /Милијан Деспотовић/

Државни је на првом мјесту брига о онима на првом мјесту. /Јандре Дрмић/

На овакву власт се ни народу не диже. /Томислав Дрвар/

Показао бих им зубе да ми језик није за зубима. /Наћан Думанић/

Има бога. Јуче ми је запослио сина. /Раде Ђерговић/

Навијачи су се наоружали. У госте се не иде празних руку. /Александра Филиповић/

Блудне радње су отворене сваки дан. /Златко Гарвановић/

Имају среће: данас ђаво не ради па неће доћи по своје. /Абдурахман Халиловић Ахил/

Богат сам духом! Је ли и то опорезиво. /Мате Ивандић/

Венецију носим у срцу, а мостове у устима. /Данко Ивиновић/

У школи теорија, око школе пракса. /Дражен Јерговић/

Народ се лавовски бори да не рикне. /Нада Караџић/

Најприје присвоје сва добра, а онда вишак дијеле као доброти. /Иван Катић/

На позив Бога, одмах ћу се одазвати. Нећу да ме полиција приводи. /Бошко Ломовић/

Пробај се насмијати на свој рачун. /Драгутин Лончар/

Диктатура је срушена. Нова власт изградиће лепшу и бољу. /Бојан Љубеновић/

Кад би се увео порез на нерад, збиља би нам кренуло. /Даница Мајна-срић/

Лопов се нагодио са судом – да пола издржи а пола задржи. /Саво Мартиновић/

Да је видјела даље од носа, не би јој запео за око. /Маринко Мијовић/

Религије се слажу као богови у врећи. /Boris Nazansky/

Мораћу сину да смањим џепарац. И мени су родитељи смањили.
/Ђорђе Оташевић/

*Допови не користе свој, него ваш годишњи одмор. /Милан Пантић/
Кад се хоће није тешко, кад се неће још је лакше. /Марина Раичевић/
Помрачени умови највише воле светла рефлектора. /Слободан Симић/*

Неке земље немају море. Код њих народ таласа. /Мирослав Средановић/

*Допови су скромни. Шуте и краду. /Томислав Супек/
Ватикан има Свету столицу, а Хрватска има Свету фотељу.*
/Златко Томић/

Успјех будале чини једнаку штету као и неуспјех учена човјека.
/Ђурђа Вукелић Рожић/

Од прошлог рата нису извукли никакве поуке. Само мировине. /Мирослав Вукманић/

Афоризам се пише усправном краљежницом. /Младен Вуковић/

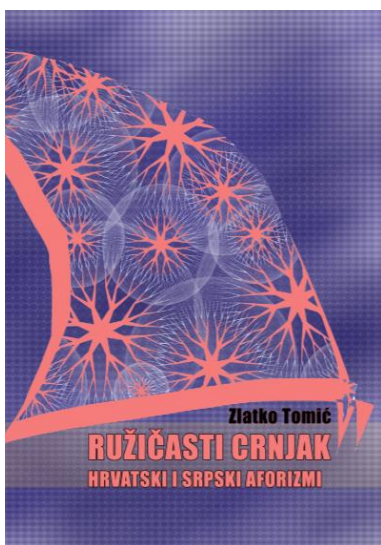
Зато га у таквом ставу треба и читати, да се не би којим случајем искривио.

Домећем ту мисао као особну завршну ријеч на крају овог осврта на сјајну зборничку антологију хрватског и српског афоризма. Да се не урекне, што би рекли наши мудри народи и народности.

Слободан Симић

БОРЦИ И САБОРЦИ

(Zlatko Tomić, Ružičasti crnjak : Zbirka hrvatskih i srpskih aforizama.
Split: Udruga hrvatskih aforista i humorista, 2023)

Када се енергични и агилни Златко Томић појавио изненада и ничим изазван у Београду, не плашећи се од великосрпског хегемонизма, и презентовао своју симпатичну идеју да направи антологију српско-хрватског (хрватско-српског) афоризма, та идеја ми се моментално свидела, и у року од једног пива смо се све договорили.

Златко је преузео на себе да направи избор најрепрезентативнијих хрватских афористичара, а Београдски афористичарски круг је позвао своје чланове да по жељи учествују у том пројекту шаљући своје изабране афоризме Златку.

И за изненађујуће кратко време заиста изванредни и вредни Златко сачинио је потпуно јединствен избор, збир српских и хрватских афористичара укоричених на једном месту.

Заједнички закључак био је да код избора предоминантне теме за књигу буде сатирични афоризама. Сложили смо се да је сатирични афоризам најлитерарнији део афористике, а додатно интригантно је што су и хрватски и српски сатиричари имали заиста безброј тема за сатирично деловање.

Оно што се могло очекивати, а сада се транспарентно и види: српске и хрватске теме су готово идентичне. Очигледно смо се сви заједно нашли у готово истим и сличним проблемима па су и сатиричне мете постали пре свега носиоци власти, корупција, митоманија, простаклук и примитивизам, деструкција система вредности и многе друге девијације новокомпонованих државних заједница. Сатерани у националне оборе, покуповани од глобалног капитала и претворени у јефтину радну снагу, суочили смо се

свом суровошћу такозваног дивљег капитализма, коме смо били предати на милост и немилост.

Ипак, враголасти Златко није одолео да не убаци и понеки афористички „бисер“ тематски повезан са женама и мушкарцима и сличним релаксирајућим темама, у жељи да се читалац ове компактне и суштинске сатиричне критике нечим мало благо разблажи. Али свим ауторима биће јасно од почетка до краја, да је ово наше место за живот, рај за сатиру и пакао за сатиричаре.

У том светлу готово ми је било неумесно да о ауторима ове књиге говорим као о Србима и Хрватима. Поједина, истина ретка на овим просторима, вредновања људи не подразумевају националну припадност. Као поклоник те школе вредновања, могу да разликујем човека само као добар-лош, искрен-лажљив, паметан-глуп, духовит-досадан, талентован-неталентован, храбар-кукавица. Зато ми је посебно задовољство да се у једној књизи налазе добри, искрени, паметни, духовити, талентовани и храбри аутори који живе у Србији и Хрватској. Те заједничке особине, та заједничке вештине и упорност у афористичкој борби непрестаној за Правду и Истину, спаја наше ауторе јаче од било којих других веза. А с обзиром на тежину и препреке којима смо изложени у нашим турбулентним заједницама, и притисака од стране разних деструктивних људи и изопачених политика, све нас заједно чине неминовно и борцима и саборцима.

Ово је књига која говори о свом времену језиком Храбрости. Литерарни документ који улива Наду и Веру да има непоткупљивих, критичних и поштених људи, и да можда има светла на крају наших тунела.

А борци и саборци из Србије и Хрватске, стицајем околности сакупљени и презентовани у једној књизи захваљујући мисионарски расположеном Златку Томићу, уједињени су на истом задатку и импресивни тако заједно.

Иво Мијо Андрић

ПРОЧИТАНО ИЗМЕЂУ РЕДАКА

(Danko Ivšinović, *Taliја i ја*. Zagreb: Napretkov kulturni centar, 2022)

Након четири објављене збирке афоризама, књижевник Данко Ившиновић припремио је и објавио нову књигу под насловом *Талија и ја*. Ријеч је о ауторском избору епиграмских мисли које је биљежио у посљедњих неколико година. Махом су то кратке сажете импресије о девијантним друштвеним појавама и њиховим носитељима, које је на нашим просторима породило рат из деведесетих година прошлога стољећа, а продубио и проширио либерални капитализам у нашој и у готово свим бившим социјалистичким земљама.

Пишчева мисија и обавеза била је и остала – да ријечју и дјелом проказују све оно и оне који унеређују друштвене односе, и уназађују људска права и слободе. Како по своме хабитусу и одређењу припада том интелектуалном кругу, Данко Ившиновић своја запажања о свему што га окружује и провоцира као људско и духовно биће, јавно објелодањује у књигама потписаним властитим именом и презименом, без страха да ће бити криво схваћен и погрешно интерпретиран од стране појединаца који се у њима препознају. Чак штовише, не либи се описати их изразима који нису угодни слуху, а који се користе у свакодневном говору и у писаном облику. Можда ће неки од тих сочних израза засметати лексички осјетљивим читачима, али то је више њихов, него ли пишчев проблем. Језик је отворено поље за све оне који се њиме служе и баве, и њему не приличе никакве ограде у демократском друштву, какво и ми у посљедњим десетљећима градим.

Књига се састоји од епиграмско-афористичних мисли, изрека и досјетки које на иронично-алегоричан и сатиричан начин осликавају нашу суморну збиљу испуњену сеобом народа са родних огњишта у потрази за послом и средином гдје не доминира ратна реторика коју свакодневно шире поједини носитељи власти, а пропагирају писани

и електронски медији и подивљале друштвене мреже. У тој помами ратом острашћених индивидуа, која често прераста у колективну хистерију, како на локалним тако и на националним разинама, нормални људи све више губе вољу за остајањем у мјесту и земљи гдје су рођени, израсли и стасали за миран живот и стабилан прогрес.

Свој став спрам свега што уздиже рат изнад мира, неум испред ума, неред испред реда, а нерад изнад рада, Ившиновић отворено и без длаке на језику исказује у кратким епиграмским исказима попут ових: *Људска права су као трава. Или се газе или се косе; Кога савјест не гризе, за њега нема кризе; Све је стало, само још гњиде иде; Најпознатија пучка дисциплина свих времена је стезање ремена; Добра времена за нас никада нису имала времена. И као круна свега тога и сличнога долази пишчева недопуна пјесме: Боже чувај Хрватску... од короне, глади, рата и – великих Хрвата.*

И не само од њих, Хрватску и њезину увјетну самосталност односно сувереност треба чувати и сачувати и од оних под чије се скуте склонила прије десет година. Од мајчице ЕУ, чија политика никада није била баш посебно наклоњена јужном дијелу Еуропе. Долазеће вријеме показат ће колико је та наклоњеност искрена и у обостраном интересу.

Афорист и епиграмист Ившиновић своју просудбу о том односу биљежи у неколико епиграмских стихова. У првом под насловом *Земља мала*, између редова открива да:

Има једна/ земља мала/ нећу рећи која/, све је више туђа/, а све мање моја.

Из његове биографије види се да живи у малој земљи (Хрватској), а да је рођен у још мањој (Босни и Херцеговини), па је лако закључити како је ријеч и о једној и (или) о другој. Да се влас(т)и не досјете! Једна је калемљена на ЕУ прије десет година, а друга је у поступку калемљења које ће потрајати неколико, а можда и још више од неколико година. За прву земљу писац износи једну, а шта друго рећи него живу истину, која каже:

Након уласка у ЕУ/ дошао је крај/ свим нашим мукама/. Коначно све конце/ чврсто држимо/ у туђим рукама. (Крај мукама)

За обадвије, али и за све мале земље подједнако вриједи епиграм под насловом: ЕУ, из кога се види како: *У Еуропској унији/ правила важе: „Вежи коња/ гдје ти/ Bruxelles каже!“* Само тако могу се заслужити нужни и жарко жељени потицаји и разна друга бесповратна средства за узнадавали развој пољопривреде и друштва. Да народ мање гладује и да се за зеру мало више сутрашњици радује.

Није Ившиновић против ЕУ, нити против било чега другог. Напротив! Он само на све то гледа из свога афористичког и епиграмског угла и настоји га појаснити онима који све то проматрају другим очима, или из простора јасли које се пуне државним и еуропским новцима. Њима је данас лијепо, а за сутра, тко пита за сутра? Важно је да њима данас теку мед и млијеко, а сутра могу тећи... крв, зној и сузе. Наравно, не њихове, већ оних из чијих се џепова тај новац граби и музе.

Таква је, ето, наша данашња слика и прилика виђена очима и осликана мишљу књижевника и академског глумца Данка Ившиновића. Рођеног Мркоњић-грађанина, а од минулог рата за 'ничију земљу', настањеног Госпићанина. Песимистична у реалној мјери минулог времена и оптимистична у нади да ће сутра, ипак, бити боље. Барем за оне који то сутра дочекају у блаженом миру и свеколикој људској срећи.

За писца као утјешна мисао вриједи она записана у епиграмској поруци која гласи:

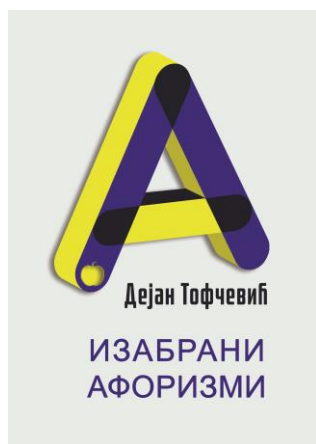
Тко чита између редака – начитан је. Кога прочитају између редака – прочитан је.

То је мото књиге и литерарни мото нашег живота!

Иво Мијо Андрић

ГЛАВА ПУНА ПРАЗНИХ ОБЕЋАЊА

(Дејан Тофчевић: *Изабрани афоризми*. Београд: Алма, 2022)

Ведро и весело се осјећам кад прочитам добру књигу афоризама. Тако сам се осјећао кад сам прочитао збирку *Изабрани афоризми* великог мештра кратке мисли Дејана Тофчевића. Дејан је рођен у духовитом Ужицу, одрастао у Бајиној Башти, а наставио живјети и радити као контролор летења у Подгорици. Занимљив животни пут од земље до неба на коме нема ничег осим смијеха и весеља које краси еро-тичне људе из Ужица.

Док сам записивао неке од мудрих мисли из ове плодне и родне збирке, присјећао сам се времена кад сам далеких шездесетих година прошлог стољећа почео писати своје прве афоризме. Тада сам умишљао како ћу једног дана бити познати афорист чије ће мале мисли читати велики број људи и успоређивати са мега познатим духовитим мислима Станислава Јиржи Леца. Он је тада, као и данас био циљ коме су тежили готово сви писци кратких мисли дугога домета. Наравно, нити сам ја достигао Леца, иако имам пуно више објављених књига, нити се Лец спустио на мој подцијењени балкански афористички ниво. Читајући Дејанову књигу, видео сам њега у истој позицији и нисам тим сазнањем био нимало сретан.

Пуно је разлога зашто је то тако и ни један није до краја логичан. Посебно због тога што наши народи више цијене оно што је некад створено, од овога што се ствара данас и што у небо дижу неке покојне писце, а на земљу спуштају писце овог времена. Можда је то и добро јер увијек је боље бити на блиској нам земљи него на далеком небу. А времена за славу има напретек, нарочито у будућности која је пред нама. Вјерујем да се с овом примисли слаже и колега афорист Дејан Тофчевић.

Његово најновије дјело изабраних афоризама спада у ред оних књига за које ради вријеме. Вриједно и предано како је Дејан радио посљедњих година да би исписао ловоров вијенац дуговјечних афоризама, који ће надићи и њега и данашње доба. Међу њима и онај који каже да...*Мудрост до-*

лази са годинама, као и смрт. Али и овај који потврђује: *Да нисмо ђаба ратовали. Плаћали смо главама.* То је најбоља порука глупанима који се и данас буцају у груди побједама у блиско-сусједским ратовима из не тако давних деведесетих година. И који на дане државних, регионалних и локалних побједа дијеле одличја и шаком и капом, као да су њихова приватна својина. За заслуге у убијању људи и бестијалном рушењу и паљењу њихових домова и других материјалних добара. 'Мили Боже куд сам зашо' – рекао би пјесник, а ја бих томе додао: – и гдје сам се нашао без своје воље и народне жеље. Да је народ тих година неко питао на референдуму: је ли за рат или за мир? – увјерен сам да би деведесет девет посто гласало за мир. А мир су им одузели управо они које су изабрали на тзв. демократским изборима. Ни једни избори нису демократски кад се изаберу лоше, умјесто добрих власти. Кад се изаберу ратни подстрекачи, а не добри људи и мирни преговарачи.

Све напријед речено Дејан је најбоље описао афоризмима: *„Кад држава пуца, сви су на нишану“* и *„Европа на нас рачуна. Добри смо за обрачун.* Баш је тако било тих несретних година кад су се људи докопали власти и оружја, а збуњени показали да су недорасли ситуацији у којој су се нашли. *Све се у животу плаћа, само се батине добијају,* рекао би писац након свега што се код нас догађало. И додао како... *Авети прошлости су дух нашег времена.* Уз то би нас још и подсјетио на догађаје којих се ми старији добро сјећамо. Посебно на један од њих у коме: *Пала је гвоздена завеса, али је рђа остала.* Та рђа нас и данас изједа и изједат ће нас до краја живота.

Афоризам није свето слово, али није ни посљедња ријеч на одру неостварених снова. Њиме се ништа не обећава нити рјешава, али се много тога наговјештава. Тако је то у земљи бивших сељака који су данас постали господа. Господа с пода, како би рекли западни шмекери, који јуре свијетом као мухе без главе не би ли припојили још неке енклаве. И нашу балканску ратом уситњену и стакленим миром скоро разбијену. Ту, на том лијепом, а уклетом простору ми ... *Живимо у обећаној земљи. Не знамо коме. Знамо ми добро коме смо обећани и ко ће бити нови власник свега што код нас вриједи.* Богати запад, који политиком и економијом иде у напад на оне који се не могу о себи бринути. Неславних деведесетих, пише афорист... *Узели смо судбину у своје руке...* и од тада се као пауни репом поносимо и, наравно, по бијелом свијету... *Просимо.* А и како би друкчије јаде опстале своји на своме макар неко вријеме. Док их велики не узму под своје и не пропишу нам којом ћемо се руком крстити и Богу молити, а којом ћемо њих молити.

Бројне су теме које Дејан Тофчевић овлаш дотиче или дубље промишља у збирци изабраних афоризама. Од оних оптимистичних да... *Црне мисли имају светлу будућност,* до умјерено песимистичних да: *Државни врх*

је толико пао да му је подземље изнад свега. Прије и послије њих, уз бројне друге, складно су поредани и ови афоризми:

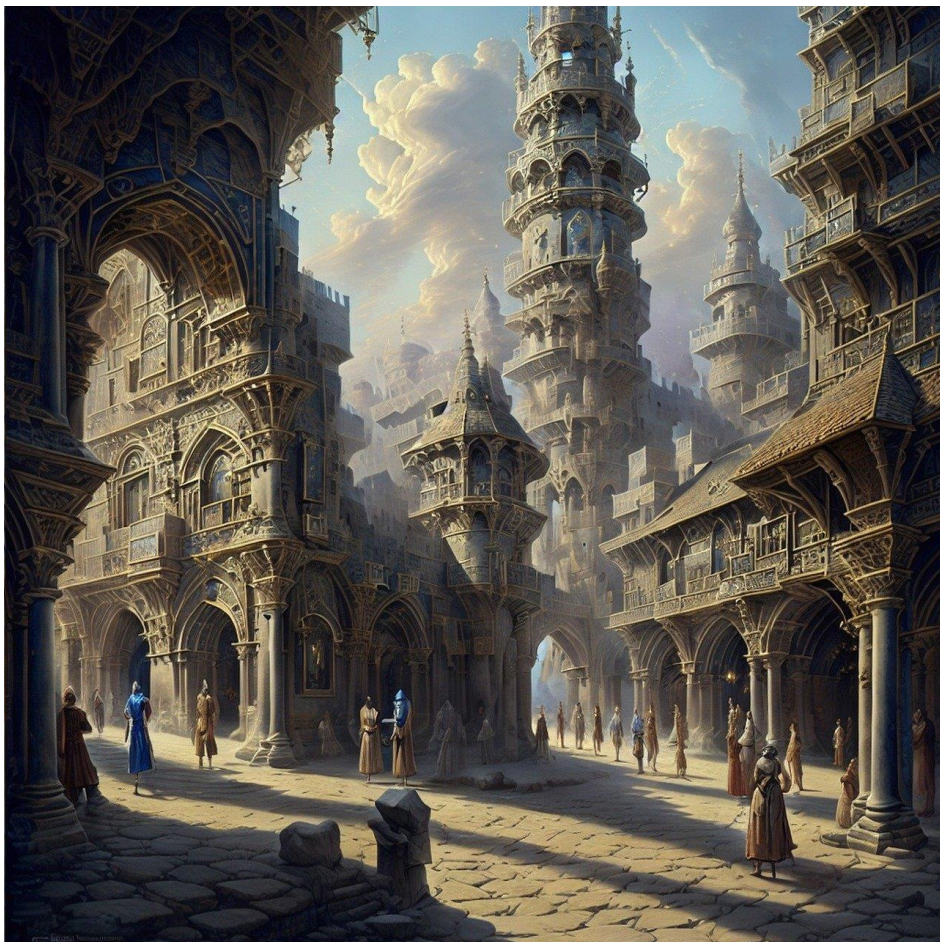
Напунише нам главу празним обећањима.
Од свих циљева остале су нам само мете.
Нису они сишли с гране. Сишли су с ума.
Влада је обуставила рад. И... резултати нису изостали.
Кубуримо. Немамо ни за оружје.
Србију и Црну Гору спајају непремостиве препреке.
Испирањем мозга настаје чиста нација.
Заосталима су заставе најразвијеније.
Ова власт има све органе. Само нема муда.
Нисам довољно велики Србин. Заостао сам у развоју.
Он је наш. Није сав свој.
Конац дело краси, и... крпи рупе.

А рупе к'о рупе. Док се једне крпе, друге се отварају и постају темама за нове иронијске мисли и сатиричне афоризме које ћемо пронаћи у сљедећим Дејановим књигама.

Тамара Дојч

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Тамара Дојч

Милијан Деспотовић

СУБЈЕЛ – ШКОЛА УГЛЕДНИЦИ И АКАДЕМЦИ

(„Свитак“, Пожега, 2022)

КУМ СУБАЈ (Легенда о имену села Субјел)

Субјел је једно од најстаријих села у географско-историјском простору данашње општине Косјерић. Налази се седам километара источно од Косјерића, и простире се са јужне стране брда Велики Субјел (надморска висина 924 м) које је надвисило сва околна брда и доминира околином. Са њега се, данас, на лепом дану кроз двоглед види Авала код Београда, али и: Маљен, Повлен, Златибор, Космај, Рудник, Јелица, Столови код Краљева.... Брдо је обрасло ситном шумом, са јужне стране бели се камен који зову Бијела стијена. И народ овог краја каза да је с те стране *субјел*, камен. А насупрот Бијелој стјени, са мионичке стране (суседно село) налази се камена стрмина звана Влас.

На брду Велики Субјел, у средњем веку постојао је замак, град, који називамо Субјелград. Можда је он, у неком облику, постојао и пре средњег века, не зна се, али уз бројне легенде о његовом имену постоји и једна која је „окачена“ о алку за везивање бродова на једној стени стрмине Влас.

У време када је до овог села допирало Панонско море, Велики Субјел је, као мало острво у њему, био у јужном делу панонског пасена. На њему је било живота, што потврђује чињеница да су до њега долазила разна пловила, нека врста чамаца или бродова који су привезивани за алке, попут оних на стенама Медведника или Повлена али и у селу Гугаљ, код Пожеге. Те алке су у Гугљу називане *гуге*, па је село по њима тада добило име.

Легенда каже да је Субјел у то време добио своје име а придев Велики завредио је много касније, после повлачења Панонског мора, пре око 600.000 година. Брдо је просто изронило из воде и својим замало планинским стасом, надвисило простор околине. Када је у његовом подножју формирано село. Оно је добило исто име а брдо се од тада назива Велики Субјел.

А ко је кумовао острвском брду Субјел?

Много је легенди, новијег датума, из различитих периода цивилизације и културе везаних за овај топоним. Свакако, најзанимљивија је она са „алке на Власу“. Сачуване су приче да је својим пловилом до брда које ће касније по њему понети име, први стигао некакав знатижељни морепловац Ле Субај. Он је дошао из правца данашњих планина Цер и наставио пут према Руднику. Легенда тврди да је Субај на острву нашао његове мало-бројне житеље и о томе оставио запис. Нажалост осим алке на стени Влас других записа нема, а прича о његовој изненадној посети прво је уплашила а потом обрадовала старе становнике овог острва које је, потом, своје раније нама непознато име, затурило у изговору. Често се помињало да их је посетио необичан и редак гост Субајле, Суба, Субјеле, Субајел... Сажимањем тог изговора остало је име – Субјел. Оно се очувало до данашњих дана, и остало више у причама а мање у записима путописаца или историчара.

Једно је чињеница, име Субјел се није мењало ни запоседањем ових простора од стране бројних освајача, нити у времену када је због прогона или миграције становништва бивало скоро празно. Увек је остајао неко да сачува име брда, и име села које је касније настало. Кум Субај се тако, кроз легенду, помиње до данашњих дана и буди нашу знатижељу без одговора на питања: Ко је заправо он био? Ко је све живео на острвском брду Субјел?

Загледани у брдо Велики Субјел, пред нама се уместо одговара продужава тајна; небо се плави попут дела Панонског мора а негде далеко као да замиче један облачак налик некаквом пловилу.

То се кум Субај враћа из посете коју нам је, опет, ненајављено учинио.

* Записано по казивању моје мајке Бранке (1927–1987) а њој је ову легенду испричао Јеврем Богићевић (1867- 1952), каза јој да су и њему његови старији то говорили.

Растко Васић

ОСАМНАЕСТИ БРИМЕР ЖАНА БОНАПАРТЕ

(„Алма“, Београд, 2023)

1

Рејмон де Мор одби напад противника и онда направи хитар испад у намери да га погоди у груди. Међутим, удар је био париран, одмах затим уследио је контранапад и опет противник, а не он, забележи поен у своју корист.

Принц Жан је заиста јак, помисли Рејмон у себи, погађа га већ трећи пут, а он није начинио ниједан поен. Није требало да му излази на мегдан али није могао да одбије. Дошао је у клуб у улици Тетбу да покаже Февријеу неколико пробраних удараца, Лисјен је у основи солидан, али му недостају финесе, таман су се спремили да укрсте мачеве, кад се на вратима појавио принц Жан Бонапарта са друштвом, међу којима је био и виконт Сосије-д'Арвил, принчев блиски пријатељ, иначе члан клуба. Он рече да је принц у шетњи свратио да види мачевалачки клуб о коме му је виконт причао, и истовремено да са неким од присутних евентуално опроба своју вештину. Није било учтиво да се понуда одбије, па наредник Мартен, душа клуба и сам приличан познавалац овог заната, шану Мору да је најбоље да он стане принцу на белегу. Требало је да буде неко од јачих, а сем Рејмона таквих у клубу тренутно није било. Да му супротставе неког потпоручника-почетника, била би увреда за Његову Висост. Сем тога требало је одбранили част клуба и показати да и овде има мајстора ове вештине. А задатак није био нимало лак јер се принц убрајао, по општем мишљењу, у врхунске мајсторе мачевања у Паризу.

Рејмон је тако прихватио дуел ни сам не знајући шта да ради, да ли да напада или да се брани. Није желео да победи, то не би било препоручљиво, гост је био сувише угледан, али је требало пружити снажан отпор чиме би се оправдао реноме клуба. Принц није имао те дилеме. Одмах жестоко нападе и три пута убоде Рејмона који је још размишљао шта и како.

И сад шта, договорили су се да надметање буде у шест удара што значи, ако овако настави, двобој ће се веома брзо завршити, и то катастрофално по њега и по углед клуба. Он стаде да анализира оно што је принц показао: мачевао је савршено у границама предвидљивог. Рејмон је упознао све тајне овог заната али није достигао савршенство у одбрани, па није увек успевао да парира неке ударце јаких противника. Међутим, наследио је породични таленат у шта су се убрајали и они непредвидиви ударци, који су задавани када би се прилика изненада указала и који нису били забележени у уџбеницима. Таква прилика се одједном појави и Мор је искористи. Он нападе принца, спремајући се за један тежак ударац, овај се усредсреди да га одбије, а Рејмон изведе друти, неочекиван, и коначно забележи први поен.

Принц се трже, био је изненађен, и у његовим покретима се на тренутак запази одређена несигурност. То Рејмон примети, нападе жустро па му пође за руком да још једном пробије непробојну одбрану. Међутим, принц се не предаде него му нови Моров поен врати самопоуздање и он настави да мачује онако савршено као на почетку. Рејмон се понада да ће и поред тога успети да му зада и трећи ударац и изједначи резултат чиме би осветлао образ клуба. Но, жеља му се није остварила. Принчева непогрешивост опет дође до изражаја, Мор задоцни да парира један незгодан ударац и дуел се заврши.

Принц Жан скиде кацигу, његово лице је изражавало несумњиво задовољство.

– Поручниче, честитам! Одавно нисам сусрео противника који ме је овако презнојио.

Рејмон се лако поклони.

– Ваша Висости, мени је била особита част да укрстим мач са једним таквим мајстором.

Принцу Жану и Рејмону приђе друштво које је пратило принца, све усхићено. Сосије-д'Арвил, млађи човек бујне косе и нехатне елеганције, изрази своје одушевљење и похвали оба борца, високи човек мрког погледа са истакнутим јабучицама, рече „Добра борба, честитам, Ваша Висости,“ а отмени човек са брадицом, запљеска рукама са речима „Одлична борба, драги Жане, честитам вам од срца!“

Принц Жан се лако поклони и одговори:

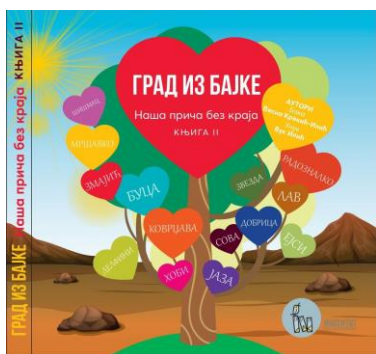
– Хвала вам, господо, но ако сматрате да сам се добро показао, то је заслуга мога ривала који ме је својим умећем натерао да се истакнем.

/.../

Весна Крекић-Илић
Вук Илић

НАША ПРИЧА БЕЗ КРАЈА : КЊИГА 2 : ГРАД ИЗ БАЈКЕ

(Институт за дејчу књижевност, Београд, 2023)

Град је био велик, шетали смо поред музеја лепом улицом, оивиченој дрворедом мени непознатог дрвећа. Било је у граду лепих, напуштених кућа са још лепшим баштама са пуно палми и фикуса. Неке су чак имале и базен за купање. Само што у њима није било воде. Било нам је тешко да се одлучимо у коју да се уселимо. Нигде, чак ни у даљини, нисмо видели човека. Аветињски град.

„Ова кућа је лепа.”

„Ма не, ова је боља.”

„Види ону тамо, баш је добра.”

Почели смо да се убеђујемо која је боља. Утом су се у даљини зачули пуцњеви. Па још једном, рафална паљба. Узнемирили смо се, шта друго да кажем.

„Хеј, људи, шта вам је? Нема шта да се мислите. Идемо у музеј, то је близу пирамида и то је сигурно место, заштићено. Није то баш кућа за живот, као ни библиотека, али има све што нам је потребно. Ионако се нећемо овде дуже задржати. Није безбедно бити у кућама, има много бандита у граду. Сваки дан се чују пуцњеви”, рече Ејси и за час нас убеди. Касније смо сазнали да је њен надимак скраћеница од Archaeologist Chief, шеф археолога.

Била је врло лепа и живахна, као лутка коју кад укључиш у струју јурца и скаче на све стране, стално нешто ради, не смирује се. Мора да је искључиш из струје да би стала. Била је то наша луткица сањалачког погледа, са мало прћастим носићем, малим пуначким уснама и врло симпатична, са кратком кестењастом косом, крупним очима са златним тачкицама (као да су јој звезде блистале у очима) и дугачким, густим трепавицама. Нису јој требале наочаре за сунце, а кад трепне, направи промају. Мало сам претерао, признајем. Добро сам их загледао, биле су праве. Нису оне свилене

трепавице што их девојке сада уграђују, то је *ин*. Схватио сам из разговора са мојом другарицом још пре короне, да што више вештака девојка угради на себе или у себе, то је више у тренду. Одавно немају своје нокте јер раде надградњу и то буду канцице, свака канцица друге боје или са неким шарама. Можда им такви нокти служе као хладно оружје против напасника, не знам, заборавио сам то да питам.

„Како то мислите, нећемо се дуже задржати?“, упитали смо.

„Па, о овим пирамидама све знамо али ипак ћемо ући и мало истражити. Не очекујемо да видимо ништа ново. Само желимо да потврдимо нашу теорију о сврси пирамиде и да утврдимо има ли још једна затворена соба. Циљ нам је да обиђемо још неке пирамиде око реке за које мислимо да имају друге сврхе, али и то ће кратко трајати.“

„Дакле, нигде се нећемо дуго задржавати“, закључили смо.

„А не, није тако. Ово је све пут до нашег главног циља. Када тамо дођемо, сигурно ћемо се дуже задржати. Бар се тако надамо“, рече.

Имала је своју визију, очигледно. Неки план.

„Шта вам је главни циљ?“, упитали смо збуњено.

„Све у своје време, сазнаћете када буде време за то“, рече тајанствено.

Ћутали смо, помало увређени.

„Да вам кажем, циљ је тако занимљив да ако вам сада кажем бићете нестрпљиви да стигнете до њега. Али, наш посао захтева време. Не желим да нас пожурејете“, објаснила нам је.

„Желим да се сви усредсредимо на ове пирамиде сада и да будемо ту онолико колико буде потребно. Највероватније ће то бити само дан или два.“

„Да, у праву сте“, рекосмо.

Тако смо се настанили у музеју и имали диван поглед на пирамиде, изласке и заласке сунца. То су заиста чаробни призори, неописиво лепи. Кроз два дана придружио нам се и Добрица. Дошао је са ципом напуњеним великим и мањим кутијама нама непознате садржине.

„Брзо си стигао“, рекао му је Буца.

„Дао сам гас“, одговорио је Добрица.

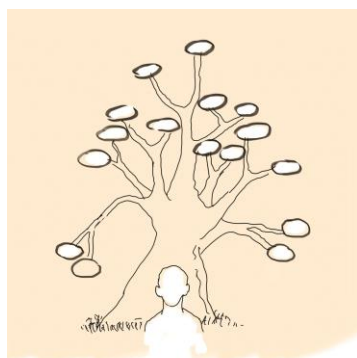
(Одломак)

Данко Стојнић

СИНОПСИС ЗА РОМАН О ЧОВЕКУ БЕЗ ПОРЕКЛА

(„Алма“, Београд, 2023)

НЕШТО О ТИМ СЛИКОВНИЦАМА

Данко Стојнић

**СИНОПСИС ЗА РОМАН
О ЧОВЕКУ БЕЗ ПОРЕКЛА**

Једна од првих је била о точковима. Заправо се радило о некој врсти расправе о зупчаницима: утицај пречника зупчаника на промену динамике кретања механизма, потом профили зубаца, кардански и други зглобиви системи преноса кретања и тако даље. Потом је то све склопљено у једну илустрацију која је имитирала људско тело – мушко и женско.

Друга се тичала лишћа и петељки. Разни односи ова два дела биљке, са описима функције и грађе, све праћено примерима из лепе књижевности, а највише из лирске поезије. Закључно

поглавље се бави суварцима, односно опалим лишћем и тужном анатомијом суварка из чијег скелета штрчи осушена петељка (такозвана строма се распада, а спроводни систем личи на скелет – застрашујућа и смирујућа појава, зависи како се гледа).

Трећа је била о полицајцима. Прво је описана улога чувара реда, као и ред и уређеност као појава по себи. Потом је дат детаљан опис полицајца – његова униформа са додацима, потом његов став, начин обраћања грађанима и осталим становницима државе којој служи, потом начин исхране, обичаји становања, хигијенске навике и тако даље. Посебно поглавље је посвећено односу према животињском свету, са нарочитим акцентом на такозваним сервисним животињама, то јест, посебно дресираним коњима и псима. У посебној свесци, аутор је дао приказ примене техничких и технолошких средстава у одржавању јавног реда и безбедности.

Било је још дванаест сликовница са разним темама, у чијим је садржајима било доста спорних, али не и оспораваних делова. Из неког разлога, образовна цензура, иначе позната по свом строгом систему процене, није реаговала на те садржаје. Књиге су биле препоручиване са посебном нотом на корицама која потврђује да је „комисија решењем број тај и тај од тада и тада, одобрила употребу овог издања у сврху образовања на предшколском нивоу – категорија: *допунско наставно средство*“. Тиражи су, у зависности од стопе наталитета, варирали између петоцифрених и шестоцифрених. Коначни тиражи су били милионски.

Ако се сетимо да је тај подухват остварило једно заборављено дете, наше дивљење постаје још више оправдано.

[Овај приказ се ослања на рецензију последњег издања сликовнице Џ. Папа, како се аутор звао по пресељењу у нови свет. (Када смо већ код тог последњег издања, оно се тицало веровања у загробни живот. Сливковница се звала „Пре рођења, а после смрти“ и обиловала је контроверзама, али је ипак глатко прошла „комисију“ иако је један члан био католички кардинал, а чак двојица су били признати филозофи.)]

Стварно је тешко оценити ауторску личност Џ. Папа, као и ефекте његовог остварења. Без сваке сумње је утицао на васпитање милиона најмлађих. Од многих се може добити податак да су умирали од страха гледајући суварке и пролазећи поред пендрека. Међутим, опште је прихваћено да се не ради о страху, поготово не о страху као патолошком феномену, већ о неопходној нелагодности коју са собом носе *одређена* сазнања. Укратко, учење помоћу Папових сликовница се сматрало „лакшим начином“ спознаје света (или светова) у којем живимо.

Можда и јесте тако. Модеран приступ показује тежњу да верујемо у оно што желимо. Такав приступ се у пракси показује као „тежи начин“.

Иначе, осим сликовница, Џ. Пап је састављао и енциклопедије, поправљао старе виолине и конструисао прибор за илузионистичке сеансе.

Али, осталим аспектима његовог живота бавиће се наредна поглавља ове приповести.

Милева Лела Алексић

СА ОГЊИШТА ПОСТОЈБИНЕ

(„Свитак“, Пожега, 2022)

КЛУПА

Непокорна чуварка успомена

Клупа, грубо тесана даска, била је омиљено место за тиховање, одмор, мудре поучне разговоре. Не зна се ко је и када поставио клупу која је постала жила куцавица породице, дворишта, окућнице... Једноставно, настала је са настанком домаћинства. Ко зна, можда је донета из постојбине у сеоби, у првој половини деветнаестог века, да подсећа на корен из ког је ишчупана.

Мистична клупа је стајала на два велика храстова пања, ослоњена на зид качаре. Пркосила је и киши, и ветровима и мразевима, и туђинима, и освајачима... Можда је тај груби комад дрвета најверније осликавао опстанак, жилавост, укорененост једне породице на напаћеном комаду земље.

Шта све памти храстова клупа? На колико се тајни и ћутања заветовала? Колико је чемерних уздаха у своје пукотине и годове упила? Колико пута се уплашила, или обрадовала? Колико је добронамерника и злонамерника ослушнула? Кома је била јатак и прибежиште? Кома ослонац за уморне тежачке кости? А кома прибежиште за маштања у летњим смирајима? Та необична истрајница била је хроничарка једног времена и једне породице.

Окрнута ка Истоку, дочекивала је рађање зоре и прве зраке Сунца. Најлепше место у дворишту припадало је њој. И почасно. Прва је дочекивала знаног и незнаног посетиоца, пријатеља, али и злонамерника, свештеника и кума, порезника и војнике разних униформи и разних знамења на њима. Задржавала је посетиоце док се домаћин не прибере, не договори се сам са собом и са укућанима. Пружала је прилику домаћици да припаше чисту кецељу, забради нову мараму пре него што угости посетиоца.

Та клупа ни по чему није била обична. Њена једноставност и стаменост нудиле су сигурност и поверење. Њена патинираност и ожиљци од сурових ћуди природе, будили су запитаност, њена испуцала површина све-

дочила је о дугој, тегобној борби за останак на том месту где Сунце најпре греје њене промрзле годове и обнавља трајање. Била је несебична. Испод њене стрехе, удомљавала је керушу са штенадима која је омамљена Сунцем грејала свој окот, стално на опрезу да зарежи, да загризе сваког ко би да је одвоји од њених младунаца. На њене руке слетале су птице да кљуцну по коју мрву хлеба или зрнце пшенице.

Наслоњена на качару, велику просторију од брвана, била је госто-примница и шанк, и сто, све по потреби. Иза њених леђа била су бурад пуна ракије, старе препеченице, одлежале у храстовим бурадима, која је увек била спремна за продају: да се намири порез, купи со, шећер, опанци, свеће, тамјан, одећа, пошаље новац сину на високим школама, плате надничари. Биле су ту и каце, мале и велике, балони оплетени прућем, на зиду окачене паљке за точење ракије, па град (справа за мерење јачине ракије), на бурету сатлук, увек пун ракије, па мали сатлучићи од једног децилитра из којих су мераклије испијале љуте капљице, водили озбиљне мушке разговоре, често у „четири ока“. Нека мудра глава је баш ту поставила клупу. Није кућа за свачију стопу. Дом је свето место, освештано молитвом, мирисом тамјана, дахом својих укућана, тежачким знојем, плачем новорођенчета. Сатлук ракије и прстохват резаног дувана, често су задржавали злу душу испред кућног прага. А таквих душа се нагледала и наслушала стара хроничарка. Памти неке самозване праведнике, који су долазили да откину најродније комаде земље, да отму зној, сузе, крв, трагове тежачког кућења, да прекроје тапије, преместе меће, преору међаше, заору неке нове бразде. Све је запамтила и надживела. Дочекала је да време пресуди.

Јунакиња мојих казивања звала се: „Клупа предака.“ Можда баш зато што је запамтила оснивача овог угледног домаћинства, гледала како се грана породица, све мушким потомцима, како се увећава имање, расте воћњак, пуне се амбари, штале, качаре, ничу нови објекти... Јечала је и ридала заједно са мајком за изгубљеним сином. Можда су те бразде и пукотине баш из тих дана, засечене болом, да се у њих слију мајчине сузе.

Од свих посетилаца, највише се радовала уметницима. Од њих није зазирала. Њима се радовала као безазленој деци, погледала их, ишчекивала. Ти необични посетиоци су доносили по једно мало Сунце у очима и по свежањ радости у рукама. Када их „засврбе прсти“, качили су на раме штафелаје, у сандуче умрљано бојама убацивали палету, четке, боје и кретали у амбијент раскошне светлости. Оком уметника су хватили само њима видљиве импресије, преносили их на платно, начас се измицали да осмотре композицију, начас сужавали видокруг и кроз спуштане трепавице ослушкивали рађање слике. Обојеним прстима прихватили су сатлучиће раки-

је, шољице кафе, пунили дуле ситно резаним златножутим херцеговачким дуваном. У предаху су сабирали у душу мирисе ливадског биља, звуке цврчака, игру лептира, опојни мирис раскошно разгранатог јасмина, наслоњеног на сликарски атеље.

„Клупа предака“ је понекад украшавана раскошно тканим ћилимом. Тада су њени ожиљци ушушкавани, а стара записничарка добијала свечани изглед. Било је то за посебне прилике, када су угледном домаћину долазили „виђени“ гости, страни амбасадори, академици, један изданак српске краљевске породице, за Крсну славу...

Чиме је за себе везала моју душу „Клупа предака“? Зашто овим словима желим да је сачувам, кад једном, ко зна кад, препукну пукотине на њеној души? На тој клупи, у осами, у летњим смирајима, писана су најлепша писма која је могла да изнедри једна душа. Писана су мени, даривала су раскошном лепотом моју душу. Била је то најузвишенија поезија. Мојим духом нисам додирнула и пригрлила лепше мисли. Не, није Јесењин писао лепша писма, ни Шантић, ни Дучић, ни Ракић... Та писма су преплетала две душе на чудесан начин. И није се знало где почиње мисао једне душе, а где је дописује друга душа. Та писма, повезана свиленом траком, осмехнуто сневају на дну шкриње, прекривена везеном рукодељи. Само их, понекад, погледам, тај префињени рукопис, као филигрански рад. Загледана у једно време, дуго размишљам о смислу живота. Свако писмо изродило је по једну моју песму. Можда најречитије певају стихови песме „Сликар и поетеса“.

„Клупа предака“ и даље одолева зубу времена, али и забораву. Сабира време у све дубље бразде свога трајања. Понекад јој лептир пољуби руку, понекад ветар обрише прашину с лица. Последњи чувар предачког трајања слика у мислима своје ремек дело. И пише, најлепше писмо у сећању.

Милорад Бибин

ТРАГ У ВРЕМЕНУ 3

(Ауторско издање, Зрењанин, 2023)

ОТВОРЕНА КАПИЈА

Улазим у стару, напуштену, оронулу кућу отворених врата. У соби ништа. Само заостали мирис свежег тамњана, уташена полу изгорела свећа и злокобна, хладна тишина. Поред отворених улазних врата, на зиду окачена свежа читуља, особе која ме ту није дочекала. Испред кућног прага, остарели црни пас са неком чудном тугом у очима, као да очекује недочекане.

ХАЈКА

Рано пролеће у Банату. Време сунчано и топло. Млада багремова шума оивичена високим, разгранатим боровима. У крошњама багрема много великих празних гнезда. Шумом се разлеже лепет и грактање црних, досадних грлатих гаврана. Испод крошњи мир и тишина. Шарени се изђикали зелени тепих разноразног растиња и корова. Својом лепотом и свежином се издваја жути маслчак. Поред њега се разбокориле плаве и беле миришне љубичице. Миришу на пролеће, на срећу, на љубав. Чекају да их уберу и неком поклоне. Напиле се јутарње, прозрачне, светлуцаве росе. Онако свеже, миришљаве, окупане и обасјане сунчевим зрацима, личе на младу, невину дечију душу.

И онда киша. Досадна, хладна и жустра. Савили се облаци над плодном земљом, банатском, да је удаве. Из облака муња. Гром надјача потмулу тутњаву крупних капи кише из облака. Права бујица. Жедна се земља заситила кише. Бујица из облака се ковитла у нараслом потоку који носи све пред собом остављајући пустош. Њишу се крошње багрема и стабала крајпуташа покушавајући да сакрију и задрже у себи с муком и љубављу пле-

тена птичија гнезда. Јауче ветар који се уплео у густе крошње крајпуташа и тужне судбине малих, незаштићених птића из гнезда који никада неће узлетети. Дубока, мутна и хладна река им је колевка, кућа и гроб.

Сутрадан, сунце после кише скочило високо и својом топлином и сјајем враћа природи сјај и живот. Све се поново буди, залечује природа своје ране после кратког, а снажног невремена. Закон природе, наставља се живот. Олистала шума багрема и тополе прикрива сенке и трагове. Ловци из села и околине су на окупу. Спрема се хајка на дивљач. Цакле се нове ловачке пушке на јутарњем сунцу. Време је доручку.

Отварају се ловачке торбе и флаше fine домаће ракије. Кружи флаша од ловца до ловца и онако окрепљени праве планове за хајку да све прође по договору, безбедно и успешно. Сваки појединац добија свој задатак и обавезу. Ту су и најмлађи, још недовољно зрели ловци. Они су у позадини, далеко од муниције и прве ловачке линије.

– Јесте ли понели мало соли да ставите зецу на реп? – задиркује их онако шеретски стари, превејани и искусни ловац чика Видоје.

Густа шикара прикрила сенке мањег крда уплахирених срна и јелена. Тек рођено, слабащо мало лане изостаје из групе. Из оближње шикаре излеће женка фазана. Одјекну пуцањ. Затим се зачу рески лавез ловачких паса и оштра, гласна команда ловаца. Ловачки пси се непогрешиво устремише ка погођеној, рањеној женки фазана. Њише се окрвављена и изгажена трава откривајући још топла јаја у гнезду. Преплашена, а храбра срна излеће из шикаре и ловце својим телом одвраћа од тек рођеног, несрећног малог ланета.

– Не пуцај! Зачу се узбуђени, очински глас чика Видоја. – Пустите је нека одведе своје лане одавде!

Са ивице мале јаруге, узнемирена срна је дозивала своје лане. Кроз високу и изгажену траву лане се тешко пробијало. Срна му је појурила у сусрет и онда су заједно нестали из видеокрута ловаца.

Била је то једна поштена, очинска реакција искусног ловца. Док се хајка даље наставља, вредни позадинци ловачке дружине припремају богату гозбу и ручак за учеснике овог дружења у природи.

Предраг Крајиновић

ДЕБЛО

(„Алма“, Београд, 2023)

ПОШТА

Село лежи шћућурено у невеликом заливу, добро заклоњеном од хладног северног ветра. Дрвени чамци се љуљускају привезани уз високу обалу озидану правилно исклесаним каменим блоковима. Ту и тамо до њих се може сићи уздужно постављеним, узаним степевицама.

Целом дужином села се уз обалу вије лепо одржаван, поплочан пут. Испред неких кућа су уз њега постављене дрвене клупе. Смештене су тако, да се током већег дела дана налазе у сенци ретког растиња и понеког дрвета. Уморан или докон пролазник може на њима да отпочине у хладовини.

Бела, мермерна зграда се поносно уздиже на месту где се уски, вијугави пут, који води преко целог острва, коначно завршава на улазу у село. Потпуно је равних зидова. Једини украс су јој равномерно постављени дрвени прозори закривени равним, зеленим гриљама које спречавају да у собе продре спољашња врелина. Није ни она посебно велика, али величином и обликом одудара од осталих кућа у селу. Једина зграда, слично грађена, али већа од ње, налази се на супротном крају залива. Усред парка пуног чемпреса и борова, који се спушта од врха брега до саме обале, уздигла се стара црква, сва од белог, глатког мермера.

У првом реду до мора су се, једна крај друге, збиле куће и делују као бедем који чува оне повише њих. Те се у неправилном реду, окружене двориштима различите величине, успињу ка врху брега. Тек понека од њих стидљиво надвисује брег на боковима залива.

На највишем делу се као круна налази велика хрпа мермерних блокова. Случајни посетилац би могао да помисли да се ради о рушевинама средњевековног утврђења. Тек када се приђе ближе, види се да се ради о давно напуштеном каменолому.

Током зиме у селу готово да има више кућа него житеља. Већином су то стари становници, који у спокоју проводе дане. Само мањи број мештана је запослен у суседном месту у чијој близини се налази нови каменолом из кога се вади блиставо бели мермер и шаље на све стране света. Умеју вешти каменоресци да од њега исклешу лепе скулптуре или једноставне украсе за своје куће и ограде.

Сав овај монотони мир оживи за време празника и школских распуста. Тада се домови остарелих мештана испуне топлином деце и унучади.

Оживи и подручје са викендицама скривеним у сенкама старих борова у суседној ували. Њихови станари годинама долазе да пронађу мир у овом удаљеном крају и осећају се и понашају као мештани. Никада они, попут случајних туриста, не пролазе кроз село у купаћим костимима са пешкиром пребаченим преко рамена. Како у продавницу, тако и у шетњу крећу пристојно обучени.

Поред прашњавог пута, којим једанпут дневно вози аутобус до нешто мало већег места на другој страни острва, једина веза са светом је брод који стиже три пута недељно у касне поподневне сате. Њиме се допрема роба у продавницу, часописи са већ претеченим датумима и пошта. Пристанак брода је разлог да се сви мештани лепо обуку и изађу до великог мола, док су плаже још обложене телима туриста жељних сунца и мора.

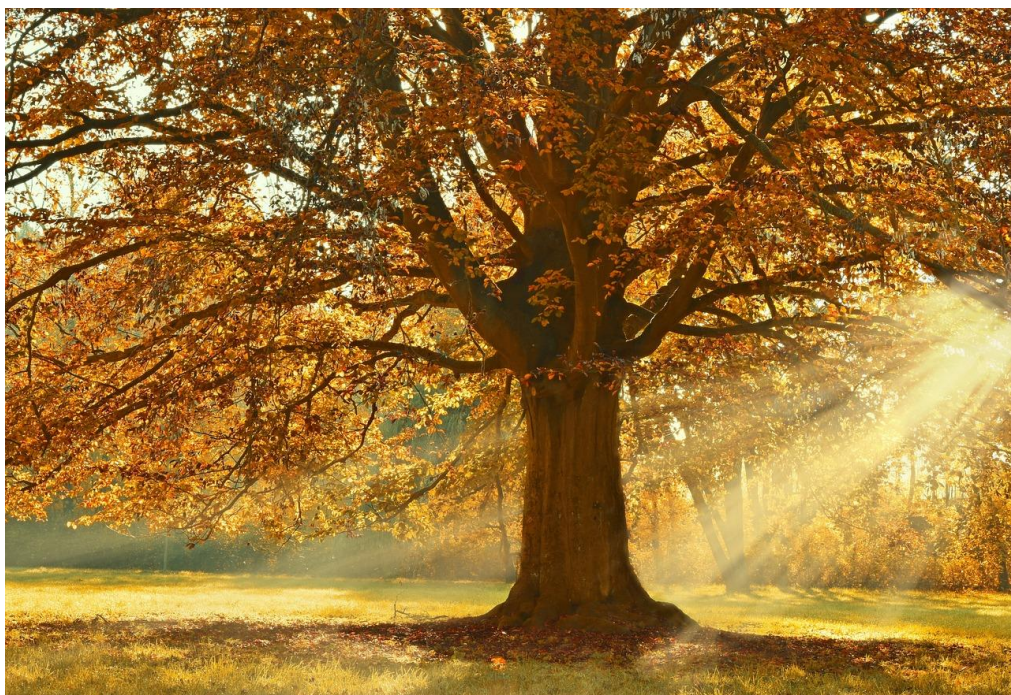
Сви становници села, и стари и млади, окупе се испред поште након готово свечаног дочека и поздрављања са оним малобројним путницима који су приспели. Поштарица је млађа жена. Када отвори добро запечаћени цак са поштом, сортира пошиљке и ступи на врх степаништа испред улаза поште. Иако невисока, надвиси тако све окупљене. Тада се сви умире и настане тајац у нестрпљивом ишчекивању – хоће ли тог дана коначно стићи вест о доласку вољених, о оздрављењу или неком успеху родбине и пријатеља. Полако и разговетно поштарица почиње да чита имена примаца. Мало је то место и кућама нису додељене адресе. Нема назива улица ни кућних бројева. Да би се одредило коме је писмо упућено, поред имена користе се надимци или струка примаоца, јер многи имају исто име и презиме. Ређају се једно за другим имена: Томо Арновић бравар, Ана Пирнат куварица, Коста Патрас каменорезац...

На гласно изговорено име, јави се тај или неко од његове родбине. Тада писмо пређе задњи део свог путовања: од поштарице, преко једне до друге издигнуте руке до благо насмешеног примаоца.

Поштарица се, након изручене последње пошиљке, повуче у малу просторију са једним шалтером, очекујући да јој се предају писма, која ће следећег јутра из села кренути бродом у свет. Стиска око поште се полако разређује. Неки се одмах упуте кућама, неки још мало поразговарају или уђу у продавницу да купе понешто од пристигле робе.

Групице препланулих туриста прођу нехајно ка ресторану на вечеру у нади да ће вечерас бити свеже рибе. Сазнали су да су претходне ноћи локални рибари имали богат улов.

Док полако гасне дан, све се полако умири и утиша. Само се из једног дворишта чује тиха песма, док се пале мотори рибарских бродица и припрема за још једну непроспавану ноћ на пучини.

Драгица Миленковић

АКО ТИ КАЖУ : ПРИЧЕ

(„Алма“, Београд, 2023)

БОЖЈА КАЗНА

Борио се са разиграним телетом, које први пут излази из стаје на светлост дана. Нестајало је снаге у његовим огромним шакама, великом, гојазном, балонастом телу. Јак бол притискао је његове широке, маљаве груди. Дах застајао на уснама, у плућима све мање ваздуха.

Кроз замагљено стакло, прашином и паучином настањеног, собичка у коме је понекад, кад преваром намамљен наврати и буде опљачкан и претучен, боравио његов отац, видео је крваво лице, уплашен поглед и секиру на поду. А онда његов отац, у напуштеној воденици, пребацује конопца на гараву греду и ставља своје крваво лице у омчу.

Комшија Васа са оградe склања ветром оборену, трулу грану трешње. Он тихо прилази и чврсто стеже његов врат, а онда у бесу руши ограду, прска најјачим отровима купине, бунар, прве редове винограда Васиног. Смеје се док булдожером одвозе Васину утинулу краву, док руши зид његове мале зградице крај пута, док пали гробове његових вечно уснулих родитеља.

– Ја имам синове, унуке. Врата твоје куће се затварају. Немаш порода. Ова њива и све твоје је моје! – довикује комшији.

Полако клизи крај греде и прозора очевог собичка. Накупац из његовог џепа узима папире и одводи разиграно теле.

– Божја казна – шапуће, док глава пада на земљу, а поглед трчи за вратима своје куће, која нестаје у тами...

– Што људи не осудише, осуди Бог...

И оде, без синова и унука крај себе. Без свог и отетог, комшијског, имања у сандуку. У гробу.

ОЧИ

– Где су ти, ћерко, очи биле кад си мужа бирала?

– Мајко, очи гледале, очи бирале. Очи плакале.

ТРЧАЊЕ

Замишљен, опхрван бригама, са ко зна којом цигаретом по реду јутрос на уснама, корача улицом. Људе који крај њега пролазе, понеко се и јави, не примећује.

– Здраво, друже. Не сећам се кад смо се последњи пут видели. Како си?

Збуњено пружа руку и покушава се сетити имена особе пред собом.

– Добро. Средио сам живот, па сад, ево, трчим.

НЕЗВАНИ ГОСТ

Долази у моју кућу први пут. Без позива. Без најаве. Информисао се код мог првог комшије, алкохоличара. И тако ме нашао.

Испијамо кафу. Таскамо сатима. Он киселог лица. Ја насмејана. А не волим незване госте.

Више се нисмо видели.

ПЕНЗИОНЕРИ

– Брзо завршисмо – каже, при сусрету, мој колега, хирург.

До јуче гимназијалци, у истом разреду, одељењу, четири године.

А данас... пензионери.

РОЂЕНДАН

– Идемо на кафу... рођендан ми је...

Нема честитања, стиска руке. Нема ни најмањег цветића.

Таскају.

При одласку, она оставља новац на столу кафића. За кафу.

Родика Мариан

РЕНЕСАНСА ОГЛЕДАЛА : ПОЕЗИЈА

(„Алма“, Београд, 2023)

НАСТАНАК СВЕТЛОСТИ

Ја сам бела копија своје ноћи,
Не додирује ме отежана, па
Одједанпут настала светлост, која
Као да је један срећан и потчињен
Галеб, једног босоног јутра.

ВЕЧНИ ЖИВОТ СЕНКИ

Сметају ми очима боје и облици цвећа,
Мирис им је спреман на смрт, спреман на рођење,
Боже, зашто си будио такву наду,
Као одлагање без хоризонта,
Зашто допушташ, Боже, да верујем
У стајању у једном месту, у заустављању времена,
У уметности која смирује,
Док ми обећаваш сву лепоту света
Заједно са несвесним ширењем срца,
Кроз пројекат званог срећа,
Стално на путу према остваривању,
Пролазно стално учинивши вечним,
Као да је коначност заблуда,
Као да ће излив осећања застати
Пре него што ће се родити, из неке равнодушности,
Боже, зашто дајеш похлепност оним лепотама,
Које су створене само зато,
Да би одмах погинули, као

Подробно састављене мандале тибетанских
 Монаха, упућене у уметност мудрости.
 – Када је готова композиција, то је уједно
 И свечани завршетак,
 Зрнца песка, од којих је створена,
 Враћају се у реку –
 Или је можда такво постојање
 Човекових проналазака и осећања,
 О његовој судбини не одлучују у небеским играма
 Они, који су успели да оставе отисак
 Иза таме, урезајући га дубоко.
 Као да и даље остаје међу нама
 Свака сенка, пошто
 Сваки дан нестаје у ништавилу.

НЕЖНА ИГРА УЗБУДЉИВОСТИ

Уопште не безобразно, својеглаво,
 Витешким и подмуклим поздравом
 Вреба на мене детињство,
 Кроз очи вашарских лутака,
 Држећи растојање, али силовито, подрхтавајући,
 Као вучја глад једне зимске ноћи.
 Јуче сам сањала да ми говори
 Помало арогантним устима,
 Плашљиво хтела сам да га додирнем,
 Дивећи се нагибу ивице његових уста,
 Када му се сок из уста повукао,
 А испод и између густих трепавица
 Појавило му се једно влажно,
 Превелико око.
 Гледало је на мене зачуђујуће,
 Као змај који се вратио са неба.

Превела с мађарског: Јоланка Ковач

Тијана Наипалић

ПУТОВАЊЕ ДУШЕ

(„Врачар“, Београд, 2024)

КАД СЕ КАЗАЉКЕ СКЛОПЕ

Кад сат поноћ откуца
на врата твоја ће да покуца
успомена
на нека давна времена.

Памтиш све оне тренутке
када смо се загрљени ћутке
један другом предали
на вечну љубав заклели.

Отворићеш њима срце своје
сетићеш се када су очи твоје
биле моје уточиште
сада ме нема више
суза ти сузу стиже.

Погледај на сат
где су казаљке постале једно
туговаћеш, јер патиш
за оним што ти било вредно
склопићеш очи и помолити се
да поново ускоро сретнемо се.

ЛИЦЕ ЉУБАВИ

Ми смо две душе
стопљене у једно биће
гледамо рујну зору што свиће
никада ништа неће да нас растави
кроз лице наше љубави
бића новог ће да се настави.
Када дође тај кобни час
неће то бити крај за нас,
јер ни смрт не може
праву љубав да избише
њу Бог благосиља навек и више.

ОСЛУШКУЈЕМ

Ослушкујем тишину шта ми говори
да ли ми нешто збори?
Хоћу ли од гласа њеног
чути крик
од срца немог.
Да ли ће се избрисати из њега твој лик?
Ту урезан
као у камену уклесан.
Ниси више мој,
а ја не желим празан живот свој.
Желим га неком поклонити
самоћу склонити,
јер шта ће ми живот без љубави
такав је као жеља неиспуњена
као реченица недоречена
недостаје му драж
оно што ме покреће
то су тренуци среће.

Лара Петровић

ОНА, ПОНОВО

(„Свитак“, Пожега, 2023)

ЖУРИМ ДА СТИГНЕМ ТВОЈ УЗДАХ

Почињем да пливам.
Грлим стидљиво, нежно,
са страшћу скривеном у образима.
О трбух мој огледају се
шкољке и морске звезде.
По први пут уживам у авантури –
стидљиво се смешка
осмех са лица.
На леђа ми се наслања
топлота великог Бога
и безобразно ме љуби. Уједа.
Румене ми се образи –
прија ми.
Угледам тебе.
И ти пливаш.
На уснама ти читам љубав
и, уверена сам у то – моје име.
Моји загрљаји су грубљи,
ударам усплахирена осећања
и остављам шкољке зачуђене.

Журиш да стигнеш твој уздах.

ПУТ ЉУБАВИ

за сваки пољубац поклоњени
сачувала сам облутак
бели
за сваку потрошену сузу
сачувала сам шкољку
црну
морем сам се опасала
и пливам
светионик у даљини гори
показује ми пут

ЉУБАВ

у само једном дану
стропоштао си ми се
у главу
у груди
у стомак
рамена су ме заболела
од твог пада
ноћ је црнила собу
и док си спавао на боку
и дубоко удисао моје тело
ја сам те гледала
одоздо
са дна провалије
и замишљала пут
до стена
до месеца
до свемира
до мене поново

ИЗ РУКОПИСА

Алфред Групстра

Рини Асих Сасарни

(Rini Asih Sasarni, Индонезија)

Merah Semu Biru itu Kebaya Ibu

Lampu teplok bergoyang pelan di sudut kamar,
cahayaanya membungkus batu bata merah lusam,
koyak ditikam waktu, berlalu
sementara sinar rembulan,
berlari masuk ketika pintu jati suram berdentil pilu,
membasahi merah semu biru kebaya Ibu.

Esok, sesaat fajar berderap menangkap pagi,
membiarkan malam berlalu sendiri,
kebaya lungsuran Ibu segera membalutku,
merapat di depan cermin menyelaraskan sejarah
baru hidupku,
tentu dengan sebutan baru, calon Ibu
ataukah hanya impian seorang pengganti baru ?

Kebaya dengan brokat berenda kuning keemasan,
dari turunan tradisional jemari nenek masa perang,
sempurna, masih sempurna,
anggun dalam selubung sinar rembulan,
berpadu kain panjang bermotif batik parang,
esok kan mengelubungi tubuhku, sekecil Ibu di masa lalu.

Yogyakarta, 9 Desember 2022 (13.21)

Name : Rini Asih Sasarni
Pen Name : Rini Valentinna
Country : Indonesia

САН

МАЛО И ДОВОЉНО

Опет касним – севнуло јој је у глави, истовремено кад и мисао да није чула звук аларма за буђење. Тргла се и јурнула у купатило, а затим ускочила у одећу и ципеле, па у ауто и нагазила гас. Помишљајући на кроасан који ће приуштити себи за доручак а можда и кафицу приде, одједном је нагло заочила. Гуме су зацвилеле, аутомобил се укопао у месту. За длаку! Испред њене „корсе“ као залеђен, широм отворених очију, стајао је дечакић, обгрливши лопту.

... Откако зна за себе, увек јој је недостајало оно *мало*. У детињству, који динар за омиљени слаткиш. Неколико центиметара више да би прескочила козлић на часу физичког и неколико центиметара мање у струку. Гутљај млека уз недовршен колач. – *Николићева, замало тројка*, вајкала се математичарка прегледајући вежбанке. Због поена мање, изнова је полагала тестове за возачки испит. На факултету, за нијансу јој је требало да добије бољу оцену. Па нешто већи џепарац за кафицу у клубу на гласу, нову хаљину, бољи посао, напредовање...

Ни касније није било друкчије. На листи за стан – мањак бодова. На прославама и журкама, увек соло. Била је пријатне спољашности и лепо васпитана, али је мушкарцима код ње недостајало *оно нешто*, што су друге жене имале. Долазили су они, али се нису задржавали. Једном, умало да се уда! Нажалост, мањак страсти с њене и превише захтева са његове стране, брзо су развејали ту могућност. И цео живот тако: замало ово, замало оно...

Све до овог часа, кад је то мало, што јој је увек недостајало, први пут било сасвим довољно.

САН

Често је сањала исти сан. Као девојчица, након бурне родитељске свађе, без разумевања шта се то дешава са онима које највише воли. У раним двадесетим, када је *зарадила* први емотивни ожиљак. Затим, у бабинама,

после рођења старијег сина. За време бомбардовања, док је причама покушавала да пригуши звук авиона све док деца не би утонула у чврст, невин сан. Уочи татиног одласка. И мајчине неизвесне и тешке битке са короном. Пред операцију због које је добила шест трансфузија крви.

...Налазила се до струка у мутној, блатњавој води, крећући се противно струји, борећи се са таласима који су насртали у покушајима да је оборе. Вода је била пуна покиданог грања, лешева утинуле и подављене стоке, муља. Било је хладно, била је сама, било ју је страх. Пробијала се кроз бујицу, са гађењем одбијајући наплавине од себе. Губећи последње честице снаге, примети да вода постаје све плића; полако се бистрила и опадала, док није успела да ишчупа стопала из житког блата и избије, тетурајући, на уску вијугаву стазу са обе стране опкољену водом. Кретала се полако, ногу пред ногу, читаву вечност, пазећи да не изгуби равнотежу и не клизне у воду. Стаза је постајала ширира и сувља док се није увијугала у пут који се успињао ка благом узвишењу на којем се налазила црква.

Споља, црква је била неутледна и неосветљена, помало непријатна, чак тамна. Око ње је било пусто; нигде живе душе. Ћутало је и звоно. Зачудо, није се бојала, напротив! Имала је само неодољиву жељу да што пре уђе. Нешто, јаче од страха и слутње, понукало је да притисне шкрипаву месингану кваку и гурнувши раменом тешка, масивна врата, увуче се у припрату. У неком необјашњивом заносу суну напред и заустави се насред црквене лађе подижући главу према осликаној куполи. На њу се, попут летњег пљуска, ступи слап светлости а из певнице складно запоја црквени хор. Светлост и музика крунили су се и са зидова, испуњавајући је неописивим блаженством. Преплављена њима као спасењем, први пут од почетка мучног и несвакидашњег путовања, осети неизрециво олакшање и истински мир...

Посве разбуђена од хипнотика убризганих у операционој сали, размишљала је ко јој и какве то поруке шаље: њена подсвест, њено унутрашње биће, Провиђење...?

И који ће то следећи тренутак у њеном животу обележити исти овај сан?

Или га најавити.

Гордана Јеремић

ИМАШ ТИ СРЕЋЕ ШТО САМ СИРОТИЊА

Већ ме пар дана прате две људске сенке. Не моје кад се укрсте на странама света па ни сама не знам у коју да гледам, него обриси неког крупног мушкарца и елегантне жене. Појавиле су се оног дана, прошлог четвртка тачније, када сам схватила да се моја брачна свађа, последња у низу, неће завршити каквим таквим помирењем већ разводом.

Ако коме и кажем, тај није изненађен. Штавише, одахне. Стотине аргумената ми износи у прилог своје тврдње, разна сазнања. Помињу неке разлике, будалаштине и крај. Најчудније ми је што се нико не чуди томе. Тачније, нико сем мене.

Све у свему, од тог дана покушавам да, као јефтино плаћен робот, одрадим што више обавеза. Ништа што не морам или што неће да „побегне“ баталим. Само стварно неопходно.

А онда, врхунац мучења, пробуди ме ноћас бол. Прецизна, оштра и јака. Баш јака.

О, како само боли шамар. Из најдубљег сна, у једном потезу ме је довела до потпуно свесног стања. Не, није било ни трага збуњености, ни мрве поспаности, напротив јава у секунди.

Наспрам мене, на самој ивици мог кревета, седи неко. Крупан, ружан, безобзиран. Ужасно обучен, офуцан просто; али као да га препознајем.

Гледам га, а он наместио израз лица као да ме разуме и чека и он да му се поверим. Као ми познаници, разуме ме и слуша. Уствари, хтео би да слуша шта имам да кажем као што би ме познаници и родбина слушали.

А ја ћутим. Мало је рећи да сам паралисана од шока јер знам да сам будна. Шта сад?

Нисам ни поновила у себи то питање, а овај ме ошамари и по другом образу.

Кренем рефлексно да руком ублажим бол која пече са леве стране, кад већ за први нисам одреаговала, а он опет.

Фљас!

Јао! Шта је, бре, ово?

Све ме боли, ма шта боли, пече, а он не мења израз лица. И даље, као, пријатељски чека да му се поверим.

Легнем ја, легне он. Мајко мила, шта ли ће сада да буде?

Ништа ја, као свака кукавица сиња, затворим очи и чекам. Молим се да оде исто онако како је дошао. А тек о томе не смем ни да мислим. Нека покупи шта год хоће само да ме не повреди, и нека оде!

Не померам се. Тотално сам паралисана.

Не знам колико је прошло, тек чујем кораке. Добро је, изгледа да је отишао, уједно је и свануло. Па, да. Дај да угасим аларм за буђење.

Устајем полако, што иначе немам обичај, и отварам очи а он и даље ту. Готово да сам и утрчала и истрчала из купатила, обукла се брзином за коју нисам била свесна да поседујем и без трунке шминке кренула на посао. Црева ми крче, нисам попила кафу, без икакве фризуре на глави, ходам до аутобуске станице. Осећам да се тресем.

Видим, људи ме чудно гледају. Свесна сам тога јер имам хиљаду разлога да не личим на нормалну особу. Јао, само да све прође.

Уђем у аутобус и седнем на прво слободно седиште кад, поред мене седне силеџија од ноћас. Мајко мила, прати ме. Који хорор!

Гледам га а он се цери. Како бих ја сада њему развукла шамарчину, али не смем. Толико тешку руку има да је боље да не изазивам врага.

– Он ће да те остави, знаш то. Је л' да?, проговори скот један.

Ћутим, наравно да знам. Ал' шта сад? Је л' треба и свако у аутобусу то да зна?

– Од чега ћеш да живиш, да се храниш? А?

Шта кога брига, ваљда нећу да цркнем од глади. Успећу већ нешто да зарадим. Или нећу?

Шта сам оно јуче израчунала, колико ми остане кад све поплаћам? Уф. Не могу да се сетим.

Је л' довољно?

Осећам да ми црвене образи и то јако. Окренем се да кажем силеџији да ме остави на миру, кад он некако нарастао. Још већи, ако је то могуће.

Срце убрзано удара а уши су ми толико поцрвенеле да је једна девојка, приметивши то, пријатељски отворила прозор и и погледала ме.

Тек, на првој станици, устаде силеџија и изађе.

Добро је, има Бога.

Осећам како ми се леђа спуштају од олакшања. Јао, добро је да скот изађе!

Али, нисам успела ни да се исправим и нормално се наслоним на седиште, кад је до мене, на седиште које ослободи силеџија, села она.

О, не! Шта сад хоће ова? Таман сам мислила да ме је заборавила и нестала, кад гле ово.

– Целог живота губиш, хајде признај себи коначно. Да л' кључеве, да л' мужа, то си ти. Таква си одувек и никад нећеш прећи у вишу лигу, нема тамо места за тебе. А, где ћеш сад кад ни код родитеља не можеш да се вратиш?

То изговара у пуном аутобусу. Јутарња гужва! Јој, срамоте!

Могу, код њих ћу. Добро да си ми очи отворила.

– Они су такви малограђани, наставља, у земљу би пре пропали него да комшилук види да си се развела. Знаш ли ти колико би их било срамота? Знаш, знаш. Него ти лепо крени да цвилиш оном твом да те не остави, можда се смиљује. За друго ниси.

Само гледам право, јер од срамоте нигде друго не смем. Откуд ова зна ово? Ма, шта лупа. Идем ја код моје маме, наравно да ће да ме прими. А можда и неће? Е, сад већ нисам сигурна. Ма, 'ајде, бре. Хоће!

Боже ме сачувај, како сам само дозволила да ме ова лудача пољуља?

– Је л' смеш да је назовеш? Ја бих могла моје у сваком тренутку. А ти?

Ма шта не смем. Сад ћеш да видиш.

Изађем и ја из аутобуса, али кренем да се шетам нервозно по стајалишту.

Не морам ни их зовем, само ћу да банем. Еј, па то су моји родитељи. Боже, стварно. Колико само себи не верујем кад ме ова избаци из равнотеже за једну аутобуску станицу.

А да их ипак позовем? Нема шансе да ме не приме. Каква, бре, срамота? Па ја сам им дете, шта има везе што имам 46 година.

– Хајде, шта чекаш? Зови. И она је изашла на истој станици а да нисам ни приметила.

Ходам ја, он уз мене. Неће иза мене, искључиво са моје леве стране хода.

Јарослав Комбиљ

ПРЕТПОРОЋАЈНЕ МУКЕ

Дошао Милорад у посету код супруге му Милојке, у породилиште, па приупита:

– Кад ће да се роди?

– Ама зеза ме у здрав мозак. Каже неће да изађе док му не обећам мобилни телефон.

– Па обећај му! Шта и ти изводиш?

– Ама обећала сам му, али цаба. 'Оће онај најскупљи. Наброја ми шта све мора да може.

– Како може да може кад се још није ни испилио?

– Ама не он да може.

– Него ко, све му?..

– Како ко? Па мобилни!.. Јеси морон...

– Не знам шта он у ствари хоће... Ма обећај му два најскупља, оца му поквареног.

– Ти ниси нормалан.

– Па шта сад не ваља?

– Знаш ли ти колико коштају такви телефони?

– Јел скупљи од тристо евра?

– Боже, што ме кажњаваш? Један ме коље оданде, други одавде?

– Па шта је опет?

– Ама такви телефони, које он извољева, коштају од хиљаду и по до две хиљаде!

– Е баш си ме испрепадала. Већ сам помислио да он тражи прави мобилни. Ма тих играчака ћу му купити колико хоће.

– Јесам ли ја била пијана или дрогирана кад сам се удавала? Две хиљаде евра, морону!

Ту се разговор завршио, а Милорада је хитна помоћ одвезла на реанимацију.

ПЛОВЕЋИ НИЗ РИЈЕКУ

Свог оца готово не памтим. Повремено, у сновима, укаже ми се лик у магли. Отац је погинуо храбро, предводећи наше братство, у одбрани границе. Данас је на челу братства мој стриц, а мене спремају да га наслиједим.

Горазд је некада давно био наш роб, заробљени, омражени Горштак. Судбина је хтјела да је он већ одавно мој други отац. Спасио ми је живот када је ватра прогутала нашу кућу. Послије ме је учио ратничким вјештинама, сналажењу и животу у природи, видању рана, лијечењу биљем. Учио ме је све што је знао, са пуно стрпљења и љубљави.

Има много тога чему ме ни Горазд, нити било ко из нашег племена, нису могли поучити, или њиховом науком нисам био задовољан. Гдје одлазе мртве душе, да ли ће се икад вратити? Гдје звијезде стоје, гдје су границе неба и васељене? Да ли су моћни људи из времена прије Велике таме стигли до звијезда када су бјежали од васколиког ратног пожара?

Када смо ишли у Вегаполис, на женидбу начелника Ганде, Горазд ме је одвео у Краљеву шуму и показао металне остатке летећих кола којима су људи, у та прадавна времена, кренули ка звијездама, ближе боговима. А некако у то вријеме, када се вратисмо са начелникове свадбе, у нашим крајевима, појавио се необични старац, дуге сиједе косе и браде. Населио се у напуштеном селу, каквих није мало уз увијек немирну границу. Хранио се плодовима природе. Сакупљао је љековито биље и њим лијечио људе, чак и животиње. Многима је помогао или барем олакшао. Говорило се да посједује велико знање и мудрост.

Ноћ се лагано спустила. Горазд и ја дојахали смо у Плавско село. Пред колибом, у средишту некадашњег села, уз пламен ватре, сијало је старчево лице, загледано ка небу. Звали су га Старец. Није га узнемирио топот наших коња. Након поздрава, мирно ми рече:

„Сваке ведре ноћи далеке звијезде шапућу нам своја сјећања.“

„Да ли су људи икада стигли тамо, горе?“ упитах.

„Књиге староставне говоре да су прије много вијекова људи кренули пут звијезда својим направама моћним. Знање тадашњих људи бијаше огромно.“

„Желим открити тајне човјековог живота, сазнати о границама васељене.“

„Колико љета бројиш, синко?“

„Ускоро ће бити деветнаест,“ би ме срамота.

„Када бих знао све те тајне, младићу, не бих више вукао ову сиједу браду по земљи. Наши животи су попут велике ријеке која тече, сакупља притоке, расте, све до ушћа у море. Твоја ријека је жустра, немирна, планинска, ти си тек побјегао од извора. Пред тобом је далек пут. Ја сам тик до ушћа, моја се ријека споро ваља, пуна је притока животног искуства, али многа, многа знања остала су недокучена, далеко ван овог корита. Можда се ипак, након ушћа, вратим извору или у неку нову пловидбу. Не би ме чудило да и звијезде небом некуда плове ка свом ушћу.“

Старецове ријечи су ме опијале попут рујна вина. Понудио нам је вечеру, нисмо одбили. Мало зеља и варива.

Старец је након неколико недјеља отишао тихо, као и кад је дошао. Али његове ријечи и даље су биле у мени.

Ријека Рајска извире далеко на западу, у земљи предака баке моје мајке. Од мајке сам у дјетињству добро научио њихов језик мени опор и груб. Тај језик биће ми богатство за мој наум. Опловићу ријеку Рајску, од њеног извора у Црној шуми, до ушћа у Црну воду.

Зиму искористих да се добро припремим за пут. Мајка је била против. Најприје ме је молила, преклињала да не идем, потом ми је и пријетила. Схватао сам њен страх да не изгуби једино што јој је остало од мог оца. Ипак, ја сам будући вођа, моја се морала поштовати.

Стриц нам је додијелио у пратњу Зорлана, свог најбољег војника. Природа се тек почела будити, било је хладњикаво и кишовито. Морали смо кренути, Горазд, Зорлан и ја. Четврти коњ носио је наш мали кану, прекривен платнима.

Зорлан и Горазд су одређивали колико ће се јахати. Знали су шта животиње могу издржати. Мапе су такође читали заједно, прецизно. Хранили смо се биљем, рибом, ловили смо птице и дивљач. Нисам много заостајао за искусним ратницима. Брзо сам се навикао на живот номада, али су ми мајка и кућа недостајали.

Језик моје прабаке био нам је видјело у туђини у коју стигосмо. Осјећао сам се битним, а Горазд ме, задовољан, тапшао по раменима. Људи овдје живе другачијим животом од нашег, затворенији су, неповјерљивији. Нисам им зато откривао тајну нашег пута. Питао сам их за успутне градове и села. Они ће нас одвести до извора Рајске.

Стигли смо у планинско село, на ободу шуме. Пројахали смо дрвени мост изнад бучног потока и стали пред крчму. Оваква мјеста смо избјегава-ли, новац нисмо смјели бацати, а ни кавгу нисмо хтјели. Младић испред крчме био је задужен за коње гостију. Поздравих плавокосог момка нешто млађег од мене.

„Добар дан господо, изволите,“ узврати младић.

„Требамо нешто за јело и пиће.“

„Путујете из далека?“

„Да, из Јадранских земаља, овдје имам родбину, па бих хтио успут ви-дјети врело Рајске, кад смо већ ту.“

Младић се осмијехну:

„Онај мостић, тамо сте прошли, то је Рајска, а изворише је на пола са-та јахања, онуда, кроз шуму.“

За све услуге младић је на крају добио напојницу. Кроз шуму смо ишли веома опрезно. Ван главних путева на свашта се може наићи. Зорлан је повремено јурио напријед. Очима прекаљеног ратника тешко да нешто може промаћи. Али људи на овој шумској стази није било.

Онда, једна чистина, и испод велике стијене врело! Извор Рајске! Ка-мена громада као да је воду истискивала својом тежином и она се у млазе-вима распрскавала. Али срећу због доласка на врело мало нам је покварио растанак од Зорлана са којим се сродисмо. Пред њим је дуг и опасан повра-так у домовину, без пратње, сем четири снажна и брза коња. Пред нама је још изазовнији пут у непознато.

Дуго смо газили кроз воду, чинило ми се цијелу вјечност, и носили наш кану, прије него Рајска би довољно дубока да њоме заплavimo. Баш као и беба којој треба времена док прохода. Након дан-два пловидбе, упали смо у брзаке јер се ријека превише стрмо спуштала. Мишићи Гораздових руку били су напрегнути као струне у борби са подивљалом Рајском. Гово-рио ми је шта да чиним јер се нисам сналазио, чак је и викао на мене. На-ђох се у чуду. Када се ријека помало умирила, кратко ми рече:

„Ето, такав си и ти.“

Пловили смо данима. Бол у мишићима полако је нестао. Вода је би-вала мирнија. Сретали смо рибаре, бродице, понеки брод. У бистрој води, обложени талогом, ту и тамо, били су видљиви костури потонулих бродо-ва. Међу њима можда и неки брод из времена прије Велике таме. Ноћу бих гледао блиставе звијезде, присјетио бих се Стареца, и замишљао како небе-ским лађама пловим према звијездама.

Ноћ је била кишовита, повремено би муње парале небо. Упловили смо у Царство Панонаца. Наше путовање постало је веома ризично. Панон-ци су наши стољетни непријатељи. Недавно је успостављено примирје, али

ако нас ухвате, сматраће нас шпијунима. Зато смо пловили само ноћу, заогрнути мраком. Веслали смо, чини ми се и брже. Дању смо спавали, на смјену, сакривши се у трску неког рукавца, или притајени у оближњим шумама. Осјећао сам се као прогоњена звијер иако нас срећом нико није прогањао. Горазд је осјећао моје страхове, знао ме је умирити.

Сваке ноћи, ипак смо били ближи отаџбини. Тако и ове, знали смо да смо врло близу границе. Прво смо запазили осматрачнице Панонаца уз ријеку. Приљубили смо се уз кану и пустили да нас ријека носи, недуго потом, на кули обасјаној буктињом ватре, виорила се наша застава. Громада са наших леђа нестала је у води.

Наредних дана, растерећени, као никада до тада, уживали смо у пловидби Рајском. Радовали смо се сусретима са ратарима на плодним пољима уз ријеку, или са сусретима и обједима са бројним рибарима. Тешко да су нам вјеровали одакле пловимо. Наш једини доказ бијаху наша од вјетра и сунца препланула тијела.

На чаробном мјесту, гдје се Вегрина улијева у Рајску, уздиже се наш Бели Град, престоница Краљевства. Махао сам људима на обали, шалио се са њима, смијао се као мало дијете. Пажњу ми привуче кикот подно високе куле коју зову Источник. Праће су нас гледале, нешто међусобно коментарисале и гласно се смијале. Једна међу њима, понајмлађа, истицала се љепотом и поносним држањем. Рекох Горазду да чамац усмјери ка обали. У Белом Граду, непланирано, остали смо неколико дана. Мајци сам послао глас да сам добро и да не брине.

Љето је трајало и давало топлоту и плодове. Пловидба Рајском постала је рутина. На мјесту гдје су дивови прије времена Велике таме укротили и зауставили ријеку, и данас се Рајска једва провлачи кланцем. Напустили смо отаџбину, али народи и племена, чијим земљама смо пловили, братски су и наклоњени нама, тако да нисмо страховали.

На пола дана од града Дунајског, Рајска се спаја са морем. Широка и разливена, спора и потпуно мирна. Као човјек у дубокој старости, спреман на чин који слиједи. Гораз се плашио да нас не повуку приобалне, морске струје и да нас не однесу на пучину. Зато, завесласмо ка обали. Наша пловидба је завршена! Дуто, јако дуто смо стајали на обали и гледали умирућу ријеку и морску пучину.

„Све ријеке, синко, улијевају се у мора, али мора се никад не препуне,“ сјетих се Старецових ријечи, „јер вода опет нађе пут ка извору.“

Остало нам је довољно дуката да набавимо коње и опрему. Вратили смо се кући када је јесен већ бојила лишће, природа је затварала животни круг. Сада, док ово записујем, чекам да прође зима, и да са својим вијерним Гораздом одем у Бели Град. Вријеме је да упловим у мирније воде.

ХВАТАЊЕ МУВА

– Дедо, дедо! Дедице, ево још једне! Живећеш сто петнаест година! – довикивао је радосно дечак из друге собе, носећи у стиснутој шапи прикљештену муву. – Сто петнаест, деда!

Деда је седео у столици некако опуштено, главе пресамићене на прсима. Дечаку се учинило да је заспао. Одједном? Тако брзо?

Пред њим на столу, на комаду прострте новине, лежале су беживотне муве. Било их је повише. Дечак је тачно знао. Јер он их је и бројао.

У чудну игру су се били упустили. Или, боље рећи, некако им се сама наметнула.

Било је лето. Жар с неба данима се расипао. Жежница, знали су да кажу људи. У пољу се тешко радило. Деда је седео у хладу, под крушком, а око поднева, када добро ожеже, повлачио се у кућу. Њему су били одредили да пази на унука, који је с јесени требало да пође у школу. Дечак је био разуман и знао је да послуша старца. А деда је свакога дана смишљао неку нову игру којом би га везивао за себе и кућу, како дечак не би тражио да оде код неког од својих другара у неко друго двориште.

Тако је јутрос однекуд искрсло то хватање мува. Заправо, и муве су у кући потражиле заклон од врелине дана. А староме су, јашта, но сметале. Имао је он своју хватаљку за муве, али му је већ било напорно да их јури по кући. Њоме је убио неколико и ставио их на новински лист, који је растро на столу. Дечак је рекао:

– Могу и ја, деда!

– Хајд, да видимо, ко ће више.

Дечак их је хватао рукама. Био је спретан. Почели су да их ређају на папиру, у две групе, тако да су знали чија је која. А онда је деди синило:

– Можемо ли скупити таман колико деда има година?

– Можемо – рекао је унук. – Биће их осамдесет шест!

– Баш толико! – казао је деда.

И онда су се дали на посао.

А кад су их на папиру пребројали било их је осамдесет седам.

– Деда, сетио сам се – казао је дечак.

– Чеге, добри дечаче?

– Да хватамо још! И колико будемо сакупили, толико ћеш година живети! Важи?

– Важи! Како си се само паметно сетио! – сложио се старац.

Тако ће игра још више занети дечака и време ће им у томе брже одмицати.

Игра се распламсала. Само што деда у њој више није желео да учествује, препустио је то унуку који је трчкарао по кући покушавајући да улови оне што су биле хитре и тешко их је било хватати.

– Знаш, а може ли само оне које ти сâм рукама ухватиш? – питао га је деда, видећи да лов на муве већ иде мало теже.

– Може, дедице! Ево још једну сам прикљештио у шаци.

И дечак је на простртој новини додавао нове. И бројка се увећавала, а он бивао све радоснији, јер ће дедица поживети још пуно година, све до стоте. Свака нова коју би ухватио чинила је дечака задовољнијим.

– Деда, ево још једна! – обрадован дечак је стављао на папир своју нову ловину и, уз то, додавао: – Живећеш сто десет година.

Но, сада када је на броју долазила та сто петнаеста, која је у њиховој игри требало да значи како ће дека поживети баш толико година, дечак је одједном видео да деда на столици седи некако чудно. И не одговара више на његове речи. Главу је осовио на груди, опуштено, а и руке су му се омлитавело оклембесиле поред тела. И сав се некако нахерио као левина у суседовом дворишту.

– Деда! Деда! Што ме плашиш, деда?! – повикао је малишан. – Шта ти је, хоћеш шећер и воду?

Деда више није могао да га чује и да му одговори.

Малишан се расплакао и излетео из куће. Панично је бацио поглед унаоколо, али никога није било да би га дозвоао. Повратио се и затворио кућна врата, па заждио из авлије према њиви на којој су жетеоци тога дана жели раж. С њима је тамо била и његова мајка!

Данко Стојнић

ДВА КЛОЗЕТА

ПРАШИНЕ

Ходам по прашинама од тела својих пријатеља.
Зурим кроз небо. Видим, сви су ту.
Скупљам снагу да назовем добро јутро
(добар дан, добро вече, лаку ноћ).
Уместо поздравља, чује се песма. Ил' је химна, ил' је рапсодија.
Још два три корака, и диже се прашина.
Скупља се у тела нових пријатеља.
Идем даље и – све по старом.
У грумење прашине заривају се химне и рапсодије.
О именима својих пријатеља не смем ни да мислим.
Ето колико их је! Страх ме је од њихове множине.
Зато и бродим кроз те прашине: све по старом.

ДВА КЛОЗЕТА

Снаге реда и поретка ономад
Уклонише тела невиних жртава
Да их прослављамо бестелесно
У данима сећања и осећања.

Тада се на стратиште износе букети
У бојама заставе – крв и небо.
Свира оркестар крунске гарде.
Деца без родитеља добијају по једног
На зајам.

Окупља се гомила, и све је живо,
Свега има – да не поверујеш!
Само фали више клозета;

Увек донесу само два преносива,
Ставе их к'о усправне ћивоте:

Женски и мушки.

У данима сећања и осећања
Дође ти тешко да се олакшаш.

ПРЕ ДВАДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА

Пала бомба на позориште. Зидови се држе, али крова више нема. У салу пада киша. Лије по гледалишту и бини. Све је прекривено шупом. Четврта и трећа галерија су се накериле, ослањају се на другу. Радионице су остале читаве, пуне недовршених кулиса. У шнајдерају је избио пожар. Смрди на пластику (полиестер). Краљевић Марко је погинуо у бифеу. Других жртава, за сада, нема.

НЕ ПРЕКИДАЈ МЕ – МОРАМ ДА КАЖЕМ

Не бих више слуш'о све ове што ћуте.
Багателна љубав – покућство од плуте.
Порнографске слике за ставове круте.
Туђе тешке речи у сан утиснуте,
Пред леденим смехом вечно замрзнуте.
И сав други смис'о – жеље распрснуте –
Никоме у уши приче омрзнуте!
Кладим се у плаве, и све друге жуте,
И у оне бистре, што се баш сад муте,
Кладим се у време, секунде, минуте,
У токове речне што вирове слуте,
Да имена нема још од јуче у те
Santa Maria Della Salute

НОВИ ГЛАСОВИ

Герд Алтман

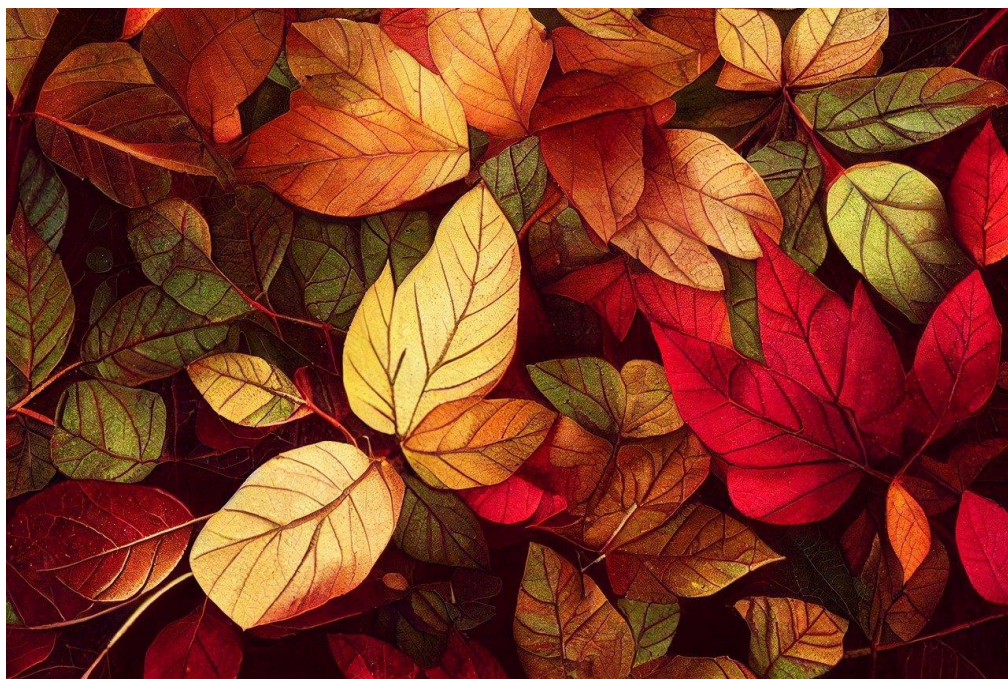
ДЕХИДРИРАНО ЦВЕЋЕ

Има нестварне, прозирне очи. Кад год говоримо, чини ми се да нестају у простору. Не могу да запамтим цело лице човека са којим речи теку као крв. Кажу да није сав свој. Док мили низ улицу у цизмама до колена, усред јулске жеге, прате га пригушени уздисаји. Сећају се витког, издуженог тела које је носило бистру главу. Када неко покуша да му тутне пару, весело изговара формулу: „То није озбиљна милостиња!“ Недељом одлази на литургију. Пред својим богом је сабран. Пре него што свештеник позове вернике на трпезу љубави, нестане. Недеља је суви дан. Клијају само Адамови немири. Не пуштам тело да мирује. Пешачим споредним улицама и молим се да не набасам на другог човека, свог брата. Застанем крај куће човека са којим речи теку као крв. Прозори су отворени по васцеле дане. Умирује га судар ветрова и гласова. Говори. Цело тело напреже док говори. Није луд. Шест дана верујем да се може више од човека. Недеља затвори све портале кроз које пролазим да бих усплахирено и наивно поништавала слабости. Човек са којим речи теку као крв није усплахирен, није наиван, не труди се да поништи крв која би у гору у воду. Вади прстима сардину из конзерве, испред дућана, и нуди сите, исколачене очи. Не фали му нежност. Пешачи по равници – она се отвара, пуца у прозирним очима, као да је млади бог. Горем од себе је рекао нешто. Брзо је скрпљено лудило. Пристао је на гадост. Избор заправо није постојао. Било је питање само да ли ће осмислити своју пропунту. Недељом се разлетим по маркету, последњи динар дајем на органско поврће, барим поврће, обрћем се сат времена у храму здравих, стружем мртве ћелије са коже, сударам се и водим кратке, увежбане разговоре... Ове недеље сам улетела у цвећару, каснила сам, и док сам тупим очима тражила разбарушени букет, спазила сам полицу на којој је положено дехидрирано цвеће. Једва ме је смирио добри мој психијатар ком сам купила жив, разбарушен букет. Сетила сам се чланка у ком је писало да су конструисане капсуле у којима се чувају лешеве за доба у ком ће, коначно, људски ум победити смрт. Лажем психијатре. (Често их мењам.) Претварам се да имам нападе панике, да сам крхка, неснађена, уплашена; одлична сам у измишљању траума. Зашто? Тражим правога. Човек са којим речи теку као крв уме да сиђе у ризом имена и презимена дру-

гог човека, свог брата. Не бих могла да живим с тим умећем. Четири зида и ја недељом, увече, слушамо 136. Псалам. Не могу да замислим свог бога.

Понедељак. Пресрела сам човека са којим речи теку као крв. Хтела сам да говоримо о земаљској бесмртности. Косим, прозирним погледом је прекинуо моју усплахиреност. Тражио је да му израдим фотографију на којој су приказана Гласиначка колица. Не напуштају ме мисли о капсули у којој се чувају лешеве за доба без смрти – као да имам новац за кишељење коже. Шта бих радила када би ме тргли из смрти? Чекала бих у бескрајној равници да људски ум, поново, пронађе речи које теку као крв: „Сунце, једино теби што сам жудео бити раван,

Знати једну једину ствар и њоме знати све...”

Сара Ђокић

ПОКЛАЊАМ ТИ ЈУТРО

РАДУЈТЕ СЕ

Радујте се капи кише,
земљи која дише,
ноћи звезданој,
песми љубавној.

Радујте се путевима,
Неспремним и спремним путницима,
далеким равним пољима,
пустим шумама и зеленим долинама.

Радујте се доласку и одласку,
неочекиваном сусрету и састанку,
сунчевом заласку и
ноћном уздаху.

Радујте се осмеху,
тужној песми на радију,
дугим шетњама парком и
Погледима непознатих пролазника.

Радујте се свирачима са кофером,
И трави пуној росе,
Чашама горког вина,
И њој, сненој и босој,
ако је сретнете.

ПОКЛАЊАМ ТИ ЈУТРО

Једног дана све ће доћи на своје.
Не брини.
Тужном улицом корачаће срећни људи.
Гледаће пред собом,
неће се освртати за тобом.
Посађена лоша срећа нестаће.
Једног дана сви ће устати рано,
гледати свитање и слушати песму јутра.
Сви ће добити своје јутро, свој почетак.
Тог јутра парк неће бити празан.
Сви ћемо бити деца,
Нико неће умети да се снужди.
Све батерије постаће празне,
писаћемо писма поново.
Онај пијани човек, знаш,
од пића постајаће све трезнији.
Тајни љубавници угледаће светлост дана.
Сваки мрак далеко ће у сутон да потоне.
Поклонићу ти јутро,
једног дана.

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Јордан Ђорчев

(Јордан Ђорчев, Северна Македонија)

АГРЕСИВНОСТ

3345. године Горин Мониров је добио задатак да проучава агресију у историји, као феномен који се давно изгубио, а који на неки начин, никада није ни био до краја проучен. Такође, нови програми који су уграђују у нове генерације предвиђају малу дозу агресивности, као подстицај између нових појединаца (јер је неки генијалац из Великог Савета био убеђен да је то велика тајна брзог развоја друштва).

Горин је одлучио да проучава 20. и 21. Века, као векове у којима су агресија и насиље били најзаступљенији и у стварном животу, али и у виртуелној стварности и у свим облицима уметности (у науци постоји посебна грана која проучава насиље холивудске продукције, као врхунски подстрекач насиља у друштву).

Горин се лако пребацио на крај 20. века и за локацију одабрао обичну кафану у Македонији, као место за прво проучавање. До њега се довукао лењи конобар и нељубазно га упитао:

– Шта ћеш да пијеш?

(апарат је одмах измерио агресивност у гласу и почео да прави бип... бип... бип).

– Вино – неубедљиво је рекао Горин, јер је за вино само чуо, а никада га није пробао, јер је алкохол одавно био забрањен. Конобар га је сумњичаво погледао од главе до пете и рекао гласно, идући према столу:

– Момци, ево још једног УНПРОФОРЦА. Погледајте га мало боље како изгледа. Као да је направљен од мокраће. Сви су се гласно насмејали и погледали у Горина. Горин никада у животу није доживео ништа слично. Његов електронски саветник није могао да обради информације које је добио. Он је брзо попио вино које му је донето и ништа није осетио. Саветник који му је слао сигнале то више није радио, али је тада у кафани ушао дечак и са врата викнуо:

– Пиће за све. Ја частим. Родио ми се син.

Настала је општа галама. Вино се носило на све стране. Зграбили су и Горина и његово одбијање им више ништа није значило. Донели су вино, ђевапе и остали роштиљ и Горин, који је припадао цивилизацији која је

давно била вегетаријанска, пробао је од свега, а богоми, добро се најео и напио се као балван.

Један га је куцнуо по леђима и рекао му:

– Унпрофорац, како је у Македонији? Гуд?

Горин је био изненађен и почео је да говори без електронског преводиоца. Они га ништа нису разумели.

– Историчар? А шта ти овде проучаваш? – упитао је Ванчо, који је такође био историчар.

– Агресивност у овом веку – одговорио је уз укљученог преводиоца

– Агресивност у овом веку! А у ком веку није било агресије?

– Нема агресиности тамо одакле долазим – рекао је Горин.

– Види га, маме му ј.бем. Овај нас зајебава. Овај нас вређа. Дакле, ми смо дивљаци! Они су били питоми, ми смо као дивљаци! Хајде да му ударимо батине – рекао је Ванчо.

Горин, иако је био историчар, никада није чуо за изреку *Dum tua negotia geris, abstine vino* – (Док обављаш своје послове, немој пити вино), када је схватио шта ће се десити, скочио је, понесен вином и месом, и потукао се са првим, али је убрзо био тако добро претучен да је ујутру у дневним новинама освануо наслов: ПИЈАНИ УНПРОФОРАЦ ИЗАЗВАО ТУЧУ. Нормално, команда Унпрофора је у потпуности негирала догађај.

Увече је Горин поново отишао у кафану и поново се напио и поново се тукао у стилу *VIOLENTIA COERNEAS VIOLENTIAM* (силом спречи силу).

Убрзо су туче у кафани постале познате и људи су почели да долазе да их гледају. Један је једне вечери рекао:

– Овај Унпрофорец као да је из нашег села. Нисам видео вакву упорност. Знате, у нашем селу ограде су од плетеног грања. Комшије сваке године украду по десетак сантиметара, па ће ти за десет година украсти метар. Све са невиђеном упорношћу. Ако их ти не одгураш уназад, заузеће ти цело двориште.

– Какав облик префињене агресиности! – помислио је Горин и започео своју редовну тучу.

На питање Великог Већа како иде истраживање, Горин је кратко одговорио.

– Не повлачим се из пројекта. Остајем у 20. веку. Остаћу мало дуже. Предмет истраживања је веома сложен. – А као додатак писму, цитирао је текст из Цивилизација Европе, стр. 25.

– Историчар би требало да се смести у људску душу у једно одређено време, у низ векова, или код једног одређеног народа. Могао би да проуча-

ва, да описује, да препричава своје доживљаје, све трансформације, све револуције које су се десиле у духовном животу човека, а када заврши посао, имао би историју цивилизације једног народа, и то у времену које је он изабрао.

– Нормално, он је остао у Македонији једући ћевапе и пијући вино.

Превео с македонског: Васил Толевски

Тибор Залан

(Zalán Tibor, Мађарска)

ЦИПЕЛЕ

То се догодило док је Бандика још био жив. Стигао је возом у Париз, на Гар де л'Естре. Наравно, глупо је рећи „док је био жив“, јер да није, не би могао да стигне на железничку станицу која је, иначе, чувена по својој великој прошлости. Глупо је и што је Бандика стигао право на Гар де Л'Ест, јер се то не може, мада се могло почетком двадесетог века. Међутим, он је живео при крају двадесетог века, колико је живео, и тада те опције није било. Оно што је сигурно, путовао је. И квит!

Дакле, једнога дана, у рану јесен, у 20:40, возом Будимпешта-Цирих кренуо је са железничке станице Келети. Стигао је у Цирих у 8:20. Из Цириха је наставио ТТВ пругом у 9:34, а затим стигао у Париз на Гар де Лион у 13.37 часова. Пјер га је, из хира, који никада није објашњен, чекао на Гар де л'Естре у четири поподне. Дакле, Бандика је имао довољно времена да са Гар де Лион стигне до Гар де л'Естре. Није важно са становишта наше приче, али може се поменути – кренуо је пешке Булеваром Дидро ка Тргу Нација. После пола сата питао полицајца кратко: Гар де л'Ест? (на француском је прочитао са папира). Полицајац је показао на аутобус, где је на станици већ чекало много људи. Попео се у трошно возило, и то без карте, нимало забринут због тога. Шверцовање му је било у крви, вежбао га је сваки дан код куће на линијама 4-6. Пожурио је према задњем делу аутобуса и сео на ивицу клупе, са које је сада могао да посматра град као прави туриста. Возач аутобуса је преко звучника огласио следећу станицу: „Boulevard Menilmontant, Pere-Lachaise!“. Бандики је име гробља на коме почивају светски познате личности звучало непознато, па није ни могао да се сети прича које се о том гробљу причају код куће. У њима се помиње како су обожаваоци утабали стазе до гробова Едит Пјаф и Ив Монтана и успут руком шкрабали разне поруке које се тамо могу прочитати; или до гроба Ци-ма Морисона, који је постао окупљалиште младих људи који тамо пуше траву и пуштају музику. Чињеница да је мало даље, на парцели 44, међу гробовима из 1956. године, 1988. Године свечано отворен споменик Имреу Нађу, за оне који лутају гробљима била би шлаг на торту. Бандика, међутим, није био од тих. Није ишао на комеморативне скупове, није волео гро-

бља, па није ни лутао по њима, а што је још важније, некако је управо и стигао на Гар де л'Естре.

Очигледно је да Бандика није имао појма да је ову железничку станицу, до које се стиже за три четврти сата, неком приликом, ко зна кад, опевао фашингер по имену Ендре Ади. А то је важно поменути, јер, Бандика није имао то „осећање“, нити свест да би могао да има има то осећање да је тај човек некада одавде отишао жив, а вратио се као мртав, наравно у симболичном смислу, тамо одакле је кренуо; дакле, вратио се као антимртвац који уопште не размишља. Сада, да се не петљамо у то да је Бандика могао да има нека виша осећања да је био мало образованији, и да се није у школовању зауставио на конвенционално нижем нивоу доступном у Њукеру [Nyócker, општина у Будимпешти, д.с.]. *Додуше*, зашто би се даље школовао када му је све одговарало онако како јесте. Дакле, могло је у њему постојати (непостојеће) интересовање, за улицу Rue de Levis са бројем 92, или Boulevard Saint Michel, у коме јесен има тенденцију да стигне изненада. Али Бандика није био туриста, и нису га толико занимале туристичке знаменитости колико оне опште, намењене свима. Најважније му је било да је ту пиво, било које, посебно изујутра, и да је хладно. Па какво је да је.

И тако, стигао је на чувену железничку станицу, но позив свог старог пријатеља из Њукера, који му је платио скупо путовање возом (пита се зашто му није платио авион?), у писмима му послао забрињавајуће детаљан распоред, и обезбедио итинерар. Тај пријатељ, који је ономад пребегao са породицом, пробио се из гомиле оних који су такође некога чекали, и окачио се Бандики о врат. Бандика беше седео на свом коферу. После уобичајеног баскијског поздрава Бандика је приметио да овде има много боксера, чак више него цигана у Њукеру. Пријатељ му је са тактичним, истовремено праштајућим осмехом, одао признање да „ни после толиких година није постао ни ни пас ни сланина“, а пре свега није постао либерал и/или Европљанин.

У аутомобилу, чију је величину и марку Бандика гледао са искреним страхопоштовањем, није обраћао пажњу ни на свог друга, ни на његов непоколебљиви ентузијазам са којим је покушавао да објасни куда иду и поред чега пролазе. Није марио ни за сенку Тријумфалне капије. Међутим, изузетно се обрадовао када га је Пјер упитао: „Јеси ли гладан, Бандика?“ Гладан? „Хеј, имаш ли шта за јело, овде, у колима?“, питао је са нескривеном надом. „Код куће“, неочекивано хладно рече Пјер. Пјер је, иначе, својевремено био Петар, и као дете се тако потписивао у својим писмима: „Петер“, или „твој Петар“. Потом је одједном постао Пјер, Француз, ваљда, када је породица добила држављанство. Очекивао је да ће људи код куће, од

тада па надаље, заборавити Петра. И заборавили су. Он сам, са онима који га нису заборавили, говорио је мађарски, али са деликатним нагласком, који је покушавао да сузбије где год је могао, посебно при ретким сусретима са породицом.

Пјер је, мада је то неважно за нашу причу, био професор француског у средњој школи у једном париском предграђу, у ком је и изнајмио стан на трећем спрату једне велике зграде. Што би се рекло, прави пространи мачки стан: три собе, кухиња и купатило. Пријатељ Мађар добио је најмању од те три собе, то јест, ону која је била најближа кухињи. Унутра, кревет, сто, фотеља, ТВ. Да не заборавимо, ту је и фрижидер, као у хотелу – иако Бандика није био у много хотела у свом животу. А и да јесте, то би били неки прости мотели, који немају мини-бар пун пића, међу којима је чак и шампањац, што је овде са радошћу открио. Шта би још могао да пожели?!

После француске вечере, у којој је срећом било и мяса међу мноштвом поврћа свих врста, а која се, на Бандикино највеће изненађење, завршила сиром и лаганим црним вином, а не неким десертом, или, по његовом речнику, тортом, Пјер се неочекивано повукао у просторију која је била најудаљенија од кухиње, остављајући свог госта самог. Бандика се збуњено освртао, и са неком озлојеђеношћу у грудима, расејано зурио у живописне пејзаже на ТВ екрану. Потом је „опљачкао“ мали фрижидер пун високоенергетских пића. Није гледао филм, јер ионако ништа од тога није могао да разуме. Заспао је обучен, што за њега није била необична појава.

Ујутро се пробудио прилично ошамућен. Од свих мисли које су му зујале по болној глави, једна му се тврдоглаво враћала: као да је чуо како је Пјер с неким разговарао претходне ноћи! Не само да му је било збуњујуће да поред њих двојице овде још некога има, ако је та претпоставка уопште била тачна, већ га је чудило и то што му се чинило да је чуо само глас свог друга из детињства. Није чуо одговоре другог лица. Осим тога, чинило му се као да је разговор долазио из средње собе. Бандика се на прстима искрао из своје собе, попут жртве у крими-филму (мада он сам никада не би употребио то поређење) и дискретно покуцао на врата. Потом је пажљиво притиснуо кваку. Врата су била затворена. Амин! Зачудо, Бандика није био изненађен. Клекнуо је да види да ли ће се нешто решити погледом кроз кључаоницу. „Тражиш ли нешто?“, упита га Пјер који се изненада нашао изнад његовог рамена. Збуњен, Бандика се усправио, ћутке зурећи у лице свог откривача. „Иди, бре, дођавола“, коначно је процедио. Пјер је затворио врата рекавши: „Дођи, доручак је сервиран.“ После француског доручка, који је на срећу укључивао саламу и нешто попут сланине, а завршио се хладним пивом на Бандикин захтев, Пјер му је предложио да заједно оду у

куповину. „Заједно?!“ Бандику је зачудио предлог. „Заједно!“ „Где јеботе?“ „На пијацу антиквитета“, одговорио је Пјер, а у одговору је било неког нехватаљивог маниризма – готово свечано је устао од стола. „Шта ћемо тамо? Ко ме купујемо. Кога има тамо?“ „Купујемо за Ему.“ „Ко је Ема? Аха, Ема... Ема... Разумем.“ „Ма не разумеш. Ал’ шта те брига, идемо на бувљак и купујемо за Ему!“ „Зашто и ја?“ „И ти!“ „Али ја немам...“ „Имаш!“ „Али, кад ти кажем, немам. Знаш како је...“ Пјер је посетнуо руком у џеп и извукао шаку папирног новца. Тутнуо га је зачуђеном Бандики у руке. „Кол’ко је ово лове?“ запитао је Бандика јер није смео да погледа. „Много, дођавола. Довољно.“ „А што мени, бре?“ „Да би могао да ме видиш као свог госта код куће, у Осмом округу.“ Одговор је зазвучао чудно. „Да, онда код куће, ја... Јел’ далеко бувљак?“ „Није далеко, али је велики. Има велики избор.“ „Он-да ћемо се тамо дуго задржати... реци ми још, да ли овде, у стану, има још некога, осим нас?“, упитао је Бандика са неком стрепњом у гласу. „Глупо питање. Кога би било? Одакле ти то? Усталом, зашто питаш?“ „Онако, само питам.“ „Кажем ти да нема никог!“ „Добро, чуо сам, нема никог.“ „Па реци ми, зашто питаш?“ „Зар не могу ни да питам, јеботе!“ „Можеш, питај.“ рече Пјер љутито, показујући тиме да сматра да је разговор о томе завршен. „Купујемо.“ „Шта купујемо?“ „Оно што нађемо.“ „А шта тражимо?“ „Оно што можемо да купимо.“ Обојица су се унервозили. „Треба ти нешто’ или нешто посебно, јеботе. Не идеш у куповину само због куповине. Не купујеш мени. Мени ништа не треба“, оклевајући рече Бандика. „Не треба ни мени. Шта, пак, мени фали? Ништа ми треба.“ „Ако не купујемо ни теби, ни мени, коме онда купујемо, јеботе?“ „Рекао сам ти већ, за Ему.“ Пјер је поново постао формалан. Као да је, рекавши то, у њему нестала сва напетост, и нека одвратност која се појавила на тренутак. „Истина“, процеди Бандика, „заборавио сам да си ми рекао да купујемо за Ему. Једноставно ми је измакло из главе. За Ему, која је само – Ема.“ „Тако је.“ Мађар који је постао Француз загрлио је преко рамена Мађара који је остао Мађар. Нашли су се у положају у коме су и почели своје познанство.

Место, које је Пјер назвао антикваријатом, а Бандика само пијацом ђубрета, састојало се од безброј дугачких тезги и павиљона, у којима су се налазиле све врсте ограђених малих продајних места, са великим бројем нових и половних ствари, од парфема до кухиње, од женских гаћица до усисивача, од слика до старих послужавника. Све као што је уобичајено на таквим местима. Било је свега, па чак и више. Пре неколико година, Пјер је овде купио слику Кароља Кароља за педесет евра. „Невероватно“, промрмљао је Бандика себи у браду. „Већа је чак и од кинеске пијаци.“ Тискајући се у маси, Бандика се осети као код куће. Пјер весело климну главом: „Већа,

боља", стиснуо је Бандику за руку. „Шта треба тој Еми? Шта јој купујемо? Какав има укус?" „Исти као наш, само онако, па рекао сам ти већ." Пјеров глас је поново био непријатељски и неповерљив. Бандика више није питао. Претурали су по добрим и лошим стварима, мирисали парфеме правећи гримасе, са похотљивим осмехом су опипавали женске гаћице, лупали су тешким вратима гвоздених шпорета, стављали цеви од усисивача међу ноге, и њима, као да су им то гениталије, правили мачевалачке покрете, што је засмејавало људе око њих. Занимљиво, нико од тог света се није љутио због глупирања двојице пријатеља. „Ево," весело је викнуо Француз, (а у тој веселости доста удела је имало и црно вино, које је Пјер дегустирао на свакој тезги на којој би се указала могућност да проба два деци, док је Бандика цевчио пиво, јер је, како спомену смо, заиста волео изјутра да осети пару хладног пива у стомаку) „купићу Еми шал!". Од безбројних свилених марама које су висиле испред њих, Пјер је коначно одабрао бледозелени. „Ово ће одговарати Еминим деликатним цртама лица", додао је са сјајем у очима. „А шта још да јој купим, дођавола?" „Откуд ја знам." „Да јој купим ципеле?" „Купи јој ципеле! Само, који јој је број?" „Који је твој број?", запита Пјер после краћег размишљања. „Има ноге као ја? Колика је та твоја Ема?" „Висока је сто шездесет осам центиметара." „Па, јеби га! Ја носим четрдесет три." „Онда и она носи тај број", климну Пјер. „Патуљак не може имати тако велике ноге!" „Ема није патуљак!", одбруси му Пјер нестрпљиво. „Добро, шта се љутиш!" „Не љутим се ја, ти се љутиш." „Ма не љутим се ни ја." „Онда добро, шта мислиш, какве ципеле да јој купим?" „Па нећеш ваљда мушке." рече Бандика. „Е хоћу. Мушке." „Онда је та Ема очигледно мушкарац", збуњено је промуцао Бандика. „Твоја мајка је мушкарац! Како би Ема могла да буде мушкарац?! Лепа средњошколка. Нема још ни осамнаест. И она да носи мушке ципеле?! Мушке ципеле. Али да појасним, она их неће носити, него ће ходати у њима. Јел' схваташ? Колико течно још увек говорим мађарски?!" „Губим разум, дођавола! Наравно да разумем твој мађарски. До сада смо лепо разговарали." Ипак, обојица су били збуњени овим разговором, па су без речи наставили да лутају кроз суботњу гужву. „Добро, које боје мушких ципела тражимо?", упита Бандика успоривши пред једном тезгом за продају ципела. „Какве год се слажу уз твоје панталоне", одговорио је Пјер, „то се ваљда подразумева". „Па, нећу ја да носим те ципеле, него Ема." „Па шта? Ема ће се прилагодити твој укусу." „Али ја немам укуса, дођавола!" „Онда узми оне које ти се свиђају. Пробај их, па ако ти нису тесне, ако су удобне, онда ће Ема бити задовољна." Збуњен, Бандика је чучнуо, и почео дуго да бира по прљавој полици са смеђим кожним ципелама. „Руке ми се тресу", помисли он док је зурио у ципеле. „Од чега

ми дрхте руке?" Али није смео то да каже наглас. Пјеру су се изабране ципеле свиделе. У ствари, тек после следеће чаше црног вина, он је боље погледао изабрану обућу. „Нису лоше“, климнуо је главом. „Еми ће се сигурно допасти.“ „Када ћемо јој их дати“, узбуђено упита Бандика. „После ручка.“ „Да ли Ема руча са нама?“ „Ема никад не руча са нама.“ „Разумем... Не разумем.“ „Разумећеш. Ема је таква. Наравно, она руча код својих родитеља.“ „Зар ниси рекао да је средњошколка?“ „Да, средњошколка, али не живи са својим родитељима.“ „Значи, живи сама?“ „Не.“ „Добро, јеботе“, Бандика је поцрвенео, „сад ћу ти рећи! Мало је глупо ово што радиш са том Емом.“ „Педофил“, Пјер је хладно допунио пријатеља, са нескривеним огорчењем. „Да ли је лоше што сам то тако рекао?“ „Нема проблема. Важно је да си искрен. Када упознаш Ему, другачије ћеш размишљати о нашој вези.“ „Погрешно си схватио“, извинио се Бандика, „нисам тако мислио, јеботе, свако иде с ким хоће.“ Тишина сред буке. С ким је могао, шкрипао му је из безбедносних разлога. Обојица су се насмејала томе. Међусобни мир поново је постао светиња. Готово весело су кренули кући. Пјер се је зауставио испред великог натписа на излазу из пијаце антиквитета. „Чекај, сликају те са овим натписом.“ „Шта пише на њему?“, упитао је Бандика. „Није битно.“ Пјер је сликао пријатеља, а потом је купио букет прилично неукусног пластичног цвећа. Док је ти чинио, Бандика је покушао да скрене поглед. Није волео пластично цвеће ни на гробљу. Ове му се учинило још ружнијим. „Одавде се не види кула Фергељ?“, упитао је расејано и наставио тужно да гледа у небо. „Ајфелова кула? Да, може се и тако назвати, али не, одавде се не види.“ „Можда бисмо могли да одемо тамо сутра увече ако није много далеко.“ „Можемо“, рече Пјер, иако је могао да претпостави да им та шетња следеће вечери неће успети.

Ручак је био француски. Сва срећа, било је и мяса, а пре тога и пиво за Бандику, па опет хлеб и кришке сира са црним вином, и опет је изостала посланица, или, речено Бандикиним речима, торта. Сада је то рекао. „Е, јеси сладак!“ „Зашто? Јел’ тако изгледам?“ „Никад се не зна.“ „Шта сам ја, нека наказа од шећера? Зашто?“ „Па, никада не једемо торту.“ „Да, торту,“ Пјер је схватио његову намеру. „Торту ћемо јести са Емом.“ „Када?“ „Ускоро.“ „А до тада?“ „До тада ћемо отићи да купимо вино, јер ова флаша као да је на измаку.“ „Немаш више у остави?“ „У стану нема оставе.“ Пјер погледа на сат. „Па, идемо.“ „Јел’ морамо тако да журимо?“ „Већ касним, али нисам једини који касни.“ „Па хоћемо ли стићи на време?“ „Хоћемо.“ „Чудан си ти човек, Пјер. Чудан. А ако Ема дође у међувремену?“ „Неће доћи у међувремену.“ „Јеси ли сигуран?“ „Она никада не долази у међувремену.“ „Разумем.“ Није разумео.

Сваког дана, после ручка, учитељ је у продавници деликатеса куповао свој Bouches-du-Rhone (углавном узгајан у Екс ан Провансу) – каберне совиньон средњег квалитета – чије је танине још увек могао да толерише. У радњи би се сваки пут, нешто пре два, појавила и елегантна госпођа са једанаестогодишњом ћерком. Када би зидни сат у радњи откуцао два, девојчица би отрчала до тезге са слаткишима, застала би испред ње и посетнула за чоколадом, а прсти би јој додирнули учитељеве. Све ово би трајало не више од 2-3 секунде. И та игра би трајала месецима. У пола три учитељ би завршио са пребирањем по боцама вина, пришао би тезги са слаткишима и дрхтавим прстима би се спремао да је додирне. Никоме о томе није причао. Чак ни о томе да му је једном приликом девојчица шапнула: „Дођи сваки дан. Никоме нећу да кажем!“ Ти случајеви су се низали један за другим. У време Бандикине посете, дошао је ред на Ему.

Бандика се мотао околу на улици, чекајући док је Пјер куповао. То је Пјер изричито захтевао, да га Бандика чека на улици. Желео је да иде сам у продавницу. Иако му је то могло бити чудно, Бандика то није тако осетио. Очигледно се постепено навикавао на Пјерове ексцентричности. Повукао је неколико димова Житана. Та легионска цигарета са јаким и чистим димом из неког разлога је на њега оставила ужасан утисак. Можда се заљубио у њено име. Ко зна зашто се ко у кога, или у шта заљубљује! Пјер је био блед и замишљен када је изашао из радње. „Можемо ли да кренемо?“, упитао је. Бандика је згазио опушак. „Наравно да можемо.“ Кући су ишли без речи кроз рано после подне. Као да је између њих нестао ваздух.

Пјер је поставио сто за три особе. На средини стола, у белој порцеланској вази, цветао је букет пластичне страхоте. Углавном срање, мислио је Бандика, гледајући и слушајући. Три мала тањира са цветним шарам. „Жолнај“, гунђао је, као за себе, Француз. Три грациозне мале виљушке за десерт. Три салвете. Три чаше балансирају на високој основи. Пјер је отворио вино. Пажљиво је омирисао чеп, климнуо главом, а затим ставио флашу на сто. Из кухиње је донео тарту. То, у ствари, није ни торта ни крем, већ нешто између. Коначно, седоше за сто. Пјер је налио по мало вина у сваку од три чаше. Подигао је своју чашу према Бандики. „А Емма?“ Није добио одговор. „Зар нећемо да сачекамо Ему са вином“, упитао је поново, изненађен. „Ема је већ овде“, одговори најзад Пјер. „Биће са нама после друге чаше. Отпише. Вино је било лагано. „Bouches-du-Rhone“, рече Пјер кликћући. Бандика климну главом. На крају, како год. Слушали су. Бандика је погледао кроз прозор, али на небу није видео ништа осим неколико безличних облака. „Ако је ту, шта чекамо?“, упитао је не скривајући нестрпљење, или, боље речено, своју радозналост. „Обавестиће нас када буде же-

лела да буде са нама." „Зар ниси рекао да је овде?" „Ево. Овде је." „Али где?" „У њеној соби." Бандика је нешто почело да слути. „Јел' живи у средњој соби?" „Она тамо не живи - она је тамо." „Разумем. Затворио си је." „Нисам је затворио. Закључала се." „Да ли то често ради?" „Увек ми то ради." „А када ће хтети да изађе?" Није добио одговор. „Како ће саопштити жели да изађе?" наставио је да пита. Пјер је показао на своје срце. „Кад хоће да изађе, звони овде." „Где овде?" Пјер је поново показао на своје срце. „Ево, ту." Бандика је ретко користио реч „мистично", а ни сада је није изговорио, иако му је тако нешто пало на памет. „Да ли ћу и ја чути када зазвони?" „Ти?! Нема шансе." „Онда ћеш ми рећи." „Наравно." Пјер им поново нали чаше. Наставили су да седе. Нико није посегнуо за чашом. Чекали су. Бандика је зурio у тарту на столу. Неде између тортe и крема. Потрајало је док Пјер није устао. Отишао је до врата средње собе и извукао кључ из цепа јакне. Окренуо је кључ у брави церемонијалним покретом који је изгледао успорено. Отворио је врата. Бандика је скоро не дишући напрегнуто чекао. Ако су врата била закључана изнутра, како је Петер (извините, Пјер) могао да их отвори споља? Пјер је дуго стајао пред отвореним вратима. „Зар не жели да изађе?" „Изаћи ће." „Када?" „Одмах." Време је пролазило. Бандика се све више осећао некако постиђено. „Долази ли или не?" „Дођи овамо и позови је да изађе!" Пјер замахну руком (направио је неки запањујући покрет). „Мислиш, да ја то тражим?" „Ти." „Зашто ја?" „Зато што си ти гост." „И зато морам да је замолим да изађе?", био је збуњен. „Ема је веома стидљива." „И ја сам стидљив, дођавола", признао је Бандика. „Плашим се." „Шта се плашиш?" „Не знам. Све је ово тако несхватљиво." „Стварно?" Бандика није могао да одговори. Није ни одговорио. После неког времена, Пјер га је поново замолио да дође до врата и замоли Ему да изађе. Мучио се да устане, није разумео зашто то мора да ради. Али гост је гост, зар не? „Чекај, рече Пјер изненада. Обуј нове ципеле!" „Али хеј", окуражи се Бандика да каже, „купили смо их за Ему." „Наравно", Пјер је испружио руке са осмехом, „али сада желим да их ти обучеш." Бандика се предао. Без речи се увукао у ципеле, и заиста, више ништа није разумео. Несигурним корацима пришао је вратима. Оклевао је на тренутак, а онда је погледао у собу.

Ема је стајала у ормару. Она је заиста била девојка од око осамнаест година. Или боље речено између шеснаесте и седамнаесте, Бандика је био несигуран. Њена густа смеђа коса је опуштено падала преко рамена, око врата је имала шал који су тог јутра купили у антикварници. Пјер јој га је купио. „Питам се када је стигао да јој га да", помисли Бандика, али то оста само помисао. Њене дугачке, танке бутине биле су прекривене сукњом до

колена која је била део плаве униформе њене средње школе. Бордо етикета на рукаву, са лепим, јасно извезеним словима

LICEUL THEORETICI L. CARAGIALE

№. 274

DO TIMISOARA

Дакле, она је стварно студент. Њене велике плаве очи сијале су са невероватно бледог лица. Радознало су зуриле у Бандику. Била је у чарапама, није имала ципеле. „Ципеле су на мојим ногама“, схватио је Бандика у тренутку, и поскочио од шока и призора. „Она ће ходати по, не у њима. Пјер је био у праву“. „Свиђа ти се Ема“, промрмља Пјер Бандики на уво, обраћајући му се са пуним интересовањем. „Чини ми се да ти се много свиђа, да, да“, тријумфално је дахтао Пјер. А онда је узвикнуо: „Чекај мало, не мрдај, одмах се враћам!“ Бандика се није померио. Гледао је Ему, чије су плаве очи и даље зуриле у њега са истом радозналошћу. У суседној соби је засвирила музика. „Позови Ему на плес, драги пријатељу“, викнуо је Пјер из суседне собе. „Срање, како могу да играм“, промуцао је Бандика. „Поготово са њом.“ „Не дозволи да те уплаши њена лепота! Она је једно љубазно и нежно створење.“ Бандика одлучно иступи напред. Ухватио је Ему за струк, и

нежно спустио њене ноге у чарапама на своје ципеле. Била је лагана, сави-
тљива, напарфимисана са укусом. Прислонила је своје лице на његове гру-
ди. Почели су полако да ходају, тачније да се њишу, пратећи ритам музике.
Пјер донесе столицу из кухиње, седе на њу, прекрсти ноге и поче заинтере-
совано да их гледа. „Да ли сад разумеш?“, запитао је Бандику пошто се за-
вршила песма и и њихов плес. Али Бандика је ћутао.

Потом су сели за сто у кухињи. Ема је седела поред Пјера, који ју је
ухватио за руку поцрвеневши. „Коначно се осећам срећно са њом.“ Банди-
ка ни на то није одговорио. „Не могу да одговорим, до ђавола, не могу ни-
шта да одговорим“, хтеде да каже, али није могао. Пјер је постајао све више
узнемирен. Гледао је час у Ему, час у Бандику. Онда је неочекивано пра-
снуо, приковавши госта за столицу. „Како га гледаш, курво!“ повукао ју је
за косу и гурнуо у фотељу. „Да ли ти се свиђа његов пенис?“ Бандика се ни-
је ни померио. Обамро је услед наглог развоја догађаја. „Види, кучку, није
ли се заљубила у тебе“, нацерио се Пјер са очајничком гримасом. „Шта ти
нисам дао, Ема, шта ти још треба, Ема, зар нисам добар за тебе, Ема?“ Ема
је, главе полуокренуте према њему, ћутке седела на свом седишту. „Прогу-
тај, ништаријо!“, Пјер се разбеснео. Покушао је да угура крем-торту у Еми-
но лице и уста. Бандика се није померао. „Видиш, све су такве“, Пјер је по-
кушао да јој ухвати поглед. „Још имају љуску од јајета на дупенцету, а већ
мисле на курварлук! Сад ћу те казнити јер си била лоша!“ Ошамарио је де-
војку по тортом убрљаном лицу. Бандика се није померио. Није мрднуо ни
када је Пјер одвукао Ему у купатило, па чак ни када је из купатила почело
да допире крклање, цвиљење и јаукање. Није се померио ни када је Пјер
поново сео на своје место са пепељасто сивим лицем које је нагло остарило,
и то годинама, бацивши на сто нож који је до тада стезао у шапи. „Све су то
курве, све су то курве“, проговори после неког времена промуклим, боље
речено тупим гласом. „Силовao сам је. Морао сам то да урадим. Овако је
морало бити. Тако је било и са њеним претходницама. Све су биле курве. И
она је била курва. Дао сам им свој живот. Али све су ме превариле. А и сам
сам се преварио. Убијао сам их јер сам после неког времена кроз њих пре-
зрео читав женски род. Презирао сам га, и убио га. Да ли ме сад осуђујеш?“
Бандика је ћутао. „Зашто сам је силовао пре него што сам је убио? Видим
ти из очију да се то питаш. Зато што ме више није желела. Зато што ме ни-
је желела. А знаш ли зашто ме није желела? Зато што се заљубила у тебе,
на први поглед.“ Бандика је слушао безизражајног лица. „Зар немам права
да је сматрам курвом? И ти си се заљубио у њу. Не поричи, ја све видим!“
Бандика није порицао. Седео је и пажљиво слушао. Пјер је зграбио пла-
стични цвет са стола и бацио га на врата средње собе. И ово сам јој купио,

незахвалница. Умела је да јеца и смеје се у исто време. Као да је полудела. Ипак, није отишла од мене. Није отишла зато што сам је поштовао. Препознао сам жену у њој. Женску чедност. Али она се показала недостојном тога. Морао сам да је силујем, једино сам тако могао да је упрљам. Запрљала се, па сам морао да је убијем. Нисам хтео да се упрља. То је била њена воља. И упрљала се. Да је убијем. Тако сам увек радио. Са свима њима. Хтеле су да их оскрнавим и да их убијем. И све су имале осамнаест година. И све су се звале Ема. Али не брини за мене. Већ сам пронашао нову Ему. Само што она још нема осамнаест година. Али има времена. Причекаћу. Није битно како се зове. Зваћу је Ема."

„Води ме на железничку станицу, копице“, проговори коначно Бандика. „Где желиш да идеш?“ упитао је Пјер зачуђено. „На железничку станицу.“ „Али зашто на железничку станицу?“ „Зато што одлазим.“ „На дуже време?“, заита Пјер. „Мислим да да.“ „Жао ми је“, рекао је Пјер. „Жао ми је, жао. Зар нећеш да је погледаш пре него што одеш?“ „Не“, рекао је Бандика. „Не желим.“ „Разумем те. То је ужасан приказ. Искидана на комаде, исечена, избодена. Премазана мојим соковима. Гомила гумених крпа.“ „Доста!“, повисио је тон Бандика. „Не заимате колико дуго ово траје?“ „Не.“ „Ипак ћу ти рећи. Има једна девојчица у радњи са деликатесима, сасвим мала...“ „Нећеш ми рећи“, прекиде га Бандика. „Не мораш више ништа да ми кажеш!“ „Али ако ти ипак кажем?“ „Радије не бих, дођавола!“

„Пиши ми“, рекао је Пјер док су се возили колима према станици. „Можеш ми писати, ако желиш.“ Више нису много причали, нису разговарали.

Убрзо по доласку кући, Бандика је добио Пјерово писмо са фотографијом. На полеђини фотографије: „Мон ами! Ема и ја мислимо много о теби.“ На слици је био Бандика како стоји испод млина са великим натписом на коме се чита:

Ça n'est pas parce qu'on est de latex que vous nous traitez comme des chiens, un petit bouquet de fleur en plastique de temps en temps, c'est pas grand chose, ça nous ferait tellement plaisir.

Ceci était un communiqué pour le respect de la dignité des femmes gonfables.

„Дођавола, не разумем ни реч од овога“, промрмља Бандика, а онда је згужвао фотографију заједно са ковертом, и бацио је у смеће. „Бар је пиво било добро. А можда и оно мало вина, драги Пјер!“

Превео с енглеског: Данко Стојнић

Нурие Емрулаи

(Nurie Emrullai, Северна Македонија)

МОЈА ТУГА

БЕЗУМНЕ ЖЕЉЕ

Ја од живота тражим ситне ствари.
Да ноћу постанем месечина.
Да само осветли пут твоје сенке.
И када јутро засветли,
Да сунце постанем,
И у светлост да се претворим,
Да ти греје оно парче душе.
Од сунца да ваздух постанем
Од ваздуха
Да се у ветар претворим
Да прошета по твојој коси, по твојом памећу,
Да магла постанем
И у кишу да се претворим.
Да покисне не само тело, него да ти и душу умије.
Пахуљица да будем
Да утоплим земљу својом белином...
Месечина да будем, сунце и ваздух
У тело да се претворим,
Двоје њих би се можда за тренутак срили.
Затим
Ноћу
У тами
Желим
У лептира да се претворим
Да плешем око лампе,
Која не осветљава више од месечине
И не утопли више од сунца...
И да изгорим,

Да изгорим плешући око ње,
Гледајући те,
Гледајући тебе у очи,
Јел видиш?
Од живота тражим мало тога,
Да будем звезда
Угасивши се.
Да паднем из неба
Да се једна жеља теби испуни...

МОЈА ТУГА

Све то што пишем су крстови
изнад којих седим и чекам старост.
Али, стабло дрвета
не зна моју причу,
нити било које жене, знате и сами.

„Прво, жена има велики его,
друго, она није била овако поносна?!“
(Христос је одживео старост за један дан,
мене старост живи целог живота).
Сада, све „т“ вучем на леђима,
а остатке исушених ружа чувам као венац,
ја, закована у мом животу.

Превео с македонског: Сашо Огненовски

Ихор Пављук
(Україна)

ПОД СИВИМ ВЛАСИМА

* * *

Бесане ноћи...
Стихови и чежња.
А ја волим свој душевни мир,
Као последње речи на венцима,
што их позлатом најближи људи пишу.
Моје пролеће бљесну, како... пролеће
Бљеснути уме:
Звонко и по енглески.
У гнездима – цвеће,
У чашама – вина...
А савест спава –
Као сита гуска на фарми.

Коса се пролепшава – попут магле.
Суза – осмех златне рибице.
...И опет, изгледа, да мене нема,
Да су моје песме већ постале мноме.

А ја сам – трава...
Ја сам – крст.
Ја сам – блажени мит.
Јер мит је стварао,
док су други – стихови.

И гатати сам богме умео
Ништа горе од врача.

И још смо се љубили до суза,
Волели људе и радовали се Сунцу,
Док се Пут –
Бела сенка бреза –
Не утопи –
Као шаран у процепу.

* * *

Под сивим власима је, као под снегом, – топло,
Ја ћу остарити нагло.
Ето тако – као да ћу сасвим умрети.
А ноћно море потопиће душе половину.
Бескора калина исклизнуће из мокрых руку.

Ја ћу остарити нагло.
Ето тако – као да ћу сасвим умрети.
А пријатељи неће стићи позавидети ми, или помоћи.
Али збуњена судбина играће на срећу упорно.
Смрт ће да губи.
Плакаће ђаволи.

А ноћно море потопиће душе половину,
Хладним врењем оставши у самоћи.

Бескора калина исклизнуће из мокрых руку.
Под сивим власима је, као под снегом, – топло.
Бескора калина...
Безруке Венере сен.

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Халина Хевкив
(Україна)

ОПРОСТИ

Опрости,
лудо моја,
сад ћу ти дати задатак.
Ти сам све јако добро знаш,
боље од мене схваташ,
да тебе никад није било...
Оставићу те у соби,
као стари поцепани шешир,
тамо, на хладном паркету,
и нико тај шешир наћи неће,
јер њега тамо нема...
Још памтим шта сам видела,
саосећала с њим,
али шта?..
прастари офуцани шешир,
ни за шта више није прикладан,
можда је неком потребан,
али мени не.
Знаш, без чудне капе
боље се види небо, боље видим истину,
не желим више да знам тебе,
којег нема
и, најзад, никад није било...
И удахнућу свеж ваздух
што је засићен тврдом реалношћу,
коју ти никад нећеш разумети...
И пишем сада сасвим не теби,
ти се сећаш
да не постојиш...
Себи,
себи ћу рећи хвала

за тај замишљено-дубоки уздах,
(и не само себи)
али теби не...
Ти ниси заслужио удео у овом свету.
Хтела сам негде да те уденем,
сама више не знам зашто.
Просто ћу те ставити иза врата,
са којима имаш заједничку судбину:
вас банално нема...
Тако једноставно и тако дуго.
Молим те за опроштај,
лудо моја,
јер сам те сама до ове глупости довела,
јер сам својеручно тебе у себи разочарала,
јер мени захваљујеш јасним сазнањем
сопственог непостојања...
Ти си хтео мене,
лудо моја, преварити,
убедити, да наводно не разумеш,
није ти успело...
Ја ћу ипак изаћи из собе,
и ни тренутак ти оставити нећу,
јер га ниси вредан, јер не поклањају време оном кога
нема...
Ти, сигурна сам, сам све разумеш...
и поред тога,
што те никад није било.

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Ђула Ходоши

(Hodossy Gyula, Мађарска)

ЦРВЕНА ЈАБУКА

МОЖДА ЋЕ ВРЕМЕ

*„...тако је веран
тако је мали
као песник
који седа на земљу да би песму написао...”*
(Ференц Кулчар: Мук времена)

Можда не би требало тако отпочињати,
да ме боли глава, да ми зуји,
можда би било довољно причати о сунцу,
иако не сија,
јер одавно не сија, само пада, и дува,
глисте се гуше,
воће, зелениш трули,
можда ми је притисак висок,
можда се кућа тетура,
можда седим на ролеркостеру,
мучнина ме хвата,
боље да спавам на пољани, у топлини,
чујем,
како бубе трчкарају по сувом лишћу,
можда би требало причати о топлини земље,
о томе, како испарава,
као душа умирућег,
лети у вис, пролазећи кроз моје тело,
са свом горчином и лепотом прошлости,
у ко зна какву будућност,
можда бих могао да кажем нешто о хватаљкама,
о ужадима, о омчама,
нисам тамо, па ипак ми се под ногама ломи

гранчица лешника,
 можда не би требало да ме боли,
 као ни дисање горе на планини,
 између земље и неба, раширених руку,
 незаштићено,
 можда ме неко ословљава, води,
 сам Бог,
 или гласни, себичан Луцифер, који хоће да га победи,
 не разумем,
 можда још не разумем овај језик,
 можда још није време за то.

Можда би требало почети тако,
 да ме боли глава, и зуји...

ЈУНАК КОЈИ ЈЕ ЛИЧИО НА ЦРВЕНУ ЈАБУКУ

Наклон уметности Арпада Тежера

У срцу чувам тај јединствено леп, чаробни замак, чије су цигле талентованим, префињеним, сензуалним прстима замешане од мефиста, вагнера, кеплера, луцифера. Главни стуб замка исклесан је од фауста, кровна конструкција од сенцимолнара, прозори су направљени од различитог материјала, један од питагоре, други од одисеје, трећи од паламеда, тако су углављени на одговарајуће место. Овако лепо израђених прозора – на неким од њих квргаво кисело дрво окер боје виси изнутра, што се може назвати увидом, или чак конфузним редом – има барем хиљаду. Али главна атракција тек долази, у ствари само због тога и вреди отпутовати тамо, у суштину ствари, да се види овај запањујуће леп главни улаз, украшен сонетним венцима, јамбима и епиграмима. Током дана, ако још уопште можемо да се нађемо, сретнемо се и са надалеко чувеним главним батлером замка, господином Мителом, а он је право савршенство, глобална невиност. Мајстор господин Мител, оно нешто и ништа, успомена и машта, оно постојати и оно нит постојати, тишина у селу, беба која треба да се роди, млада жена рашчупане косе, Он је господин Мител, круг и пролаз, пагански Тежереви, јунак који је личио на црвену јабуку, мителевропски мителсолипсизам, упућеност једних на друге која није отпала.

Превела с мађарског: Јоланка Ковач

Цонка Христова
(Бугарска)

ХАИКУ

Желим да стихови
као снег нападају
да почисте мрак...

Мирише сунце
на свеж хлеб и млеко.
Кротко пада у сан.

Поврх косе ми
месец ставља дланове
и благосиља.

Речна нимфа
чита доброј девојци
чаробне приче.

Мед ми капље
по нежној кожи –
чекам пчелу.

Зар није љубав?
Земља и небо
у страсном загрљају.

Срце босоного,
знам зашто тугујеш –
сањаш лето.

Два ускличника.
Међу њима упитник –
мама, тата и ја.

Моме пшенице
играју са маковима.
Бал заљубљених.

Склапам руке
пред светом иконом.
Очекујем чудо.

Прецвета детињство.
Порастао је у врту
забрањени плод.

Догорева ватра
ти и ја – двостих
без запете.

Црвено угљевље,
а по прозорима
пепео од ружа.

Желим те.
Пустиња својој киши
писмо написа.

Експонати смо
у музеју живота
непотребна ствар...

Напољу је лето,
а унутар нас живот
од студи умире.

Крадљивац је време.
Минут по минут
од себе краде

Облаче од шећера
кафу ми слади
својим сузама.

На лицу
беле и црвене руже.
У души – црна.

На софри
светле поморанце –
луне од злата.

Шта си ти?
Процветао или прецветао
тренутак детињства?

Пада лист.
Живот одлази.
Остаје смрт.

Споља је тихо,
а унутра самоћа
сања буре.

Излазим ујутро.
Остављам самоћу
кућу да чува.

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

АУТОРИ

АВРИЋ ЖЕЉКА – Рођена је 1964. у Бањој Луци. Дипломирала на Филозофском факултету у Новом Саду. Живи и ради у Сремској Митровици. Пише поезију, књижевне приказе и есеје, кратке приче. Прилоге објављује у књижевној периодици. Песме су јој је превођене на руски, мађарски, бугарски, енглески, македонски и румунски језик. Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења књижевника Републике Српске. Објављене збирке песама: *Портрет*, *Звездарница*, *Маргиналије*, *Временик*, *Јесам*, *Жеђам*, *Несан*, *Сушти*; збирка изабраних љубавних песама *Песма јој је друго име*. Са књижевником Ранком Павловићем, објавила збирку *Сонетне бројанице*. Са књижевником и преводиоцем Бранком Цветкоским сачинила Панораму савремених српских песникања која је објављена на македонском језику, у преводу Цветкоског, у часопису „Књижевно житие“ у Скопљу, 2023.

АЛЕКСИЋ МИЛЕВА ЛЕЛА – Рођена је 1958. године. Објављене књиге: *Са огњишта постојбине* (2022) и *Завештање предака* (2023).

АНДРИЋ ИВО МИЈО – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

АСИХ САСАРНИ РИНИ – Рођена је 1971. године. Песме објављује углавном на енглеском и шпанском говорном подручју. Објављене књиге: *Poesia de Amor 3 Continentes*, *My Heart is in Poetry Dream of You*, *Mi Corazon en Poesia Sueno Contigo* и *Hatiku Dalam Puisi Bermimpi Tentang Kami*. Живи у Индонезији.

БИБИН МИЛОРАД – Рођен 1951. године у Меленцима код Зрењанина. Машински техничар. До сада је објавио седам књига афоризама, три књиге поезије за децу, три књиге поезије, три књиге хаику поезије и три књиге кратких прича и једну књигу савремене стихованих бајки и басни. За приче, песме и афоризме је више пута био награђиван како у Србији, тако и у иностранству. Сарађује са више наших часописа за децу и одрасле у Србији. Радови су му заступљени у преко сто педесет зборника у земљи и иностранству. Тренутно живи у Зрењанину.

ВАСИЋ РАСТКО – Рођен је 1937. године у Београду. Доктор археологије. Приче, махом са археолошком или историјско-уметничком позадином, обја-

вљивао је у часописима. Објавио је две збирке прича и четрнаест романа. Живи у Београду.

ГОЧМАНАЦ МИЛОВАН — Рођен је 1941. године. Доктор филолошких наука. Песник и есејиста. Објавио десет збирки песама као и двадесет седам књига студија, есеја и критика, од којих су четири критичка издања и једна антологија. Преминуо је 2023. године.

ДЕСПОТОВИЋ МИЛИЈАН – Рођен је 1952. у Субјелу код Косјерића. Песник, есејиста и афористичар. Објавио је осамнаест збирки песама, пет књига афоризама и књигу афористичких мисли *Мисленик* (2014), једну монографију и десет књига есеја и приказа. Уредник је првог српског хаику часописа „Паун“, покренутог 1988. у Пожеги, као и књижевних новина „Свитака“. Заступљен у више зборника и антологија у земљи и иностранству. Афоризми, савремена и хаику поезија су му превођени на: италијански, француски, шпански, енглески, немачки, мађарски, словеначки, румунски, русински, пољски, бугарски, македонски, турски, руски, јапански, грчки и јерменски језик. Добитник бројних награда. Живи у Пожеги.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведено на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015), као и више књига о астрономији. Члан је Удружења књижевника Србије.

ЂОКИЋ САРА – Рођена је 2001. године у Зворнику. Објавила је збирку песама *Анђели долазе калдрмом* (2023).

ЂОРЧЕВ ЈОРДАН (Јордан Ѓорчев) – Рођен је 1963. у граду Свети Никола (мак. Свети Николе, Северна Македонија). Доктор економских наука. Пише поезију и прозу. Објављене књиге: *Мој пут* (2007, карикатуре), *Један, једна, једно* (2014, песме – македонски и руски језик), *Корачај један дан усамљен* (Чекори еден ден осамен) (2008, песме – македонски и руски језик), *Дах чаробног огледала* (2009, песме – македонски и руски језик), *После 3000-те* (2010, научно-фантастичне приче), *Принц који је личио на малог принца* (2020, роман за децу), *My Way 1* (2021, албум карикатуре), *Господин М* (2021, роман). Награђиван на фестивалима и конкурсима у земљи, за песме и карикатуре. Живи у Македонији.

ЕМРУЛАИ НУРИЕ (Nurie Emrullai) – Рођена је 1992. године у Кичеву (Северна Македонија). Завршила је студије албанског језика и књижевности. Сарадница је многих листова и часописа. Превођена је на неколико језика. Учествовала је на неколико регионалних и светских фестивала поезије. Заступљена у антологијама поезије на енглеском, македонском и албанском језику. Добитница неколико признања и награда за поезију. Објавила две збирке поезије *Për gjysmën tjetër të hënës* (*Са друге стране Месеца*, 2020), *Vargmale nën dhe* (*Подземни планински венци*, 2021), *Në orën moderne të Perëndive* (*У ново божје доба*, 2021), као и

научну студију *Ekzili, identiteti dhe nostalgjia në veprat e Milan Kunderës* (Екзил, идентитет и носталгија у делу Милана Кундере, 2022). За рукопис прозе *Duhet të jetë dashuri* (Треба да буде љубав, 2023) добила је угледну награду „Кадаре“. Живи у Кичеву.

ЗАЛАН ТИБОР (Zalán Tibor) – Рођен је 1954. године у Солноку (Мађарска). Дипломирани филолог (мађарски и руски језик). Песник, прозаиста и драматург. Био је уредник, коуредник и главни уредник више књижевних часописа у Мађарској и иностранству. Његова драмска дела редовно се изводе на сценама у Мађарској и у иностранству. Радио драме се често емитују на Мађарском радију. Објавио је више од педесет књига. Заступљен је у бројним антологијама. Добитник је многих награда и признања.

ИЛИЋ ВУК – Рођен је 2007. године. Објавио је с Весном Крекић-Илић коауторске књиге: *Наша прича без краја : Књига 1 : Прича о две земље* (2021) и *Наша прича без краја : Књига 2 : Град из бајке* (2023).

ЈЕРЕМИЋ ГОРДАНА – Рођена је 1971. године. Објављене књиге: *Ана* (роман, 2015), *Бепче* (сликовница, 2016), *Књига бајки за мала срца* (2017), *Ненад: dijanpoza F.2019* (роман, 2021); Живи у Београду.

ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ МИЛИЦА – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путонис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави* (2011), *Критички темељи и донети* (2011) *Жубор ума* (*Il gorgoglio della mente*) (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партенон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015)... Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Егзактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015)... Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Добитница је бројних награда. Живи у Београду.

КОВАЧ ЈОЛАНКА (Jolánka Kovács) – Рођена је 1958. године у Зрењанину. Дипломирани филолог (мађарски језик). Преводи с мађарског на српски и са српског на мађарски. Пише прозу. Објавила је две збирке новела и збирку бајки. Превођена. Добитник је бројних књижевних награда. Живи у Мужљу.

КОВАЧИЋ ВАЊА – Рођена 1993. године у Бањој Луци. Мастер филолог (српска књижевност и језик). Поезију и прозу објављује у електронским часописима. Живи у Жабљу.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. у Старој Дубрави (БиХ, Република Српска). Дипломирани технолог. Преводи с украјинског и руског језика на српски и са српског на украјински. Пише песме и приповетке. Са украјинског

на српски до сада објављени преводи три романа, једне збирке есеја, једне збирке песама, једне збирке драмских текстова, а по књижевним часописима су штампани преводи око двесто песама, неколико есеја, стотинак афоризама, одломци из свих пет преведених романа, као и једна новела. Са српског на украјински објављена је једна збирка драмских текстова за децу. Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима. Члан је Националног удружења украјинских књижевника. Живи у Врбасу.

КРАЈИНОВИЋ ПРЕДРАГ – Рођен је 1953. године. Инжењер електротехнике. Објавио је књиге: *Деветнаест прича и песма* (2020), *Незавршена путовања* (2022) и *Дебло* (2023).

КРЕКИЋ-ИЛИЋ ВЕСНА – Рођена је 1952. године. Објавила је с Вуком Илићем коауторске књиге: *Наша прича без краја : Књига 1 : Прича о две земље* (2021) и *Наша прича без краја : Књига 2 : Град из бајке* (2023). Живи у Београду.

МАРИАН РОДИКА (Rodica Marian) – Рођена је 1944. године у Белењешу (Румунија). Доктор лингвистичких наука. Објавила је велики број есеја и књижевних реферата у домаћим и страним часописима. Ауторка је бројних књига. Члан је Румунског удружења писаца. Добитница је бројних књижевних награда. Живи у Румунији.

МИЛЕНКОВИЋ ДРАГИЦА – Рођена је у Књажевцу. Лекар. Пише приче, песме и афоризме. Објавила је књиге песама *Шапутања душе* (2002) и *Завет* (2018), књиге прича *Домишљарци* (2018), *Читанка* (2020), *Корона* (2021) и *Ако ти кажу : приче* и приредила позоришни комад *На прелу се вода замутила* Светислава В. Илића (2019). Заступљена у многим зборницима прозе. Вишеструко награђивана. Живи у Минићеву.

НАШПАЛИЋ ТИЈАНА – Рођена је 2008. у Кикинди. Више пута награђивана за поезију и прозу. Објавила збирке поезије за децу *Од срца деци на дар* (2018), *Свет кроз очи детета* (2020) и *Пут до снова* (2022). Заступљена је у многим зборницима поезије и прозе у земљи и региону. Песме су јој превођене су на арапски, енглески, бугарски и руски језик. Ученица је гимназије „Душан Васиљев“ у Кикинди.

ОГНЕЛОВСКИ САШО – Рођен је 1964. године у Битољу. Песник, прозаиста, драмски аутор и дејчи писац. Доктор комуниколошких наука. Аутор је десетак песничких, прозних и драмских дела за децу и одрасле. Најважнија дела: *Шума*, *Чаробни компас*, *Сиви трг*, *Мењање прошлости*, *Турнеја*. Главни и одговорни уредник књижевног часописа „Књижевни елементи“ и председник Удружења за уметност и мултикултуралност „Перун артис“. Преведен је на енглески, албански, српски и арапски језик. Пише критике о књижевности, филму и позоришту. Добитник је неколико награда и признања.

ОСМАНЧЕВИЋ ДИНКО – Рођен је 1971. године у Бањалуци. Писац кратких форми, афоризама, сатиричних прича и песама, (научно)фантастичних прича. Објавио четири збирке афоризама. Сарађује са великим бројем часописа. Заступљен у бројним антологијама и зборницима. Вишеструко награђиван за афоризме и научно-фантастичне приче. Живи у Бањалуци.

ПАВЉУК ИХОР – Рођен је 1967. године у Украјини. Поета, прозаик, есејиста, преводилац, научни радник. Објавио је 19 збирки песама, 7 монографија, 3 књиге у прози, драму за децу и више од 2000 текстова у периодици и научним зборницима. Уврштен је у многе антологије. Књига лирике *Украјина у диму* (*Україна в диму*) проглашена је 2009. за књигу године у Украјини. 2020. проглашен је за народног песника Украјине. Преводи са руског. Превођен је на руски, белоруски, пољски, енглески, летонски, јапански, бугарски, француски... Добитник је свих најзначајнијих домаћих награда и признања, као и низа међународних награда. Члан је ПЕН клуба и Европског друштва аутора.

ПЕТРОВИЋ ЛАРА – Рођена је 1978. године. Објавила је збирку песама *Она, поново*.

СИМИЋ СЛОБОДАН – Рођен 1963. године у Ужицу. Психијатар. Објавио је осам књига афоризама, седам књига прича, једну књигу песама. Његови драмски текстови играни су у позориштима и на телевизији. Заступљен је у преко педесет домаћих и страних антологија и зборника. Добитник бројних престижних награда. Превођен на дванаест страних језика. Председник је Београдског афористичарског круга. Живи у Београду.

СТОЈАНОВИЋ РАДОСАВ – Рођен је 1950. године у Паруновцу код Крушевца. Дипломирани филолог (српскохрватски језик и југословенска књижевност). Био је председник Књижевног друштва Косова и Метохије, уредник у часопису „Стремљења“ и главни уредник „Српског југа“. Члан је Српског књижевног друштва. Објавио је више од четрдесет књига поезије, прозе и драма. Добитник је бројних награда. Заступљен је у антологијама и изборима српске поезије и приповедака у земљи и иностранству. Превођен на стране језике. Живи у Нишу.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене прозне књиге: *Априорна фантастика*, *Синтетичка аутобиографија*, *Две приче*, *Градске приче*, *Шест прича*, *Фасцикле*, *Девет прозора*, *Неколико чудних прича о екскурзорима*, *Колекција споредних размишљања о оцу*, *Диспликације*, *Мравињак*, *Повезивање*, *Метроном*, *Укус кафе и други одломци*, *Нематеријални остаци*, *Чистач цитела*, *Диспликације II* и др. Живи у Београду.

ТОЛЕВСКИ ВАСИЛ – Рођен 1956. године у Будимпешти. Објавио: *Четири корака до истине* (1988), *Музика за глуве* (2006), *Исусе Луцифер нас зове* (двојезична, 2007), *Наши пријатељи* (2007), *Антологија македонског афоризма* (двојезична, 2007).

но, 2007), *Наши пријатељи 2* (2008), *Антологија балканског афоризма 1, 2* (двојезична, 2008), *Македонијо мајко, ко ми је отац* (2010) и *Бисери балканског афоризма 1, 2, 3* (2010–2011), *Библија за неверници* (2013, „Библија за невернике“); *Врели мразови* (2013), *Made in Macedonia* (2014), *Исусови антихристи* (2017), *Сува река* (2018), *Паклени рајски врт* (2019) и др. Пише афоризме, скечеве, монодраме и сатиричне текстове. Био је главни и одговорни уредник листа за хумор и сатиру „Македонски остен“. Његови радови су преводњени на двадесетак језика. Добитник бројних награда. Живи у Скопљу.

ТРИФУНОВИЋ СТАНИМИР – Рођен је 1968. године. Дипломирани психолог. Објавио је збирке песама *Беспуће и одјек* (1993), *Самоће* (2006) и *Тишине* (2008); збирке прича: *Препознавање* (2014), *Поподневни разговори* (2018) и *Нулти слушај* (2021); и роман *Рукопис једног меланхолика* (2017). Живи у Крушевцу.

ХЕВКИВ ХАЛИНА – Рођена је 1989. године. Дипломирани филолог. 2004. је постала лауреат књижевне награде Богдана-Игора Антонича, када јој је објављена збирка песама *Последњи дан речи не*. Живи у Украјини и Италији.

ХОДОШИ ЂУЛА (Hodossy Gyula) – Рођен је 1960. године у Словачкој. Објавио је седам књига песама и једну књигу песама и прозе. Од 2003. председник је Удружења мађарских писаца Словачке. Члан је управног одбора Удружења књижевника Мађарске. Главни је уредник књижевног часописа „Опус“. Добитник је бројних награда.

ХРИСТОВА ЦОНКА – Рођена је у Софији. Дипломирани филолог. Објавила је три књиге песама: *Речи на раскршћу* (2005), *Размишљања једног мрава* (2008) и *Питала сам маму*. Радила је као новинар. Члан је Савеза бугарских писаца. Добитник је низа националних награда. Живи у Дрјанову, Габровска област (Бугарска).

Алана Џордан: „Три сенке“